

PREDLOG

**Program razvoja
Evropske omladinske kartice (EYCA)
2022–2024.**

SADRŽAJ

UVOD	7
Nacionalni strateški okvir	12
Međunarodni okvir	14
Pravni okvir	19
ANALIZA STANJA	20
Zapošljavanje	25
Pandemija kovida-19 i uticaj na zaposlenost mladih	27
NEET populacija	29
Poslodavci	31
Staziranje i volontiranje	32
Preduzetništvo	35
Mobilnost mladih	39
Informisanost mladih	44
Razvoj EYCA na lokalnom nivou	47
Digitalizacija	52
FINANSIJSKI OKVIR	57
MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJE	58
EVALUACIJA	60
AKCIONI PLAN ZA PERIOD 2022–2024.	61
Zapošljavanje	61
Mobilnost	63
Informisanje	65
Razvoj EYCA na lokalnom nivou	67
Digitalizacija	69

UVOD

Program razvoja Evropske omladinske kartice (EYCA) za period 2022-2024. predstavlja strateški dokument namijenjen daljem razvoju i implementaciji politika čiji je cilj unapređenje sveukupnog društvenog i socijalnog položaja mladih u Crnoj Gori. Vlada Crne Gore je Zaključkom br. 04-4379/2 od 30. septembra 2021. godine usvojila Informaciju o aktivnostima na pripremi Programa za unapređenje Evropske omladinske kartice (EYCA) za period 2022-2024. godine, a programom rada Vlade za II kvartal tekuće godine predviđeno je i donošenje ovog dokumenta.

Evropska omladinska kartica (EYCA) predstavlja međunarodno priznatu benefit karticu za mlade uzrasta 13-29 godina, koji besplatno koriste preko 270 popusta u Crnoj Gori i 70 000 popusta u Evropi. Kartica je nastala kao rezultat potpisivanja Parcijalnog sporazuma o mobilnosti mladih¹, čiji je jedan od ciljeva da kroz ovaj projekat predstavi značaj interne i eksterne mobilnosti mladih na evropskom nivou. Kao članica Savjeta Evrope, Crna Gora je 2006. godine, nakon obnove nezavisnosti pristupila Parcijalnom sporazumu.

Projekat Evropske omladinske kartice (EYCA) na evropskom nivou uređuje i implementira Evropska asocijacija omladinskih kartica (EYCA)², koja predstavlja neprofitnu organizaciju koja ima svoja licencirana predstavništva u vidu 39 organizacija u 36 zemalja širom Evrope³. Ove organizacije implementiraju Evropsku omladinsku karticu (EYCA) na svojoj teritoriji i posvećene su promovisanju mobilnosti i podsticanju aktivnog društvenog učešća mladih. Evropska asocijacija omladinskih kartica (EYCA) svoje planirane aktivnosti realizuje kroz mrežu organizacija članica u svakoj zemlji/regiji u kojoj je predstavljena (NVO, privatne fondacije, vladine i javne organizacije, privatne kompanije), a koje promovišu karticu i pružaju benefite mladim ljudima u različitim oblastima, kao što su: mobilnost, kultura, edukacija, turizam, usluge i proizvodi i različite uslužne djelatnosti. U prvih 30 godina rada, Asocijacija je ostvarila veliki broj partnerstava, kako u omladinskom, tako i u drugim sektorima širom Evrope, a neki od najvažnijih institucionalnih partnera su: Evropska komisija, Savjet Evrope, Evropski parlament, Evropski omladinski forum, EuroDesk, ERYICA i CSR Evropa.

Na godišnjem nivou, organizacije članice ove evropske mreže distribuiraju više od 6. miliona kartica i nastoje ostvariti viziju Evrope u kojoj su svi mladi ljudi jednaki, mobilni i aktivni. Osnovni cilj postojanja ovog društveno-odgovornog projekta ogleda se u motivisanju što većeg broja mladih ljudi da budu socijalno, kulturno, obrazovno i ekonomski mobilni, pružanjem velikog broja benefita i pogodnosti u okviru Evropske omladinske kartice (EYCA) i doprinosom razvoju važnih javnih politika namijenjenih unapređenju društvenog položaja mladih ljudi. Evropska omladinska kartica (EYCA) pruža nemjerljive povoljnosti mladim ljudima - ona ih okuplja i organizuje, odnosno podstiče veći nivo njihovog aktivizma i uticaja na društvene procese od posebnog značaja za dalji lični i profesionalni razvoj mladih ljudi. Takođe, njena dodatna prednost je što se odnosi na sve mlade ljude, bez obzira na status (studenti, zaposleni/nezaposleni i sl.), ili bilo koju drugu

¹ Parcijalni sporazum o mobilnosti mladih, <https://rm.coe.int/pa-on-youth-mobility-through-youth-card-serbian/16809ce047>

² Evropska asocijacija omladinskih kartica (EYCA), <https://european youthcard.gr/en/eyca-en/#:~:text=The%20EYCA%20was%20founded%20in,accommodation%20and%20other%20travel%20services.>

³ Evropska omladinska kartica, <https://www.eyca.org/about>

klasifikaciju. Jedino ograničenje vezano za korišćenje kartice odnosi se na godine korisnika/ca kartice (13-29 godina), što je propisano Statutom ove Asocijacije.

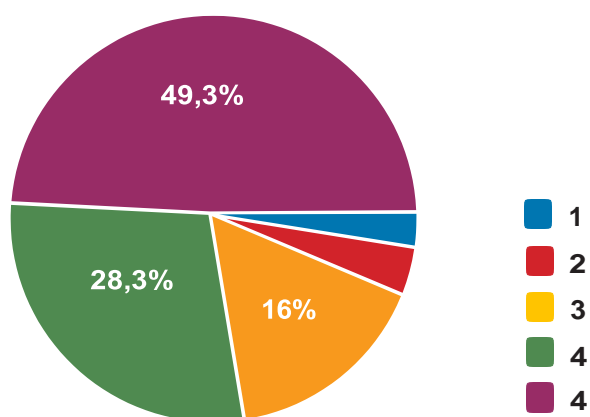
Na osnovu Parcijalnog sporazuma, vodeći se ključnim principima mobilnosti, aktivizma i umrežavanja mladih na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou, Ministarstvo sporta i mladih je od aprila 2018. godine počelo sa pružanjem kontinuirane podrške implementaciji projekta Evropska omladinska kartica (EYCA).

Nosilac licence za realizaciju projekta na teritoriji Crne Gore i punopravna članica Asocijacije Evropskih omladinskih kartica (EYCA) je Ministarstvo sporta i mladih, a isključivi implementator-partner projekta na nacionalnom nivou je NVO „Centar za omladinsku edukaciju“ iz Podgorice. Od oktobra 2018. godine u Crnoj Gori distribuirano je više oko 25.000 kartica u 24 crnogorska grada, a ova brojka dobija na težini imajući u vidu dvije godine globalne pandemije kovida-19. U odnosu na navedeni broj distribuiranih kartica, važno je ukazati da se kao većinska grupa korisnika kartica javljaju mlade osobe ženskog pola, i to:

ŽENE	MUŠKARCI
14.557 korisnica EYCA kartice	10.557 korisnika EYCA kartice

Takođe, važno je istaći visok nivo saradnje koji je ostvaren sa sedam lokalnih samouprava (Tivat, Herceg Novi, Kotor, Budva, Ulcinj, Bar, Bijelo Polje), koji su partneri projekta Evropske omladinske kartice (EYCA) na lokalnom nivou. U prethodnom periodu ostvareni su značajni uspjesi u realizaciji projekta, a posebno se ističe činjenica da je Crna Gora postala punopravna članica Asocijacije u septembru 2020. godine. Pored navedenog, Crna Gora je dobitnik i tri međunarodne nagrade „EYCA Excellence Awards“ za najbolju implementaciju projekta u kategorijama „Kvalitet benefita za mlade“ i „Održivost i razvoj projekta“ za godine 2019, 2020. i 2021). U anketi, sprovedenoj početkom 2021. godine, 219 korisnika kartice, ocijenili su EYCA karticu ocjenom 4,43 (od mogućih 5,00).

OCJENOM OD 1 DO 5 OCIJENI SVOJE ZADOVOLJSTVO EYCA KARTICOM U CRNOJ GORI.
219 odgovora

Grafik 1: Nivo zadovoljstva EYCA karticom u Crnoj Gori

Takođe, ohrabrujuća je činjenica da je za svega nekoliko godina rada na promociji i unapređenju ovog projekta u Crnoj Gori, 21% mladih ili petina ispitanika čulo za Evropsku omladinsku

karticu (EYCA), prepoznajući je kao mehanizam poboljšanja položaja mladih kroz benefite i popuste koje kartica omogućava, te da su s pogodnostima kartice najviše upoznati učenici i studenti. Takođe, bitno je napomenuti da je od svih mehanizama unapređenja položaja mladih koje sprovode resorno ministarstvo i partnerske organizacije, čak **87% ispitanika** ima pozitivan utisak o korišćenju ove kartice. Projekat Evropske omladinske kartice (EYCA) od samog početka njeguje svoju društveno-odgovornu komponentu, pa se kroz saradnju s partnerima iz državnog, međunarodnog i civilnog sektora kreiraju nove aktivnosti, čiji je cilj imaju opšte dobro.⁴ U prethodnom periodu realizovani su ili se planiraju značajni projekti u okviru EYCA programa, kao što su:

Dobrovoljno davanje krvi (2019, 2020, 2022) - u saradnji sa Zavodom za transfuziju krvi Crne Gore, organizuju se akcije u kojima učešće uzimaju mladi ljudi - korisnici EYCA kartica, a želja projektnog tima je da promoviše značaj dobrovoljnog davalatstva krvi.

EYCA Educo camp (2021, 2022) - okupljanja mladih ljudi iz regiona Zapadnog Balkana i Crne Gore u okviru kojih se realizuju različite edukativne radionice i jačaju međusobne veze i kontakti mladih, u cilju jačanja regionalne povezanosti omladinskih organizacija.⁵

EYCA Film fest – planirano je okupljanje više od 1.000 učesnika koji bi kroz trodnevni festival imali priliku da prate filmove za mlade čiji su autori iz cijele Evrope. Ova aktivnost će pružiti priliku mladim ljubiteljima filma da iskažu svoj talenat u pisanju scenarija, a oni najbolji će biti nagrađeni atraktivnim nagradama.

EYCA Ambasadori – uspostavljanje sekcije mladih ljudi koji će biti konsultativna grupa u daljem razvoju Evropske omladinske kartice (EYCA). Cilj je da se u kontinuitetu čuje njihov glas i da im se pruži prilika da se dodatno uključe i daju svoje predloge za unapređenje i razvoj ovog projekta.

EYCA Edukativne radionice - u dosadašnjem periodu od prethodne četiri godine organizovano je više od 40 radionica, u kojim je direktno učestvovalo više od 1.000 mladih ljudi. Do sada su obrađene različite teme:

PARTICIPACIJA I AKTIVNO UČEŠĆE MLADIH LJUDI	ZNAČAJ I NJEGOVANJE MENTALNOG ZDRAVLJA
Omladinske politike i aktivizam	Programi mobilnosti u Crnoj Gori i svijetu
Javni nastup i PR aktivnosti	ICT alati za kvalitetniji rad (Excel, Adobe i sl.)
Zapošljavanje i priprema za intervju	Značaj psiho-socijalne podrške
Uloga digitalnog marketinga u internet svijetu	Pospješivanje omladinskog preduzetništva
Time management i organizacioni alati	Pisanje biznis plana

Pored same mobilnosti mladih, Evropska omladinska kartica pruža podršku i njihovom osnaživanju u drugim oblastima, kao što su samostalan nastup na tržištu rada i promocija preduzetničkog načina razmišljanja. Dodatno, ona im pomaže da steknu profesionalne vještine i iskustvo i budu znatno više uključeni u proces razvoja javnih politika, na državnom i lokalnom nivou, koje su značajne za njihov dalji individualni i profesionalni razvoj. Organizacije članice Asocijacije⁶ rade na ovim ciljevima na različite načine, uključujući:

- šeme **staziranja** uspostavljene u partnerstvu s različitim organizacijama kako bi se vlasnicima EYCA kartice ponudila prilika da steknu svoje prvo radno iskustvo;

⁴ Analiza potreba, 2019, Ministarstvo sporta i mladih Crne Gore

⁵ EYCA Educo kamp 2021, <https://www.omladinskakartica.me/vijesti/završen-i-medunarodni-eyca-kamp>

⁶ Asocijacije Evropske omladinske kartice, „Podrška, uključenost i inspiracija“, <https://europeanyouthcard.gr/wp-content/uploads/2014/12/EYCA-brochure-20161.pdf>

- programe **poslovne obuke** kroz koju mladi ljudi mogu da uče od stručnjaka i preduzetnika kako da razviju i implementiraju sopstvene poslovne ideje;
- **proširenje mreže privrednih partnera** i uspostavljanje saradnje i međusektorskih inicijativa između kompanija, omladinskih organizacija, nacionalnih i evropskih institucija u **podsticanju zapošljavanja mladih**, što predstavlja jedan od ključnih segmenata razvojne vizije EYCA kartice;
- dopunjavanje vještina mladih kroz **posebne obrazovne programe** i popuste na kurseve jezika, stručne obuke, IT poslove, itd.;
- informisanost mladih ljudi zasnovana na dostupnosti najboljih usluga i informacija koje će im omogućiti da donesu ključne odluke za svoju budućnost, takođe predstavlja jedan od ključnih razvojnih smjerova ovog projekta – pružanje relevantnih i tačnih informacija mladima od ključnog je značaja za njihov razvoj i za rezultate rada omladinskih organizacija čiji su oni aktivni članove.

Takođe, neophodno je da mladi i njihove potrebe budu uvaženi na svim nivoima, primarno kroz **podsticanje većeg nivoa uključenosti i aktivnosti mladih i pružanje stvarnog doprinosa razvoju javnih politika koje se tiču njih**. Neke organizacije članice EYCA Asocijacije koriste komunikacione kanale Evropske omladinske kartice (EYCA) za promovisanje političkog učešća, razmjenu informacija, organizovanje debata s političarima i donosiocima odluka i pomoć mladim ljudima da izraze svoje mišljenje o temama koje su im važne. Uzimajući u obzir navedeno, Program razvoja Evropske omladinske kartice 2022-2024. ima cilj da unaprijedi položaja mladih u Crnoj Gori u sljedećim oblastima:

MOBILNOST	INFORMISANOST
Zapošljavanje	Saradnja s lokalnim samoupravama
Preduzetništvo	Digitalizacija

Program je u potpunosti kompatibilan s evropskim okvirom omladinske politike⁷, u kojem, na osnovu savremenih saznanja o položaju mladih, postoje tri opšta i međusobno povezana prioriteta koja su usko povezana s ciljevima projekta Evropske omladinske kartice (EYCA), a to su:

- stvoriti više mogućnosti za mlade u obrazovanju i zapošljavanju,
- poboljšati pristup mladih procesima donošenja odluka i podstaći puno učešće mladih u društvenom životu,
- podsticati međusobnu solidarnost društva i mladih.

Dodatni akcenat je i na jačanju **međunarodne saradnje** mladih iz Crne Gore sa svojim vršnjacima u drugim zemljama Evrope. U okviru te saradnje posebno se daje značaj stvaranju uslova za međusobno umrežavanje i razmjenu najboljih iskustava i praksi u sprovođenju ovog projekta. Kako bi ostvarenje pomenutih prioriteta bilo postignuto, potrebno je uključiti sve subjekte koji mogu pružiti konkretan doprinos razvoju politika značajnih za mlade, pri čemu je primarni akcenat na sljedećim akterima:

⁷ Evropski okvir omladinske politike, <https://rm.coe.int/european-framework-for-youth-policy-eng/16809096b6>

Grafik 2: Okvir zainteresovanih strana za predmetnu javnu politiku

Pored okvira zainteresovanih strana, Program razvoja evropske omladinske kartice zasnovan je na sljedećim principima:

Grafik 3: Principi javne politike

U sljedećem poglavlju predstavljen je okvir usklađenosti strateškog dokumenta s relevantnim nacionalnim krovim i sektorskim strateškim dokumentima.

Nacionalni strateški okvir

Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore 2022–2024.⁸

Srednjoročnim programom rada Vlade Crne Gore za period 2022-2024. definisani su osnovni razvojni prioriteti i ciljevi, koji su značajni za dalji razvoj omladinskih javnih politikau Crnoj Gori. U pogledu predmetnog strateškog dokumenta važno je istaći sljedeće ciljeve i indikatore s kojima se teži postići potpuna usklađenost u narednom periodu sprovođenja javne politike, i to:

Cilj 2.5: Stabilan i održiv rast zaposlenosti zasnovan na jednakim mogućnostima i dostojanstvenom radu, uz razvoj znanja i vještina i veću socijalnu uključenost

- Stopa zaposlenosti mladih (15-29) povećana na 34% do kraja 2024. godine.

Cilj 4.3: Unapređenje kvaliteta usluga za mlade i njihovo učešće u kreiranju javnih politika

- Povećati broj omladinskih servisa tako da oni budu dostupni u svim lokalnim samoupravama na teritoriji Crne Gore, ali, povećati i broj angažovanih omladinskih administratora na 30 do kraja 2024.
- Povećati broj organizovanih događaja za mlade u okviru omladinskih servisa sa 65 na 270 u 2024. godini. Kroz navedene promjene utiče se i na povećanje broja mladih koji su aktivno učestvovali u događajima u pravcu kreiranja javnih politika.
- Korišćenje Evropske omladinske kartice koja pruža benefite za mlade, s ciljem povećanja broja korisnika na 66.000 u 2024. godini.

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine⁹

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine (NSOR), predstavlja jedan od krovnih strateških dokumenata koji dugoročno definiše osnovne pravce razvoja Crne Gore. Politike vezane za mlade predstavljaju jedan od najvažnijih segmenata NSOR-a, zbog čega je važno ukazati da je predmetni program razvijen i usaglašen s mjerama, aktivnostima i indikatorima zastupljenim u NSOR-u, gdje se posebno ističu:

- U okviru mjere koja se odnosi na smanjenje nivoa migracija, zastupljen je indikator koji ukazuje na potrebu konstantnog rasta broja mladih koji se usavršavaju u inostranstvu, a zatim zapošljavaju u Crnoj Gori. Navedeni indikator u potpunosti je usaglašen s osnovnim prioritetima programa definisanim u okviru potrebe jačanja mobilnosti i zapošljavanja mladih u Crnoj Gori.
- Unapređenje obrazovne i naučne komponente u visokom obrazovanju, kroz usaglašavanje sistema visokog obrazovanja sa potrebama društva i tržišta rada, čime se kontinuirano utiče na smanjenje nezaposlenosti mladih, predstavlja jednu od osnovnih mjera NSOR-a koja je veoma blisko povezana s ciljevima razvoja EYCA programa.

⁸ Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore 2022-2024.

⁹ Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030., <https://www.gov.me/dokumenta/6852d215-af43-4671-b940-cbd0525896c1>

Pored navedenog, važno je ukazati na postignutu usaglašenost sa NSOR-om i u dijelu koji se odnosi na sljedeće segmente:

- Povećati učešće mladih i odraslih u formalnom i neformalnom obrazovanju u skladu sa zahtjevima tržišta rada. Poseban akcenat je stavljen na omogućavanje da informatička pismenost mladih dosegne nivo EU prosjeka.
- Istaknut je značaj je pružen stimulacije mladih da, kroz nevladine organizacije i neformalne grupe, učestvuju u procesu donošenja javnih politika na državnom i lokalnom nivou.
- Važno je ukazati i na potrebu podsticanja preduzetništva i samozapošljavanja, primarno kroz razvoj novih i fleksibilnih formi samozapošljavanja mladih (kroz pojednostavljivanje procedura i kreiranje podstičućih i fleksibilnih mehanizama), kao što su društveno preduzetništvo, start-up, ruralni turizam, urbano baštovanstvo, zeleni poslovi, kreativne industrije, ICT usluge.

Strategija za mlade 2017–2021.¹⁰

Strategija za mlade predstavlja ključni sektorski strateški dokument u okviru javnih politika koje tretiraju politike za mlade ili prema mladima. Važno je ukazati da će u toku 2022. godine Vlada Crne Gore usvojiti novi strateški dokument koji se odnosi na mlade. Međutim, prioriteti zastupljeni u postojećem strateškom dokumentu predstavljaju osnovne postulate dugoročnog razvoja mladih, zbog čega je potrebno istaći potpunu usklađenost programa s navedenim prioritetima. Primarni akcenat je na jačanju ekonomske i socijalne sigurnosti mladih, kroz olakšan pristup tržištu rada i sticanje zaposlenja. Kvalitetno obrazovanje i veći nivo aktivnosti i učešća mladih u procesima donošenja odluka, u razvoju zajednice i kreiranju i sprovođenju politika – predstavlja ključne prioritete omladinske kartice. Takođe, strategija predviđa da mladi imaju pristup kvalitetnim kulturnim sadržajima kao kreatori i konzumenti, zajedno sa stvaranjem uslova za uspostavljanje efikasnog normativnog i institucionalnog okvira za sprovođenje omladinske politike.

Nacionalna strategija zapošljavanja 2021–2025.¹¹

U pogledu jačanja nivoa zaposlenosti mladih ljudi u Crnoj Gori, osnovni prioritet strateškog dokumenta ogleda se u daljem snaženju konkurentnosti i socijalnoj koheziji, posebno u dijelu razvoja znanja i vještina na svim obrazovnim nivoima u cilju stvaranja povoljnijih prilika za mlade ljude. S tim u vezi, kao poseban operativni cilj ističe se potreba za kreiranjem znanjaj kompetencija za tržište rada u digitalno doba. Na taj način će biti stvoreni uslovi za unapređenje ponude rada i kvalifikacija, adresirajući strukturne slabosti u sistemu obrazovanja i obuka, naročito imajući u vidu nezaposlenost mladih i dugoročnu nezaposlenost. Posebno je značajno istaći usklađenost predmetnog programa s pokazateljima učinka u strateškom dokumentu koji se odnose na smanjenje NEET populacije u Crnoj Gori na 15% do kraja 2025. godine. Takođe, akcenat je i na povećanje nivoa kreditiranja mladih u biznisu i definisanju novih programa za zapošljavanje mladih, što je u skladu s planiranim ciljevima programa razvoja Evropske omladinske kartice.

¹⁰ Strategija za mlade 2017-2021, <http://www.strategijazamlade.me/>

¹¹ Nacionalna strategija zapošljavanja 2021-2025, <https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-nacrt-nationalne-strategije-zaposljavanja-2021-2025>

Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022–2026.¹²

Strateškim dokumentom teži se ojačati nivo zapošljivosti mladih ljudi, primarno kroz uspostavljanje sistema podrške za sticanje digitalnih znanja i vještina. S tim u vezi, značajno je ukazati na razvoj aktivnosti koje se odnose na sprovođenje one-stop-shop modela za zapošljivost mladih s akcentom na unapređenju digitalnih vještina, koji je usklađen s vizijom razvoja omladinske kartice u oblasti digitalizacije.

Strategija za cjeloživotno preduzetničko učenje 2020–2024.¹³

Strategija definiše sljedeće strateške ciljeve značajne za omladinsku politiku:

- unapređenje razvoja preduzetničkih kompetencija na svim nivoima formalnog obrazovanja, realizacija preduzetničkog učenja u okviru neformalnog obrazovanja;
- unaprijeđena efikasnost u funkcionisanju sistema preduzetničkog učenja.

Ovi ciljevi će se realizovati kroz brojne mjere, u okviru različitih sektora, koje će osigurati implementaciju politika i razvoj preduzetničkog učenja kao dominantni trend u cijelom društvu, što predstavlja jedan od ključnih segmenata djelovanja i Evropske omladinske kartice.

Međunarodni okvir

Parcijalni sporazum o mobilnosti mladih putem Evropske omladinske kartice (EYCA)¹⁴

Parcijalni sporazum je važan segment Odjeljenja za mlade Savjeta Evrope i stoga prati prioritete i ciljeve kako omladinskog sektora, tako i Savjeta Evrope u cjelini. Osnovni ciljevi sporazuma su:

- sprovođenje projekta Evropske omladinske kartice,
- unapređenje postojećih i razvoj novih omladinskih politika u državama članicama Savjeta Evrope.

Radni program Parcijalnog sporazuma sprovodi se u saradnji s Evropskom asocijacijom omladinskih kartica (EYCA). Cilj ovog dokumenta je razvoj programa Evropske omladinske kartice (EYCA), posebno na evropskom nivou i u najboljem interesu mladih, radi olakšavanja njihove mobilnosti, kao i pristupa različitim robama i uslugama neophodnim za njihov lični i kulturni razvoj. Sporazum stavlja poseban akcenat na prednosti koje će se mladim ljudima dati u okviru partnerstva Evropske omladinske kartice (EYCA) s javnim i privatnim, nacionalnim i međunarodnim organizacijama, posebno u oblastima transporta, stanovanja, osiguranja, sportskih, kulturnih, edukativnih, rekreativnih događaja, itd.

Važno je ukazati da sporazum ističe potrebu promovisanja i pružanja informacija na temu EYCA kartice mladim ljudima zainteresovanim za prilike koje im pruža mobilnost, kao i pružanje informacija za donosioce političkih i ekonomskih odluka koje su od značaja za mlade ljude.

¹² Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026, <https://www.gov.me/dokumenta/117a0bb6-7328-4f7c-8675-4df9e40369c3>

¹³ Strategija za cjeloživotno preduzetničko učenje 2020-2024.

¹⁴ Parcijalni sporazum o mobilnosti mladih, <https://rm.coe.int/partial-agreement-on-youth-mobility-through-the-youth-card-leaflet-mon/1680a3c7c2>

Predmetni strateški dokument u potpunosti je usklađen s ciljevima i prioritetima koji se žele ostvariti kroz sprovođenje samog sporazuma, primarno kroz dalji razvoj i unapređenja omladinskih kartica i benefita koje one donose mladim ljudima u Crnoj Gori.

Strategija razvoja Evropske omladinske kartice za period 2021–2025.¹⁵

Strateškim dokumentom predstavljeni su načini pristupanja razvoju omladinske kartice na evropskom nivou, s posebnim akcentom na digitalizaciju, prilagođavanje usluga korisnicima kartice, maksimiziranje upotrebe tehnologije, podsticanje inovacija, uticaj na javne politike i posvećenost održivosti.

Osnovni cilj strategije je stvaranje Evrope u kojoj su svi mladi ljudi mobilni, aktivni i povezani, odnosno Evrope u kojoj se mladi ljudi podržavaju da putuju, uče, rade, volontiraju i značajno učestvuju i doprinose svojim zajednicama.

EYCA strateški ciljevi:

- Dvadeset miliona korisnika kartice u Evropi.
- Mladi koriste EYCA karticu u cilju većeg pristupa informacijama, putovanjima, školovanju i zaposlenju.
- Mladi u Evropi uključeni su u procese planiranja javnih politika.

Četiri osnovna stuba na kojima je zasnovan doprinos EYCA kartice razvoju politika u državama u kojima se implementira ovaj projekat su:

MOBILNOST

U okviru oblasti mobilnosti poseban značaj je stavljen na definisanje Evropske platforme za mobilnost, koja – zajedno sa zaključenjem Parcijalnog sporazuma o mobilnosti kroz Evropsku omladinsku karticu (EYCA) i Parcijalnog sporazuma o kulturnim rutama – teži jačanju nivoa mobilnosti mladih kroz korišćenje omladinske kartice.

VOLONTIRANJE

Evropska omladinska kartica (EYCA) pružiće doprinos razvoju volonterizma mladih kroz programe Erasmus+ Volonteri European Solidarity Corp učesnici i Erasmus+ volonterske nagrade.

EYCA PARTNERSTVO ZA REGIONALNU MOBILNOST NA ZAPADNOM BALKANU

Poseban akcenat je na jačanju partnerstva s omladinskim organizacijama na Zapadnom Balkanu – kroz promovisanje korišćenja Evropske omladinske kartice (EYCA) i stvaranje uslova za veći nivo regionalne mobilnosti mladih ljudi.

GRAĐANSKO UČEŠĆE

U narednom periodu potrebno je dodatno ojačati učešće i doprinos mladih u razvoju politika na nivou cjelokupne Evrope, gdje primarni značaj pripada Konferenciji za budućnost Evrope. Takođe, akcenat je i na razvoju anti-diskriminacionih kampanja, jačanju učešća mladih u procesima donošenja odluka, kao i na obezbjeđenju potrebne zastupljenosti mladih na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou.

¹⁵ Strategija razvoja EYCA Programa, <https://www.eyca.org/news/eyca-adopts-its-four-year-strategic-plan>

Strategija za mlade Evropske unije 2019–2027.¹⁶

Ovim EU strateškim dokumentom ukazano je na potrebu dostizanja maksimalnog ostvarenja potencijala mladih u Evropi, kroz podsticanje učešća mladih u demokratskom životu, u skladu sa članom 165 Ugovora o funkcionisanju EU. Takođe, cilj podrške društvenom i građanskom angažmanu mladih jeste da osigura da svi mladi ljudi imaju neophodne resurse za učešće u društvu. EU strategija za mlade sadrži niz opštih ciljeva koji predstavljaju obaveze Crne Gore u procesu pregovora s EU, s posebnim akcentom na:

- omogućavanje mladim ljudima osnova za razvoj kvalitetne budućnosti, podržavanje njihovog ličnog razvoja i rasta do održive samostalnosti, izgrađivanje njihove otpornosti i opremanje životnim vještinama da bi se nosili s globalnim promjenama;
- osnaživanje mladih i obezbjeđivanje neophodnih resursa da postanu aktivni građani, agenti solidarnosti i pozitivnih promjena inspirisanih vrijednostima EU i evropskim identitetom;
- poboljšanje razvoja javnih politika u pogledu njihovog uticaja na mlade u svim sektorima, posebno u zapošljavanju, obrazovanju, zdravstvu i socijalnoj inkluziji.

Zaključci Savjeta i ministara EU o Evropskoj omladinskoj kartici (EYCA)¹⁷

Zaključci Savjeta i ministara EU jasno ističu da su države koje sprovode Program EYCA kartice saglasne s prednostima sprovođenja inovacija u cilju povećanja mobilnosti mladih ljudi u Evropi. Naročito se naglašava da se karticama podstiče razvoj nacionalnih inicijativa koje omogućuju mladim ljudima da iskoriste benefite, posebno u kulturi, sportu, putovanjima i smještaju, te podstiču razvoj postojećih nacionalnih sistema, kao i potrebe koordinacije u sprovođenju inovacija u aranžmanima i na način koji bi odredila svaka država članica u okviru svojih nacionalnih ovlašćenja.

Rezolucija Savjeta i predstavnika vlada država o sprovođenju zajedničkih ciljeva u informisanju mladih¹⁸

U smislu predmetnog strateškog dokumenta značaj rezolucije ogleda se u jačanju nivoa informisanja i dostupnosti informacija mladim ljudima, gdje je poseban akcenat stavljen na:

- informisanje o mladima važno je za svaku državu članicu i zajednički ciljevi se ne mogu sprovesti ako se ne poštuje načelo supsidijarnosti;
- unapređenje usluga informisanosti koje uzimaju u obzir posebne potrebe mladih ključno je za omogućavanje pristupa informacijama mladima;
- mladi čine heterogenu skupinu čije potrebe variraju zavisno o njihovoj dobi, polu, socio-ekonomskim okolnostima i geografskom području na kojem žive;
- po svojoj prirodi, informisanje mladih vrlo je raznoliko područje koje utiče na mnoge mlade ljude u različitim okolnostima;

¹⁶ Strategija za mlade Evropske unije 2019-2027, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14080-2018-INIT/en/pdf>

¹⁷ Zaključci Savjeta i ministara koji se sastaju u okviru Savjeta od 6. novembra 1989. god. o evropskoj omladinskoj kartici. (Official Journal C 277, 31/10/1989 P. 0007-0007).

¹⁸ Rezolucija Savjeta i predstavnika vlada država članica od 24. maja 2005. na sastanku Savjeta o sprovođenju zajedničkih ciljeva u informisanju mladih (2005/C 141/03), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A42005X0610%2803%29&qid=1642417413811>

- sudjelovanje mladih u stvaranju i širenju informacija ostaje ključno za pružanje informacija kako bi se zadovoljile njihove potrebe;
- sprovođenje zajedničkog cilja u pogledu informacija rezultiralo je portalom¹⁹ koji je Komisija pokrenula u saradnji s mrežama Eurodesk, ERYICA (Evropska agencija za informisanje i savjetovanje mladih) i EYCA (European Youth Card Association).

Izveštaj Evropske komisije za Crnu Goru iz 2021. godine²⁰

Izveštajem EK, u okviru poglavlja 19: Socijalna politika i zapošljavanje – konstatuje se potreba Crne Gore da nastavi da sprovodi radno zakonodavstvo i izrađuje mjere kvalitetnog zapošljavanja usmjerene ka mladima i ženama, licima s invaliditetom, manjinama i ranjivim licima na koje utiče pandemija kovida-19. Paralelno s tim, potrebno je preduzeti korake u cilju uspostavljanja i sprovođenja Garancije za mlade izradom Plana sprovođenja Garancije za mlade u skladu s modelom i smjericama EU.

Izveštajem je posebno ukazano da se povećao udio mladih (starosti 15-29 godina) koji nijesu zaposleni, ne obrazuju se niti se osposobljavaju (NEET) u periodu između 2019. i 2020. godine, sa 21,3% na 26,6%. Takođe, Crna Gora je podržala Deklaraciju Zapadnog Balkana o obezbjeđivanju održive integracije mladih na tržište rada²¹ (8. jula 2021) i obavezala se da će preduzeti konkretne korake u sprovođenju programa Garancije za mlade, a već su učinjeni prvi potezi za koje se očekuje da će za rezultat imati konkretan plan sprovođenja programa.

Deklaracija dodatno ukazuje na potrebu razvoja sistema monitoringa i prikupljanja podataka zasnovanog na dokazima, koji će jasno ukazati na potrebe tržišta rada u pogledu vještina i iskustva. Takođe, akcenat je i na razvoju efektivnih politika koje se odnose na mlade, primarno kroz razvoj partnerstava sa svim zainteresovanim stranama, kao što su: poslodavci, obrazovne institucije, socijalni partneri, zdravstvene institucije, omladinske organizacije i organizacije civilnog društva. Posebno je značajno istaći potrebu korišćenja svih dostupnih alata, sve u cilju jasnog mapiranja ciljnih grupa i usluga usmjerenih ka njima, kao i razvoj alata u cilju sprječavanja ranog napuštanja obrazovanja, pri čemu je poseban akcenat na mlade koji dolaze iz ugroženih grupa.

U toku 2021. godine, u partnerstvu Uprave za sport i mlade i UNDP-a, realizovane su konsultacije sa zainteresovanim stranama u cilju definisanja novih strateških prioriteta za mlade. U tom smislu, izvještajem je istaknut značaj definisanja inkluzivnijeg pristupa usmjerenog ka mladima s invaliditetom, manjinskim grupama i stanovnicima ruralnih područja.

Izveštajem je jasno ukazano da je u narednom periodu potrebno zauzeti inkluzivniji pristup usmjeren ka mladima s invaliditetom, definisati i redovno donositi akcione planove za mlade u svim lokalnim samoupravama, u cilju jačanja razvoja javnih politika koje se odnose na mlade ljude.

Poglavlje 26 „Obrazovanje i kultura“

Poglavlje 26 „Obrazovanje i kultura“ obuhvata oblast obrazovanja i obuke, mlade i sport, kulturu, pristup obrazovanju, programe i druge EU instrumente. Predmetno poglavlje privremeno je zatvoreno i ne sadrži definisana mjerila koja je potrebno ispuniti. Međutim, značaj stvaranja jednakih mogućnosti obrazovanja i učešća na tržištu rada za mlade ljude u Crnoj Gori, kao i podsticanje da postanu aktivni građani društva, predstavlja jedan od ključnih prioriteta koje

¹⁹ Evropski portal mladih, https://europa.eu/youth/home_en

²⁰ Izveštaj EK za Crnu Goru iz 2021, <http://www.euic.me/me/montenegro-report/>

²¹ Deklaraciju Zapadnog Balkana o obezbjeđivanju održive integracije mladih na tržište rada, https://slovenian-presidency.consilium.europa.eu/media/rpxozjij/declaration_wb_labour_market_integration_young_people_final_agreed.pdf

je potrebno ostvariti u narednom periodu. U tom pogledu, potrebno je ostvariti što veći nivo saradnje sa zemljama članicama EU u okviru omladinske politike, primarno kroz strukturirani dijalog, mobilnost, omladinski rad i potrebu promocije proaktivnog učešća mladih u svim strukturama evropskog društva.

Strategija Ujedinjenih nacija za mlade do 2030.²²

Cilj Strategije je da omogući veći uticaj i proširenu akciju na globalnom, regionalnom i državnom nivou, kako bi se odgovorilo na potrebe i unaprijedila prava mladih ljudi u svoj njihovoj različitosti. Strateški dokument sadrži osnovne prioritete koji predstavljaju sastavni dio vizije samog EYCA Programa, i to:

- angažovanje, učešće i zalaganje – jačanje uticaja mladih za promociju mirnog, pravednog i održivog svijeta,
- informisanost i zdravi razvojni osnovi – podržavati veći pristup mladih kvalitetnom obrazovanju i zdravstvenim uslugama,
- ekonomsko osnaživanje kroz dostojanstven rad – podržavati veći pristup mladih ljudi dostojanstvenom radu i produktivnom zapošljavanju,
- mladi i ljudska prava – zaštita i promocija prava mladih i podrška njihovom građanskom i političkom angažmanu.

UN Ciljevi održivog razvoja²³

UN Ciljevi održivog razvoja u potpunosti zagovaraju metode i pristupe koji odražavaju raznolikost mladih ljudi, kako bi osigurali da svi mladi ljudi mogu dostići svoj puni angažman, osnaživanje i razvoj. UN prepoznaju mlade kao nosioce prava i promovišu i olakšavaju transparentnost, odgovornost i odgovor vlada, međunarodnih organizacija i drugih prema mladima. U tom pogledu, za predmetnu politiku je od značaja sljedeća struktura UN ciljeva održivog razvoja:

CILJ 4: Obezbijediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti cjeloživotnog učenja

- 4.4. Do kraja 2030. znatno povećati broj mladih i odraslih koji imaju relevantne vještine, između ostalog i tehničke i stručne, za zaposlenje, pristojne poslove i preduzetništvo.
- 4.7. Do kraja 2030. obezbijediti da svi učenici steknu znanja i vještine potrebne da se unaprijedi održivi razvoj, između ostalog i putem edukacije za održivi razvoj i održive stilove života, ljudska prava, rodnu ravnopravnost, kao i za promovisanje kulture mira i nenasilja, pripadnosti globalnoj zajednici i poštovanja kulturne raznolikosti i doprinosa kulture održivom razvoju.

CILJ 5: Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i djevojčice

- 5.b Povećati upotrebu inovativnih tehnologija, posebno informacione i komunikacione tehnologije, radi promovisanja osnaživanja žena
- 5.c Usvojiti i osnažiti dobre politike i izvršno zakonodavstvo za promovisanje rodne ravnopravnosti i osnaživanja svih žena i djevojčica na svim nivoima.

CILJ 8: Promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve

²² Strategija Ujedinjenih nacija za mlade do 2030, https://www.unyouth2030.com/_files/ugd/b1d674_93445fc59_a41b6bb50cbd4f800922b.pdf

²³ UN Ciljevi održivog razvoja, <https://sdgs.un.org/goals>

- 8.5. Do kraja 2030. postići punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce, što obuhvata i mlade ljude i osobe s invaliditetom, kao i istu platu za rad jednake vrijednosti.
- 8.6. Do kraja 2020. bitno smanjiti udio mladih koji nisu zaposleni niti su u procesu obrazovanja, odnosno obuke.
- 8.b Do kraja 2020. razviti i operacionalizovati globalnu strategiju za zapošljavanje mladih i primijeniti „Globalni pakt o zapošljavanju“ Međunarodne organizacije rada.

CILJ 10: Smanjiti nejednakost između i unutar država

- 10.1. Do kraja 2030. progresivno postići i održati rast dohotka donjih 40 odsto stanovništva po stopi višoj od nacionalnog prosjeka.
- 10.2. Do kraja 2030. osnažiti i promovisati socijalnu, ekonomsku i političku inkluziju svih, bez obzira na starost, pol, invalidnost, rasu, etničku pripadnost, porijeklo, religiju ili ekonomski odnosno neki drugi status.

CILJ 13: Preduzeti hitnu akciju u borbi protiv klimatskih promjena i njenih posljedica

- 13.3. Unaprijediti obrazovanje, podizanje nivoa svijesti, kao i ljudske i institucionalne kapacitete u vezi s ublažavanjem i smanjivanjem uticaja klimatskih promjena, odnosno sa prilagođavanjem i ranim upozoravanjem na klimatske promjene.

CILJ 16: Promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbijediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima

- 16.7. Osigurati odgovorno, inkluzivno, participativno i reprezentativno donošenje odluka na svim nivoima.

Pravni okvir

Zakon o mladima²⁴

Zakonom o mladima uređen je način utvrđivanja i sprovođenja omladinske politike, kao i mjere i aktivnosti koje se preduzimaju u cilju unapređivanja društvenog položaja mladih i stvaranja uslova za ostvarivanje potreba mladih u svim oblastima od interesa za mlade. Posebno su značajne zakonske odredbe koje se odnose na potrebu kreiranja i unapređenja efikasnih omladinskih politika, podsticanje proaktivnog učešća mladih u kreiranju i sprovođenju omladinske politike na državnom i lokalnom nivou. Takođe, javni interes u oblasti omladinske politike dodatni akcenat stavlja na:

- uspostavljanje institucionalnog okvira za sprovođenje omladinske politike,
- stvaranje i unapređenje uslova za rad omladinskih servisa,
- edukaciju mladih o mehanizmima njihovog uključivanja u aktivne mjere zapošljavanja,
- podsticanje uključivanja mladih u kreiranje kulturnih sadržaja,
- podsticanje mobilnosti mladih,
- podsticanje uključivanja mladih u neformalno obrazovanje,
- promociju zdravih stilova života i volonterizma kod mladih,
- podsticanje drugih oblasti od značaja za razvoj mladih.

²⁴ Zakon o mladima, <https://www.katalogpropisa.me/wp-content/uploads/2019/07/Zakon-o-mladima.pdf>

ANALIZA STANJA

Od ukupnog broja stanovnika Crne Gore u 2019. godini (622.028), 19,07% su mladi. Prema procjeni MONSTAT od 1. januara 2021. godine²⁵, u Crnoj Gori živi 117.250 mladih ljudi uzrasta od 15 do 29 godina, što čini 19% ukupnog broja stanovnika. Udio ove starosne grupe u Crnoj Gori je veći od onog u Evropskoj uniji, gdje mladi čine 17,4% stanovništva. U ukupnoj populaciji mladih 52,11% su muškog, a 47,89% ženskog su pola. Demografski gledano, 66,1% mladih ljudi živi u urbanim, a samo polovina njih (33,9%) u ruralnim naseljima. Ova je struktura, međutim, fluidna zbog visokog nivoa interne mobilnosti radi školovanja i zaposlenja, a realna koncentracija mladih u urbanim naseljima je najvjerovatnije veća.²⁶ Prema Izvještaju Laboratorije za mlade Zapadnog Balkana (WBYL)²⁷, u Crnoj Gori ima skoro 14.500 mladih manje, što predstavlja pad od 10,73% u odnosu na period 2010-2019, praćeno padom od skoro 2,5% udjela mladih u ukupnoj populaciji u posljednjih 10 godina. Na osnovu brojnih istraživanja o uzrocima ovakvog trenda, među najčešćim izazovima s kojima se suočavaju mladi u Crnoj Gori su: nezaposlenost, govor mržnje, patrijarhalne vrijednosti, nisko povjerenje u institucije i nedostatak participacije.

Studija Fondacije Fridrih Ebert Stiftung²⁸ prikazala je pet ključnih zajedničkih karakteristika mladih ljudi iz šest zemalja Zapadnog Balkana:

- suočeni su s vrlo nepovoljnim uslovima na tržištu rada,
- smatra se da su neformalni radni angažmani izuzetno rašireni i da se sve više tolerišu,
- emigracioni potencijal mladih ostaje i dalje veoma visok, znatno veći nego u zemljama jugoistoka koje su članice EU,
- velika većina mladih sa Zapadnog Balkana podržava evropeizaciju zasnovanu na solidarnosti,
- stepen interesovanja za politiku je veoma nizak i opadao je tokom prethodnih godina.

Istraživanje IPSOS-a iz 2019. godine pokazalo je da se kao najznačajniji problemi s kojima se suočavaju mladi u Crnoj Gori javljaju primarno pitanje nezaposlenosti, različiti oblici zavisnosti, ekonomski status, visok nivo korupcije i kriminala u društvu koji ima negativan uticaj na mlade, kao i neadekvatnost obrazovnog sistema.²⁹ Istraživanje je ukazalo da mladi smatraju da su zapošljavanje i ulaganje u obrazovanje ključne oblasti na koje je potrebno staviti akcent. Trećina mlade populacije u Crnoj Gori navodi da je otvaranje novih radnih mjesta nešto čime bi se oni bavili u budućnosti, zatim ulaganje u obrazovanje – 12%, ulaganje u sportske terene i aktivnosti – 6%.

²⁵ Procjene MONSTAT-a za 1. januar 2021. godine, <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=273&pageid=48>

²⁶ Podaci iz Popisa sprovedenog 2011. godine, <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=48&pageid=48>

²⁷ Western Balkans Youth Lab, Mapiranje politika mladih i identifikacija potrebne podrške i nedostataka u finansiranju aktivnosti mladih na Zapadnom Balkanu, 2021, https://www.rcc.int/priority_areas/48/western-balkans-youth-lab-project

²⁸ U potrazi za evropeizacijom zasnovanom na solidarnosti, Friedrich-Ebert-Stiftung Dialogue Southeast Europe, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/15462-20191030.pdf>

²⁹ Ipsos Strategic Marketing, Istraživanje o položaju mladih u Crnoj Gori, 2019, <https://wapi.gov.me/download-preview/1aed3958-fbfa-4310-86e0-a7d56855a1c8?version=1.0>

Grafik 4: Željeno stanje u Crnoj Gori s tačke gledišta mladih ljudi

Nedavno realizovane konsultacije s akterima u oblasti omladinske politike³⁰ pokazale su da je neophodno raditi na programima karijernog savjetovanja i zapošljavanja mladih, naročito imajući u vidu posebno osjetljive grupe mladih, kao i savremena kretanja na tržištu rada i potrebnih vještina. U tom smislu, kvalitet formalnog i neformalnog obrazovanje ocijenjeni su kao izuzetno važni. Što se tiče neformalnog obrazovanja, naglašeno je da je mladima u kontinuitetu neophodno obezbijediti kvalitetne programe za razvoj njihovih vještina i stavova van formalnog školskog sistema. U vezi s tim, prepoznati su i omladinski rad i omladinski servisi, čiji je kvalitet i obuhvat potrebno unaprijediti. Međusektorska saradnja, ne samo u dijelu planiranja i monitoringa omladinske politike, već u dijelu njenog sprovođenja, istaknuta je kao jako značajna. Konsultacije s mladima, održane u okviru projekta Dijalog za budućnost³¹, takođe ukazuju da su glavna preokupacija mladih kvalitet obrazovanja i pristup tržištu rada, pri čemu je posebno istaknut značaj podrške što se tiče karijerne orijentacije i stvaranje mogućnosti za sticanje vještina i znanja kroz praksu.

Važno je istaći da učešće mladih u donošenju odluka i uticaj na razvoj javnih politika na nacionalnom nivou u Crnoj Gori nije na potrebnom nivou, iako se u prethodnom periodu mogu evidentirati određena poboljšanja. U Crnoj Gori ne postoji nacionalni savjet mladih, a postoji samo nekoliko lokalnih savjeta mladih. Istraživanje CEDEM-a „Politička i građanska participacija mladih u Crnoj Gori“³² pokazalo je da je pasivnost mladih ljudi prouzrokovana velikim brojem faktora. Najčešći faktor za njihovo neučestvovanje je neinformisanost i nesvjesnost uticaja koji mogu da imaju kao mlade osobe. Istraživanje ukazuje da je veoma mali broj mladih koji učestvuje u procesu donošenja odluka, s akcentom na lokalni nivo, bilo da se

³⁰ Konsultacije sa akterima u oblasti omladinske politike, UNDP i Uprava za sport i mlade, 2021. godina

³¹ Konsultacije održane u decembru 2020. godine, sa 77 mladih, u okviru izrade Situacione analize, koja je polazna osnova za novi okvir saradnje UN-a i Vlade.

³² CEDEM, „Politička i građanska participacija mladih u Crnoj Gori“, 2019, <http://www.cedem.me/component/jdownloads/send/29-politicko-javno-mnjenje/1962-politicka-i-gradanska-participacija-mladih-u-crnoj-gori>

govori o formalnom ili neformalnom učešću. Zaključak je na potrebi veće uključenosti mladih u društvo, odnosno procesu donošenja odluka i kreiranju politika namijenjenih mladima, s ciljem veće demokratizacije društva i podsticanja dijaloga sa predstavnicima institucija, a posebno kako bi se unaprijedio položaj mladih i povećao kvalitet njihovog života. S tim u vezi, Crna Gora, koristeći sredstva na raspolaganju među kojima spada i Evropska omladinska kartica (EYCA), želi da podrži rad svih struktura za obezbjeđivanje učešća i direktne veze sa svim akterima značajnim za oblast društvenog, političkog i ekonomskog razvoja mladih. Važno je istaći da su mladi i nevladin (civilni) sektor bili aktivno uključeni u razvoj i implementaciju omladinske politike i zakonskog okvira, posebno u procesu konsultacija tokom izrade aktuelnog strateškog okvira u oblasti mladih i revizije Nacrta zakona o mladima sprovedene u ranijem periodu. Međutim, istraživanje o stavovima, ponašanjima i znanju u vezi s učešćem u razvoju politika i zapošljavanju mladih u Crnoj Gori (istraživanje Vestminsterske fondacije o percepciji i stavovima mladih prema politici³³) pokazalo je da značajna većina mladih od 71,5% nikada ili gotovo nikada ne prati aktuelna politička dešavanja u Crnoj Gori. Takođe, istraživanje je ukazalo da velika većina mladih nije politički aktivna gotovo ni na jedan način, što dodatno ukazuje na potrebu jačanja i uvođenja mladih ljudi u procese donošenja političkih odluka na svim nivoima. Istraživanje Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta³⁴ pokazalo je da se kao najznačajnije oblasti javnih politika za same mlade javljaju sljedeće oblasti:

Grafik 5: Najznačajnije oblasti javnih politika za mlade

Takođe, značajno pitanje je i položaj žena u crnogorskom društvu, gdje uprkos činjenici da Ustav, nacionalno zakonodavstvo i unutrašnja regulativa garantuju ženama sva socijalna, ekonomska i politička prava, napredak ka rodnoj ravnopravnosti ide sporim korakom. Razlog ovome su tradicionalni rodni stereotipi, koji vode ka slabom sprovođenju politika i nedostatku finansijske podrške odgovornim institucijama. Istraživanje koje je UNDP

³³ Istraživanje Vestminsterske fondacije o percepciji i stavovima mladih prema politici, <https://www.wfd.org/wp-content/uploads/2019/10/Youth-perceptions-and-attitudes-towards-politics-in-MNE-1.pdf>

³⁴ Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, „Analiza potreba mladih: Položaj, procjene, stavovi i perspektive“, 2020, <https://www.gov.me/en/documents/13dc5dee-d689-400a-a793-0cb0c53c80c2>

sproveo 2021. godine³⁵ pokazuje da oko 60% građana vjeruje da je za dobrobit djece poželjnije da muškarac radi, a da se žena posveti porodici. Indeks rodne ravnopravnosti³⁶ 2019. pokazuje da su žene u Crnoj Gori najmanje ravnopravne kada je riječ je o dimenziji moći, za kojima slijede vrijeme, znanje, novac i rad. Posmatrajući, na primjer, pojedinačne indikatore koji čine domen moći i njegove poddomene (politička, ekonomska i društvena moć), možemo primijetiti da u ovom pogledu u Crnoj Gori rodna nejednakost istrajava, što uveliko pogađa i mlade.

U pogledu uticaja mladih na razvoj javnih politika, uloga Evropske omladinske kartice (EYCA) ogleda se u podršci korisnicima kartice/mladima da razviju mehanizme za njihovo povezivanje sa nacionalnim i lokalnim vlastima. Dodatno, cilj je da mladi ljudi postanu pouzdan izvor informacija, stručnosti i savjeta za javne institucije na bilo kom nivou (lokalni ili nacionalni). Kroz primjere dobre prakse i saradnje između mladih ljudi i organa vlasti, potrebno je omogućiti mladim ljudima da se angažuju u većoj mjeri i utiču na razvoj javnih politika. U tom pravcu, potrebno je u narednom periodu razviti konkretne programe saradnje s lokalnim i nacionalnim institucijama, kako bi uključili mlade ljude u razvoj politika koje ih se tiču i donošenje odluka, koristeći omladinsku karticu kao alat za uključivanje mladih.

Kada govorimo o nivou upoznatosti mladih sa benefitima koje im pruža Evropska omladinska kartica (EYCA), istraživanje Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta³⁷ pokazalo je da ovaj projekat spada među najbolje ocijenjene inicijative namijenjene mladim ljudima.

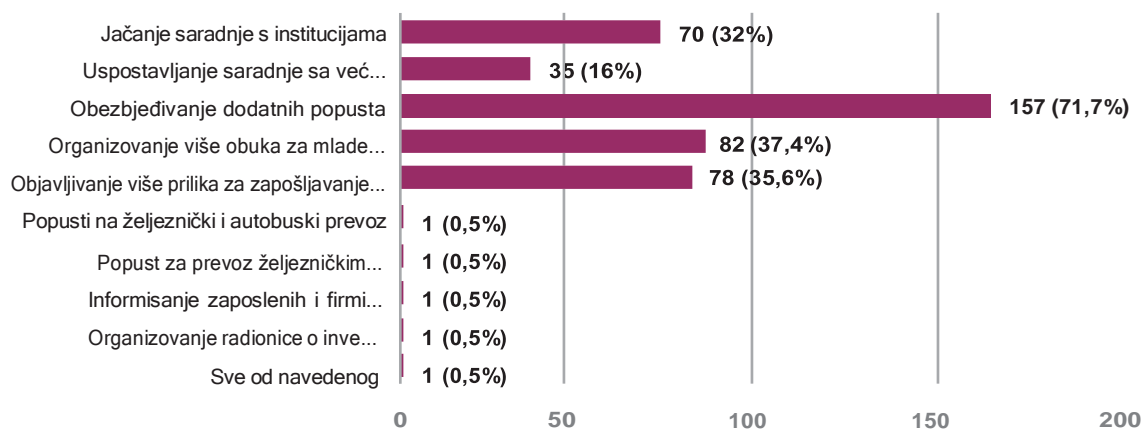
Grafik 6: Ocjena omladinskih inicijativa – % veoma i donekle dobar rad

Posebno je značajno istaći da istraživanje NVO Centar za omladinsku edukaciju, iz 2021. godine, pokazuje da se interesovanje mladih u pogledu Evropske omladinske kartice (EYCA) primarno ogleda u omogućavanju većeg nivoa popusta, objavljivanju prilika za zapošljavanje i obuke, kao i u jačanju saradnje s institucijama.

³⁵ Gender mainstreaming: stavovi i percepcije zaposlenih u javnoj upravi i ocjena primjene načela rodne ravnopravnosti u institucijama javne vlasti, https://www.me.undp.org/content/montenegro/sr/home/presscenter/pressreleases/polovina-gra_ana-vjeruje-da-je-rodnu-ravnopravnost-nemogue-posti.html

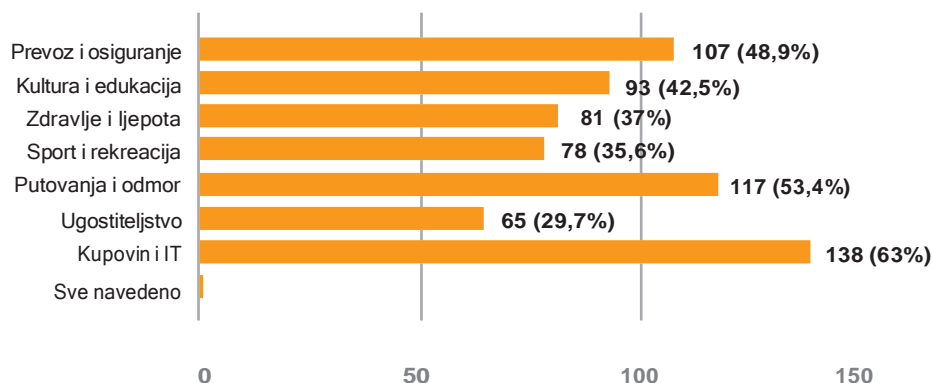
³⁶ Indeks rodne ravnopravnosti, <https://www.me.undp.org/content/dam/montenegro/docs/publications/si/Gender/Index%20rodne%20ravnopravnosti%202019%20for%20web.pdf>

³⁷ Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, „Analiza potreba mladih: Položaj, procjene, stavovi i perspektive“, 2020, <https://www.gov.me/en/documents/13dc5dee-d689-400a-a793-0cb0c53c80c2>

Grafik 7: EYCA kartica i interesovanja mladih

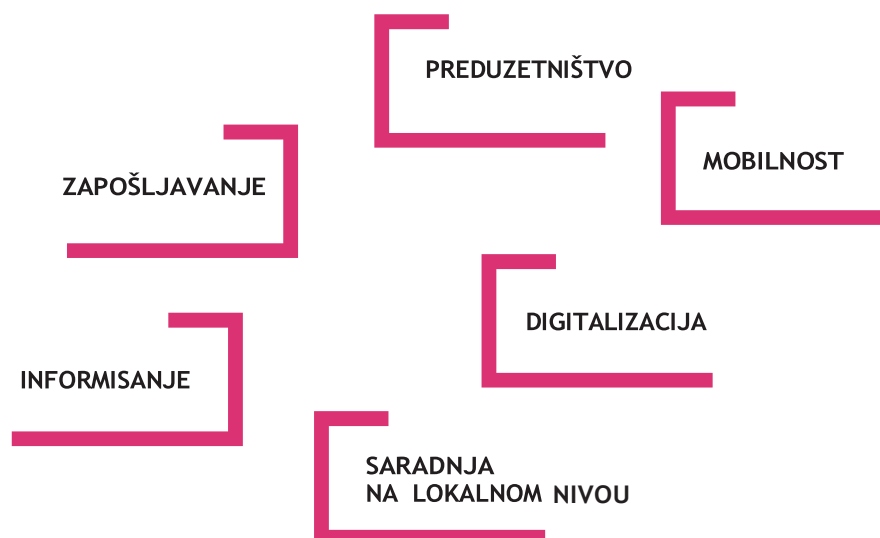
Kada govorimo o oblicima popusta za koje su zainteresovani mladi ljudi, primarni akcenat je na sljedećim popustima:

Grafik 8: Kategorije popusta za koje su zainteresovani mladi ljudi

Uzimajući u obzir prethodno navedeno i dobijena mišljenja od strane anketiranih korisnika Evropske omladinske kartice (EYCA) u Crnoj Gori, cilj ovog strateškog dokumenta ogleda se u tome da se kroz veći nivo korišćenja kartice unaprijedi položaj mladih u Crnoj Gori, primarno kroz informisanje mladih o prilikama za zaposlenje, volontiranje i stažiranje, sve u cilju smanjenja nivoa nezaposlenosti mladih ljudi u Crnoj Gori. Takođe, akcenat je i na podsticanju mladih da razvijaju inovativne i preduzetničke ideje i projekte, kao i na omogućavanju prilika za mobilnost mladih u nacionalnim i međunarodnim okvirima. Razvoj projekta mora biti praćen i adekvatnim rješenjima u oblasti digitalizacije, gdje je poseban značaj stavljen na korišćenje benefita koje nudi dostupna mobilna aplikacija, internet stranica i društvene mreže koje promovišu EYCA karticu i informišu mlade o svim benefitima koje kartica omogućava. Međutim, navedene prioritete nije moguće ostvariti bez uključivanja mladih ljudi u procese donošenja javnih politika na nacionalnom i lokalnom nivou, što primarno podrazumijeva ostvarivanje veće saradnje između mladih i donosilaca političkih odluka. S tim u vezi,

predmetni strateški dokument u narednim poglavljima detaljno adresira sve oblasti koje su od značaja za uspješan razvoj Evropske omladinske kartice u Crnoj Gori, i to:

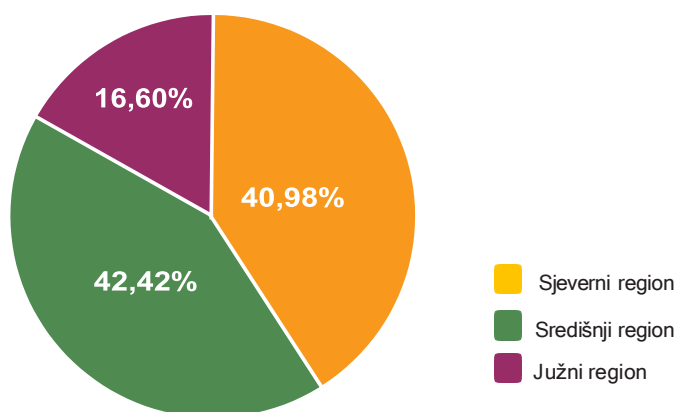

Zapošljavanje

Mladi ljudi predstavljaju rizičnu grupu na tržištu rada, imajući u vidu da se suočavaju sa specifičnim problemima, bez obzira na njihove kvalifikacije. Jedna od glavnih prepreka njihovom pronalaženju posla je nedostatak radnog iskustva. Pored navedenog problema, brojni drugi faktori čine da izazovi za pronalaženje posla postaju akutniji među mladima. Ograničenja u zapošljavanju mladih mogu nastati kao rezultat neuspjeha tržišta ili države, ili biti simptom slabog ili nepodržavajućeg makroekonomskog okruženja. Finansijska kriza i globalna recesija izazvana pandemijom kovida-19, nalaze se među vodećim uzrocima koji direktnije utiču na visok nivo nezaposlenosti mladih. Takođe, činjenica je da je veliki broj mladih zaposlen u oblastima koje imaju karakter privremenih poslova, odnosno poslovima čiji ugovori nude manju zaštitu i gdje prava mladih nisu u dovoljnoj mjeri zaštićena. Mladi ljudi koji nađu posao imaju veću vjerovatnoću da imaju poslove koji su slabo plaćeni i koji nude ograničenu sigurnost posla, adekvatne uslove rada, i mogućnosti za obuku i napredovanje u karijeri. U smislu podrške mladim ljudima da pronađu zaposlenje, Vlada Crne Gore, socijalni partneri i poslodavci zajedničkim naporima definišu rješenja u cilju omogućavanja mladim ljudima veći nivo pristupa tržištu rada. Vlada Crne Gore, u okviru Programa za zapošljavanje mladih za 2022. godinu, definisala je set mjera s ciljem da doprinesu stvaranju preduslova za ublažavanje negativnih posljedica izazvanih prolongiranim zapošljavanjem mladih, a usmjerene su na obezbijedenje podrške mladima kroz među-institucionalnu saradnju, kreiranje finansijski stimulativnog okruženja za zapošljavanje mladih, doprinos digitalizaciji društva,

zapošljavanje mladih osoba sa invaliditetom i borbu protiv sive ekonomije.³⁸ Evropska omladinska kartica (EYCA) predstavlja jedan od alata kojim država, u saradnji s partnerima, želi da omogući bolje uslove i prilike za mlade ljude da steknu radno iskustvo i zaposlenje.

Kada govorimo o nivou zaposlenosti mladih ljudi u Crnoj Gori, trenutno se na evidenciji nezaposlenih lica Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG) nalazi ukupno 13.602 lica starosti od 18 do 30 godina. Prema podacima ZZZCG, u sjevernom regionu nalazi se 5.574 nezaposlenih lica starosti 18-30 godina, u odnosu na ukupan broj nezaposlenih u tom regionu (25.050), što čini 22,25 procenata.³⁹ U južnom regionu, nezaposlenih mladih osoba starosti između 18 i 30 godina je 2.258, što u odnosu na ukupan broj nezaposlenih u tom regionu (8.536) predstavlja 26,45 procenata. Ako se fokusiramo na srednji region, nezaposlenih mladih osoba od 18 do 30 godina ima 5.770, što u odnosu na ukupan broj nezaposlenih u tom regionu (21.114) čini 27,33 procenata. U konačnom, od ukupnog broja nezaposlenih mladih osoba od 18 do 30 godina (13.602), njih 40,98 procenata su u sjevernom regionu, 42,42 u središnjem i 16,6 procenata u južnom regionu.⁴⁰

Grafik 9: Procenat nezaposlenosti mladih po regionima

U pogledu mladih koji su korisnici materijalnog obezbijedenja, procenat traženja posla je nešto niži i iznosi 70,8%. Posebno je značajno ukazati da bi svaki peti (20,2%) počeo s radom pod uslovom da je posao u gradu u kojem živi, 46,1% je spremno u svakom slučaju, dok trećina (33,7%) nije izrazila spremnost da promijeni sredinu.

Rezultati pokazuju da među nezaposlenim mladima koji bi odbili posao njih 75,5% kao ključnu prepreku navodi brigu o maloj djeci. Isti razlog navode i mladi koji su korisnici materijalnih davanja. Imajući u vidu prethodno rečeno, ne iznenađuje podatak da među ispitanicima koji su brigu o djeci naveli kao prepreku, dominiraju žene (97,4%). Dok 9,5% mladih spriječavaju obaveze oko školovanja.⁴¹

³⁸ Informacija o mjerama za mlade: Program podrške za zapošljavanje mladih u 2022. godini, <https://www.gov.me/dokumenta/8def027b-cd7b-441f-81c5-7ac720c4bfd8>

³⁹ Zavod za zapošljavanje Crne Gore, <https://www.zzzcg.me/statistika/>

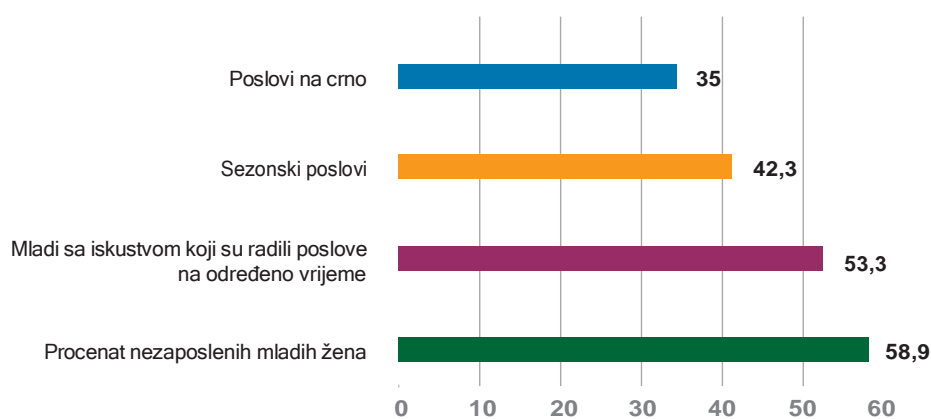
⁴⁰ Zavod za zapošljavanje Crne Gore, <https://www.zzzcg.me/statistika/>

⁴¹ Ibid.

Pandemija kovida-19 i uticaj na zaposlenost mladih

Crna Gora, baš kao što je ostatak Evrope i svijeta, teško je pogođena pandemijom kovida-19. Mladi ljudi su bili posebno pogođeni zbog zatvaranja škola i univerziteta, zbog skraćivanja radnog vremena i prekida programa obuke na poslu. Šeme zadržavanja radnih mjesta uspostavljene su u svim privrednim granama u različitoj mjeri. Međutim, istraživanje Regionalnog savjeta za saradnju je pokazalo da navedene šeme i programi nisu mogli da potpuno spriječe negativan uticaj pandemije na one koji rade na određeno vrijeme ili u neformalnoj ekonomiji, niti su spriječili otpuštanja ili skraćivanje radnog vremena. Subvencije zarada su korišćene kao ključna mjera za ograničavanje potencijalnog smanjenja zaposlenosti. Mjere ublažavanja imale su izvjestan efekat na tržište rada u preokretanju početnog udara pandemije kovida-19 u trećem kvartalu 2020. godine. Zaposlenost mladih u Crnoj Gori, koja je bila teško pogođena slabom turističkom sezonom, dramatično je pala sa 23,6% u prvom kvartalu na 15,3% u četvrtom kvartalu.⁴²

Problem sa kojim su se suočili mladi nastavljani su i u 2021. godini. Naime, na dan 31. 05. 2021. godine broj mladih sa statusom zaposlenih bio je manji za čak 41,8% u odnosu na 31. 12. 2020. godine. Imajući u vidu da je zapošljavanje mladih ključni mehanizam za njihovu uspješnu integraciju u društvene tokove, očigledno je da bi prekid u sticanju radnog iskustva mogao da ima dugotrajne posljedice kako na mogućnosti da se mladi zaposle, tako i na vjerovatnoću da imaju viša primanja. Dominantno učešće među nezaposlenim mladim ljudima uzimaju žene. Udio od 58,4% anketiranih žena reflektuje položaj mladih žena na cjelokupnom tržištu rada u Crnoj Gori budući da je prema posljednjim dostupnim podacima, za maj 2021. godine, njihovo učešće u ukupnoj nezaposlenosti mladih iznosilo 58,9%.⁴³

Grafik 10: Zaposlenost mladih

Prema podacima Uprave za statistiku Crne Gore (Monstat), stopa nezaposlenosti među mladima od 15 do 24 godine iznosila je 25,2% u 2019. godini, da bi u 2020. godini porasla na 36%, a u prvom kvartalu 2021. godine čak na 47,1%. Takođe, 2021. godine, stopa nezaposlenosti mladih (15-29 godina) iznosila je 32,5%. Udio mladih starosne dobi 15-29 godina koji ne rade, nisu u sistemu obrazovanja ili obuke (NEET), po statistici Monstata za 2021, čini 26,5%, što je povećanje u odnosu na 2019. godinu kada je taj procenat iznosio 21,3%.

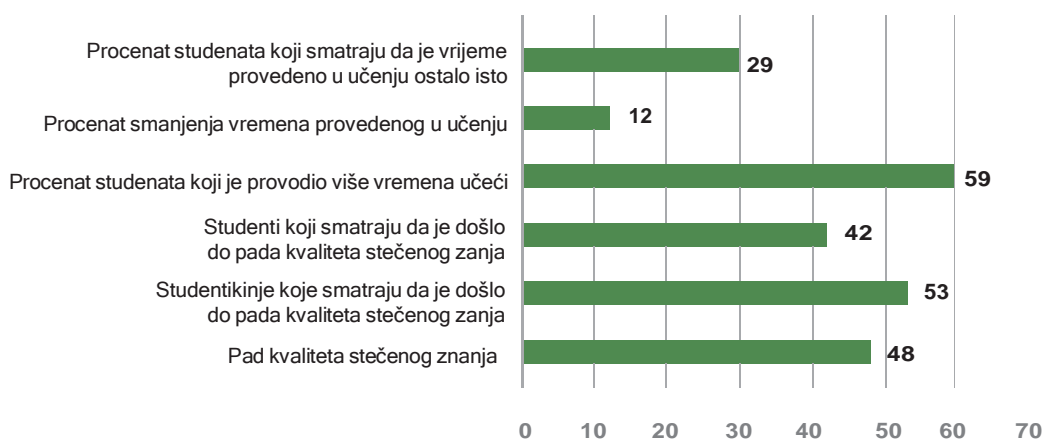
⁴² Regionalni savjet za saradnju, Studija o nivou zaposlenosti mladih na Zapadnom Balkanu, <https://www.rcc.int/docs/573/study-on-youth-employment-in-the-western-balkans>

⁴³ UNDP Crna Gora, *Tržište rada i (ne)zaposlenost mladih u Crnoj Gori*, 2021.

Pored toga, podaci Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG) iz decembra 2020. ukazuju na to da su lica s visokim obrazovanjem imala najveće učešće u ukupnom broju nezaposlenih mladih do 35 godina (41,1%). Slijede lica sa srednjom stručnom spremom (40,5%), dok nekvalifikovana ili polukvalifikovana lica čine 18,4% nezaposlenih mladih, što ukazuje da viši nivo obrazovanja ne donosi nužno veće mogućnosti zapošljavanja.

Istraživanje Britanskog savjeta pokazalo je da, kao rezultat pandemije, preko 50% mladih u Crnoj Gori suočilo se ili s padom prihoda ili s nemogućnošću da priušti bar jednu osnovnu potrepštinu i uslugu ili s obje ove ekonomske poteškoće. Svaka treća mlada osoba (33%) prijavila je pad prihoda tokom pandemije kovida-19, dok je prihod povećan za samo 4% njih. S druge strane, 58% je reklo da su njihovi prihodi ostali isti kao prije pandemije. Pored navedenog, 37% mladih je izjavilo da teško sastavljaju kraj s krajem, što se vidi u njihovoj nesposobnosti da plate bar jedno osnovnu potrepštinu i uslugu. Pad prihoda i ekonomske poteškoće češće pogađaju nezaposlene mlade ljude, one sa nižim nivoom obrazovanja i one koji žive u urbanim sredinama. Posebno ugroženu kategoriju predstavljaju mladi Romi, gdje skoro dvije trećine Roma ima problema da plati jednu ili više osnovnih potreba (66 procenata).⁴⁴

Iako su provodili više vremena učeći tokom pandemije, studenti su prijavili pad kvaliteta stečenog znanja, pri čemu su žene to prijavljivale češće nego muškarci. Skoro polovina učenika u Crnoj Gori (48 %) misli da je naučila manje nego što bi u redovnim okolnostima. Ovo mišljenje su više zastupale studentkinje nego studenti (53% naspram 47%). Studenti su prijavili gubitak znanja, iako su provodili više vremena učeći: skoro dve trećine njih (59 %) misli da su proveli daleko više ili nešto više vremena učeći u poređenju sa vremenom prije pandemije. Vrijeme provedeno u učenju smanjilo se za 12% studenata, dok je za ostale ostalo isto (29%).

Grafik 11: Obrazovanje u vrijeme pandemije kovida-19

⁴⁴ Britanski savjet, Screenagers: Socijano udaljeni, digitalno blizu, tudija o uticaju COVID-a9 pandemije na mlade na Zapadnom Balkanu, Studija slučaja: Crna Gora, 2021

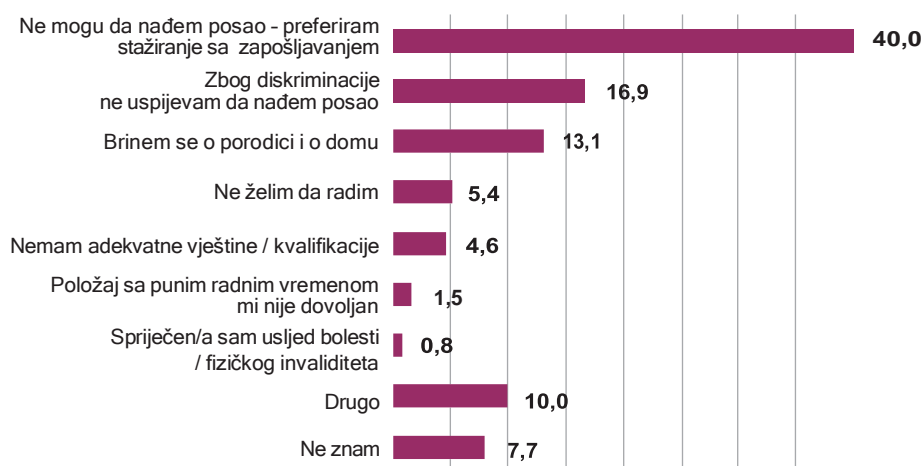
NEET populacija

Prema podacima MONSTAT-a iz 2020. godine⁴⁵, u Crnoj Gori udio mladih koji pripadaju NEET populaciji je veoma izražen, odnosno gotovo četvrtina mladih ljudi pripada navedenoj grupi.

UDIO MLADIH KOJI NE RADE I NIJESU U SISTEMU OBRAZOVANJA ILI OBUKE			
	Ukupno	Muškarci	Žene
15-24	21,1	21,5	20,6
15-29	26,6	26,2	26,9

Grafik 12: NEET populacija u Crnoj Gori

Istraživanje Agencije DeFacto⁴⁶, u pogledu zapošljivosti i potreba NEET populacije⁴⁷ u Crnoj Gori, pokazalo je da većina učesnika smatra da su glavni razlozi njihove nezaposlenosti to što ne mogu da pronađu odgovarajući posao ili bi radije stažirali uz mogućnost zapošljavanja. Značajan dio mladih, 16,9%, odgovorio je da ne može naći posao zbog diskriminacije. Dodatno, 13,1% sagovornika navodi da ne rade jer brinu o porodici. Samo 5,4% je reklo da ne želi da radi, što implicira da problem nezaposlenosti mladih nije u njihovoj nespremnosti za rad, već u nečem drugom. Štaviše, samo 4,6% vjeruje da je razlog njihove nezaposlenosti taj što im nedostaju odgovarajuće vještine ili kvalifikacije. Stoga, može se zaključiti da mladi svoju nezaposlenost prije oslikavaju kao rezultat određenih objektivnih faktora, npr. sistemskih nedostataka tržišta rada, nego kao rezultat sopstvenih nedostataka u pogledu motivacije, iskustava i kvalifikacija.⁴⁸

Grafik 13: Razlozi za nezaposlenost NEET populacije

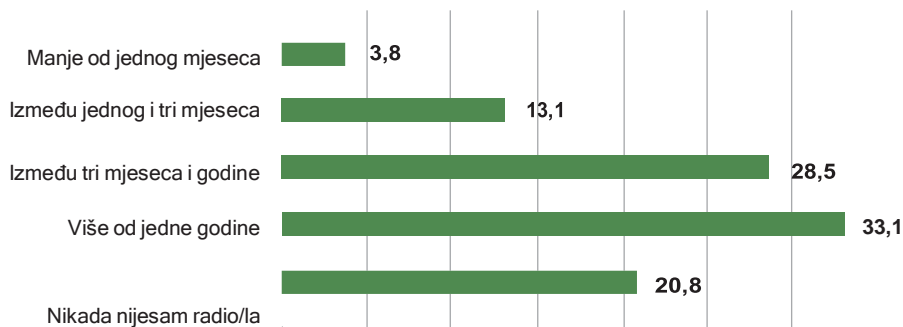
⁴⁵ MONSTAT, 2020, <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=22&pageid=22saopstenja>

⁴⁶ Nacionalni izvještaj „Moja karijera na putu do heroja”, <https://www.forum-mne.com/en/mdocs-posts/moja-karijera-na-putu-do-heroja/>

⁴⁷ Mladi ljudi koji nisu zaposleni i ne nalaze se u sistemu obrazovanja i osposobljavanja (Not in Education, Employment or Training)

⁴⁸ Nacionalni izvještaj „Moja karijera na putu do heroja”, <https://www.forum-mne.com/en/mdocs-posts/moja-karijera-na-putu-do-heroja/>

Dugotrajnost statusa nezaposlenosti NEET osoba je svakako jedan od faktora koji može uticati i na njihovo buduće zaposlenje – naime, što je duže osoba nezaposlena, to su manje šanse da će u budućnosti naći posao. Preko 50,0% mladih je nezaposleno duže od jedne godine ili nikada nisu radili, što ukazuje na potencijalni rizik od toga da ostanu u stanju trajne nezaposlenosti. Nadalje, 28,5% je nezaposleno između tri mjeseca i godinu dana, a tek 3,8% manje od jednog mjeseca. Interesantno je primijetiti da djevojke iz našeg uzorka u prosjeku duže traže zaposlenje, ali razlike ipak nisu statistički relevantne.

Grafik 14: Vremesni period čekanja na zaposlenje

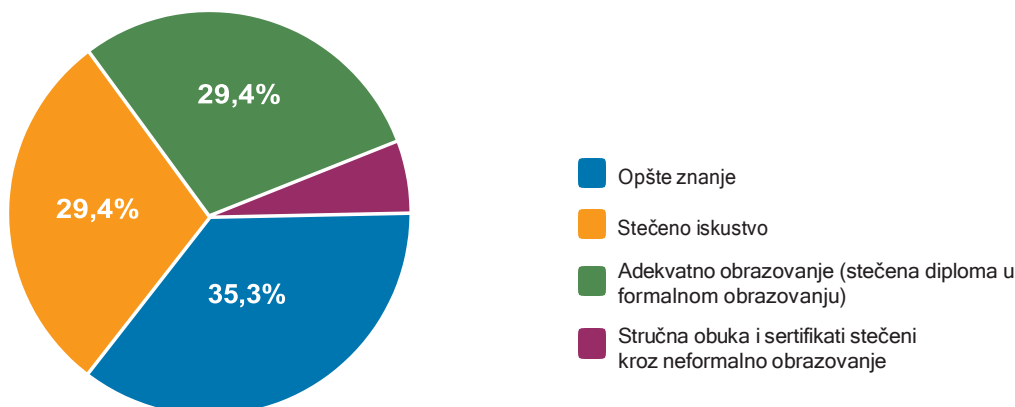
U pogledu načina na koji se mladi prijavljuju za posao, istraživanje DeFacta je pokazalo da rodbinske i prijateljske veze predstavljaju dominantan način potrage za zaposlenjem.

Grafik 15: Načini potrage za zaposlenjem

Poslodavci

Kada govorimo o stavu poslodavaca/kompanija u pogledu zapošljavanja mladih, istraživanje NVO Centar za omladinsku edukaciju „Esencijalne vještine: Od neformalnog obrazovanja do radnog mjesta“⁴⁹ pokazalo je da najveći broj anketiranih kompanija (35,3%) smatra da je znanje najvažniji uslov za odabir kandidata za posao. Takođe, podjednak broj kompanija smatra da prethodno iskustvo i stečena diploma u formalnom obrazovanju predstavljaju važne uslove za dobijanje posla. Anketirane kompanije su stavile akcenat i na stručnu obuku i sertifikate stečene kroz neformalno obrazovanje kao neophodan uslov.

Grafik 16: Faktori koji imaju uticaj na odabir kandidata prilikom zaposlenja

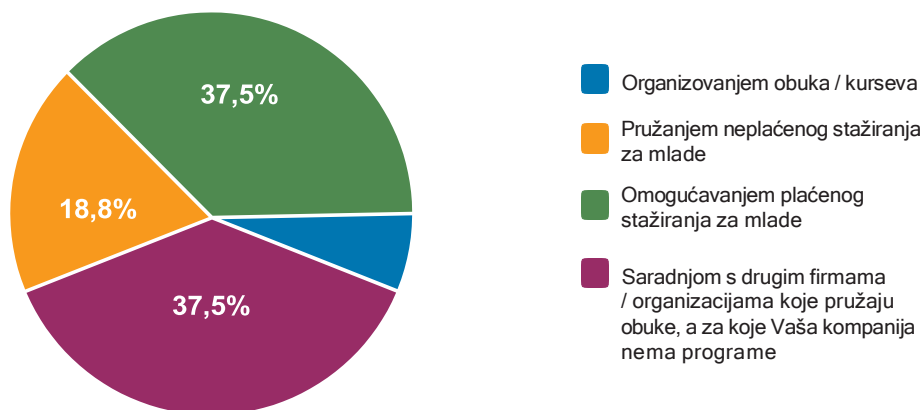
Istraživanje je pokazalo da poslodavci/kompanije stavljaju akcenat na određene vještine prilikom odabira kandidata za posao, gdje se kao dominantne i esencijalne vještine javljaju **odgovornost, posvećenost, profesionalnost, fleksibilnost**, itd. U pogledu načina sticanja nedostajućih vještina, poslodavci smatraju da mladi mogu da steknu i unaprijede vještine kroz:

radno iskustvo i praksu, te učenjem od iskusnijih kolega i kolegica
stručno usavršavanje i osposobljavanje
neformalno obrazovanje, dodatnu edukaciju, treninge van kompanije
učesće u praktičnim projektima tokom formalnog obrazovanja i volontiranje

Za razvoj Evropske omladinske kartice (EYCA) posebno je značajna spremnost većine kompanija (94,1%) da učestvuju u programima koji bi doprinijeli unapređenju iskustva i vještina mladih. Poslodavci su prvenstveno izrazili spremnost da se uključe kroz pružanje neplaćenog stažiranja za mlade (37,5%) i saradnju sa drugim firmama/organizacijama koje pružaju obuke, a za koje njihova kompanija nema programe (37,5%). Takođe, tri kompanije, iz obje kategorije,

⁴⁹ Centar za omladinsku edukaciju „Esencijalne vještine: Od neformalnog obrazovanja do radnog mjesta”, <https://bit.ly/3F2LU9j>

su iskazale su spremnost da omoguće plaćeno stažiranje za mlade, dok je jedna kompanija, i to iz kategorije malih i srednjih preduzeća, spremna da organizuje obuke/kurseve za mlade..

Grafik 17: Nivo spremnosti poslodavaca da doprinesu unapređenju znanja i vještina mladih

Stażiranje i volontiranje

U pogledu dosadašnjeg stažiranja/volontiranja mladih u Crnoj Gori, važno je istaći da ne postoji zvanična statistika o tome koliko mladih ljudi volontira na lokalnom ili nacionalnom nivou u Crnoj Gori. Istraživanje NVO Centrar za građansko obrazovanje „Studija o mladima 2018-2019“, pokazuje da su kod mladih volontersko angažovanje i učešće u društveno angažovanim aktivnostima slabo zastupljeni u rasporedu aktivnosti u slobodnom vremenu. Preko 64,2% mladih nikada se nije angažovalo na volonterskom radu, dok 57,4% nije aktivno u omladinskim centrima. Značajno je istaći podatak da se samo 19,7% mladih negdje volonterski angažovalo u prethodnoj godini, dok 80,3% nije učestvovalo u volonterskim aktivnostima. Volonterstvo je poželjniji oblik društvenog angažovanja za mlade s višim stepenom obrazovanja ($\chi^2 = 13,98$), ali i za mlade sa sela u odnosu na one iz grada (51,4% sa sela naspram 42,6% iz grada).⁵⁰

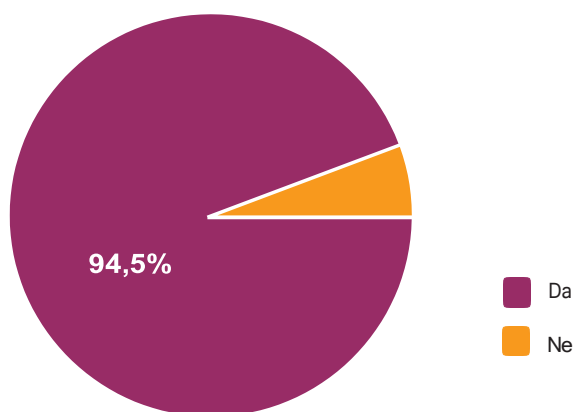
Kada govorimo o programima stažiranja, važno je istaći da Vlada Crne Gore od 2013. godine sprovodi Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem. Program omogućava licima sa stečenim visokim obrazovanjem, bez radnog iskustva, a koja se nalaze na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, da tokom devetomjesečnog stručnog osposobljavanja kod izabranog poslodavca steknu znanja, vještine i kompetencije za samostalno obavljanje posla i polaganje odgovarajućeg stručnog ispita. Pored toga što Program omogućava visokoškolcima da steknu odgovarajuće radno iskustvo, poslodavcima u javnom i privatnom sektoru daje šansu da prepoznaju potrebe za određenim kadrom, koji odgovara njihovoj specifičnoj djelatnosti, i radno ga angažuju po isteku stručnog osposobljavanja. Nakon devet godina sprovođenja Programa, 42.524 lica dobilo je priliku da se stručno

⁵⁰ U potrazi za evropeizacijom zasnovanom na solidarnosti, Friedrich-Ebert-Stiftung Dialogue Southeast Europe, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/15462-20191030.pdf>

osposobljava. Za učešće u Programu 2020/2021. godine poslodavci su iskazali izuzetno veliko interesovanje, što je rezultiralo oglašavanjem 11.330 slobodnih mjesta za stručno osposobljavanje, dok je ukupan broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji se prijavio za učešće u Programu 3.460.⁵¹

Crnogorsko zakonodavstvo ne podržava korporativno volontiranje.⁵² Međutim, postoji mnogo slučajeva pozitivne prakse kompanija i malih i srednjih preduzeća koje organizuju korporativno volontiranje kao dio svojih programa društveno odgovornog poslovanja, a obično ga organizuju u saradnji s organizacijama civilnog društva, ili u saradnji s nekom državnom institucijom. U važećoj Strategiji za mlade prepoznato je da volontizam nije toliko razvijen među mladima, te da mladi ljudi učestvuju u volontiranju uglavnom kroz aktivnosti nevladinih organizacija, te da mehanizme za volontiranje mladih treba unaprijediti u okviru sistema formalnog obrazovanja i drugih sredina. Neophodno je promovisati sistem vrijednosti volontizma i kako volontiranje može koristiti i pojedincima i državi.

Istraživanje NVO Centrar za omladinsku edukaciju pokazalo je da značajna većina ispitanika podržava mogućnost organizacije programa stažiranja namijenjenih srednjoškolicima i studentima:

Grafik 18: Nivo podrške organizaciji programa za stažiranje mladih

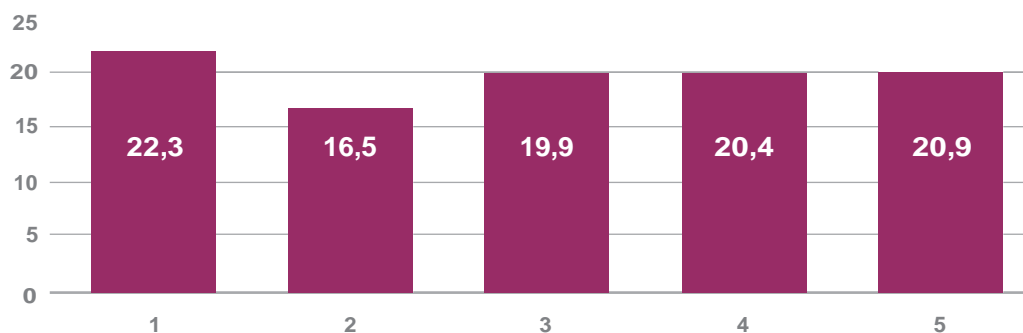
Uzimajući u obzir prethodno navedene podatke koji ukazuju na nivo nezaposlenosti i probleme sa kojima se suočavaju mladi u toj oblasti, važno je istaći da Evropska omladinska kartica (EYCA) saraduje sa kompanijama koje daju popuste mladima i omogućava da slobodna radna mjesta namijenjena mladim ljudima budu promovisana na zvaničnom nacionalnom veb-sajtu EYCA kartice u Crnoj Gori, na način što se redovno objavljuju informacije o svim dostupnim prilikama za zaposlenje, stažiranje i volontiranje mladih. Program će kroz realizaciju aktivnosti omogućiti formiranje baze podataka poslodavaca, koji učestvuju u EYCA programu i koja će sadržati kontakt podatke o poslodavcima, prilike za zaposlenje, kao i prikaz trenutno dostupnih prilika za volontiranje i stažiranje. Program Evropske omladinske kartice (EYCA) uključuje više od 25.000 mladih koji su vlasnici EYCA kartice u Crnoj

⁵¹ Izvještaj o realizaciji programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem za 2020/2021. godinu, <https://www.gov.me/dokumenta/c2fb180f-5f9a-4f9c-9fbf-72836603fb2a>

⁵² Zakon o volontiranju kaže: „Organizator volontiranja može biti: državni organ, javna uprava, lokalna samouprava, ustanova u oblasti socijalne i dječje zaštite, zdravstva, kulture, sporta, vjerske zajednice, lokalne i međunarodne nevladine organizacije registrovane u Crnoj Gori, kao i druga domaća i strana pravna lica čiji osnovni cilj nije sticanje ili raspodjela dobiti.”.

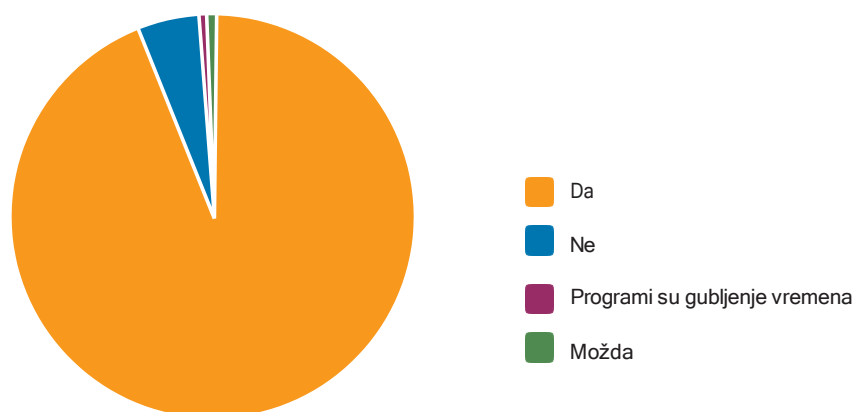
Gori i više od 270 partnera zastupljenih u mreži, te na taj način predstavlja plodno tle za korišćenje kartice za podsticanje zapošljavanja mladih.

Onlajn anketa među korisnicima EYCA kartice, koju je sproveo NVO Centar za omladinsku edukaciju u martu 2022. godine, pokazala je da većina mladih (41%) smatra da je kartica u znatnoj ili većoj mjeri omogućila veći nivo informisanosti mladih o prilikama za unapređenje vještina, zaposlenje, volontiranje, stažiranje.

Grafik 19: Nivo informisanosti mladih o prilikama za različite oblike zaposlenja na osnovu EYCA kartice

Posebno je važno naglasiti da velika većina mladih (93,7%) smatra potrebnim da u narednom periodu budu razvijeni programi i aktivnosti na osnovu kojih će EYCA kartica omogućiti veći nivo sticanja radnih vještina i iskustava samim korisnicima kartice.

Grafik 20: Nivo korisnika EYCA kartice koji smatraju korisnim razvoj novih programa i aktivnosti u vezi sa sticanjem radnih vještina i iskustva

S tim u vezi, u narednom periodu je potrebno staviti primarni akcenat na sezonsko zapošljavanje, odnosno razvoj programa zapošljavanja praćenog CSR kampanjom i visokim nivoom javne vidljivosti. U ovom dijelu, neophodno je uspostaviti saradnju s Privrednom komorom Crne Gore i Unijom poslodavaca Crne Gore, kako bi Program još više dobio na kredibilitetu, referentnosti, što će za posljedicu imati razvoj novih projekata i ideja namijenjenih zapošlja-

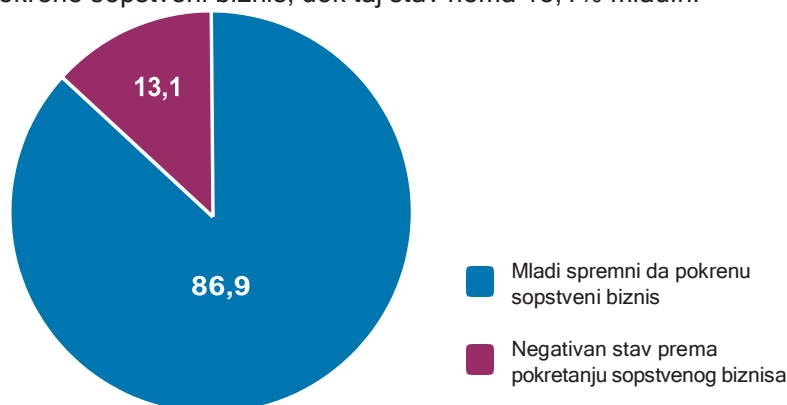
vanju mladih. Dodatno, na EYCA sajtu od samog osnivanja postoji kategorija na tabu „Vijesti” gdje se mogu pronaći aktuelna slobodna radna mjesta, koja se objavljuju u saradnji s kompanijom Zaposli me.

Osnovni cilj kartice u oblasti zapošljavanja mladih jeste da se poveća broj mladih ljudi s vještinama i kvalifikacijama i da im se pomogne da steknu pozitivna radna iskustva u Crnoj Gori. Akcenat treba staviti na razvoj aktivnosti za ranjivije grupe, posebno mlade žene i mlade iz manjinskih grupa, kao i mlade pogođene siromaštvom, uključujući korisnike prava po osnovu socijalne zaštite. Identifikacijom podsticaja za zapošljavanje mladih podiže se svijest o pripravnosti mladih i podstiče razvoj institucija dodatne podrške kako bi se olakšalo zapošljavanje mladih. Pored navedenog, kartica pruža mogućnosti organizovanja informativnih sesija za mlade o tome kako napisati biografiju i pripremiti se za intervju za posao u različitim sektorima. Jedan od pravaca daljeg razvoja kartice je i fokusiranje na „zelena” radna mjesta, kroz definisanje publikacije o mogućnostima „zelenih” poslova za mlade ljude u novim sektorima „zelene” ekonomije.

Preduzetništvo

Jedan od potencijalnih načina integracije mladih na tržište rada jeste povećanje omladinskog preduzetništva. Postati preduzetnik potencijalno nudi prednosti mladoj osobi kroz produbljanje njihovih atributa ljudskog kapitala (samopouzdanje, razvoj vještina) i povećanje njihovog nivoa ekonomske samostalnosti i doprinosa društvu. Takođe, preduzetništvo nudi niz društvenih koristi, počev od otvaranja radnih mjesta, povećavanja inovacija, jačanja konkurentnosti i reagovanja na promjene u ekonomskim prilikama i trendovima. Preduzetništvo nudi i druge pozitivne eksterne efekte. Mlada osoba koja otvara novi posao može pružiti „demonstraciju” i biti uzor drugim mladim ljudima.

Istraživanje među mladima na temu dostupnosti informacija za pokretanje sopstvenog biznisa⁵³, koje je sprovedla NVO Centar za omladinsku edukaciju, pokazalo je da velika većina mladih (86.,9%) spremna da pokrene sopstveni biznis, dok taj stav nema 13,1% mladih.

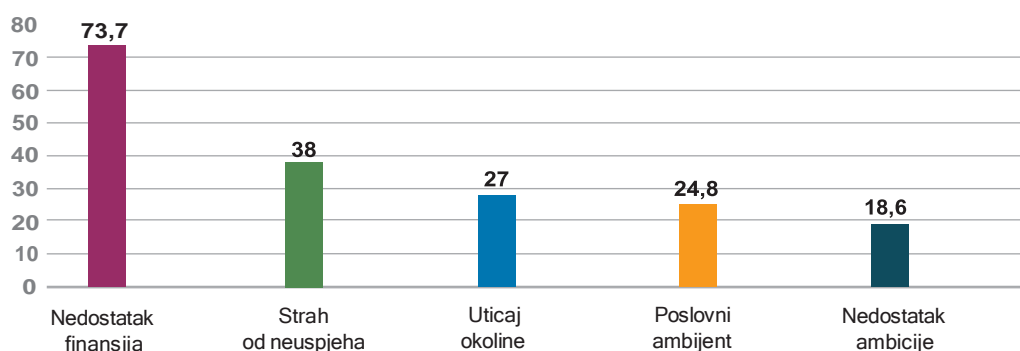
Grafik 21: Stav mladih prema pokretanju sopstvenog biznisa

⁵³ NVO Centar za omladinsku edukaciju, Istraživanje među mladima na temu dostupnosti informacija za pokretanje sopstvenog biznisa, <https://bit.ly/2S5RHYm>

Kao glavni razlozi za pokretanje biznisa javljaju se:

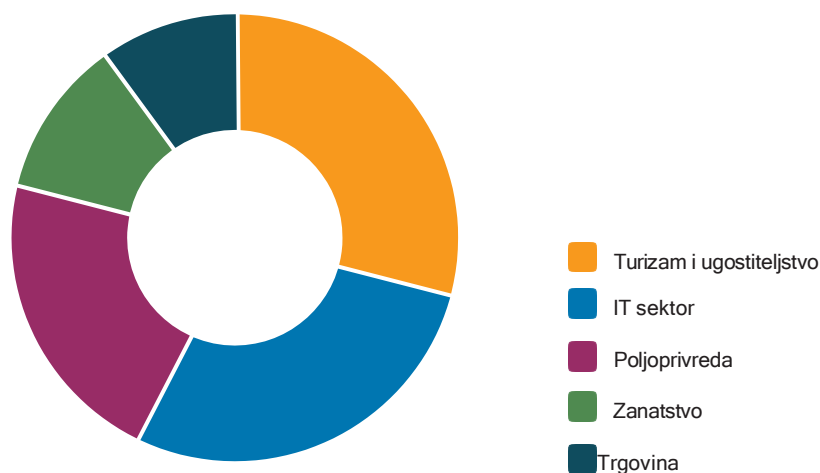
- samostalnost (sloboda o odlučivanju), što je bio ključni razlog za 77,7% mladih,
- veći profit za 51,8%,
- odnosno fleksibilno radno vrijeme za 44,3% mladih ljudi.

Međutim, navedeno istraživanje je pokazalo da nedostatak finansija 73,7% mladih smatra ključnom preprekom za pokretanje biznisa. Takođe, kao prepreke se javljaju i strah od neuspjeha (38%), 27% mladih je izabralo i uticaj okoline, 24,8% poslovni ambijent, dok 18,6% njih smatra nedostatak motivacije najvećom preprekom.

Grafik 22: Razlozi za nepokretanje sopstvenog biznisa

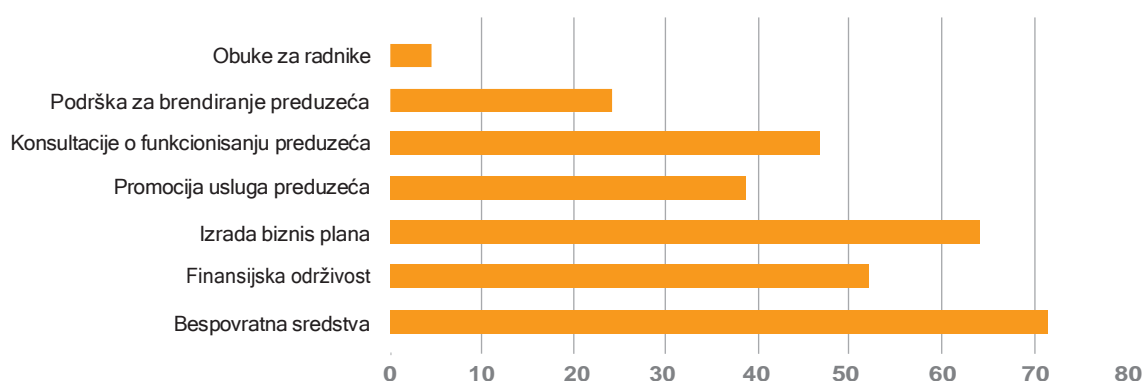
Prema dobijenim podacima, privredna grana koja ima najviše potencijala za razvoj biznisa u Crnoj Gori jeste turizam i ugostiteljstvo (59,1%). Nadalje, mladi su prednost dali IT sektoru (55,1%), nakon čega su birali poljoprivredu (44,5%). Dio mladih (23,4%) perspektivu za razvoj biznisa vidi i u zanatstvu, dok bi najmanji broj njih (19,3%) prednost dao trgovini.

Grafik 23: Privredne grane sa najvećim potencijalom za razvoj biznisa

U pogledu ključnih karakteristika za uspješnog preduzetnika, većina mladih (79,6%) je navela upornost kao ključnu karakteristiku. Pored upornosti, ono što mladi smatraju jednom od važnih odlika za uspješnog preduzetnika jeste i kreativnost (67,5%), kao i volja (63,1%). Većina mladih (59,1%) odabrala je i strpljenje za jednu od glavnih osobina. Važno je istaći da najveći broj mladih (59,1%) smatra da mladi mogu ostvariti djelimičan uspjeh u sopstvenom biznisu, zatim 30,7% misli da mladi imaju velike šanse za uspjeh, dok je 10,2% mišljenja da mladi nemaju nikakve šanse da uspiju.

U pogledu podrške koja bi bila najkorisnija mladima pri pokretanju sopstvenog biznisa, najveći broj njih (71,5%) opredijelio se za bespovratna sredstva, a odmah nakon akcenat je stavljen na podršku pri izradi biznis plana (64,4%). Takođe, mladi su istakli i potrebu za razvojem biznisa koji su finansijski održivi u okviru trenutnih ekonomskih prilika u Crnoj Gori.

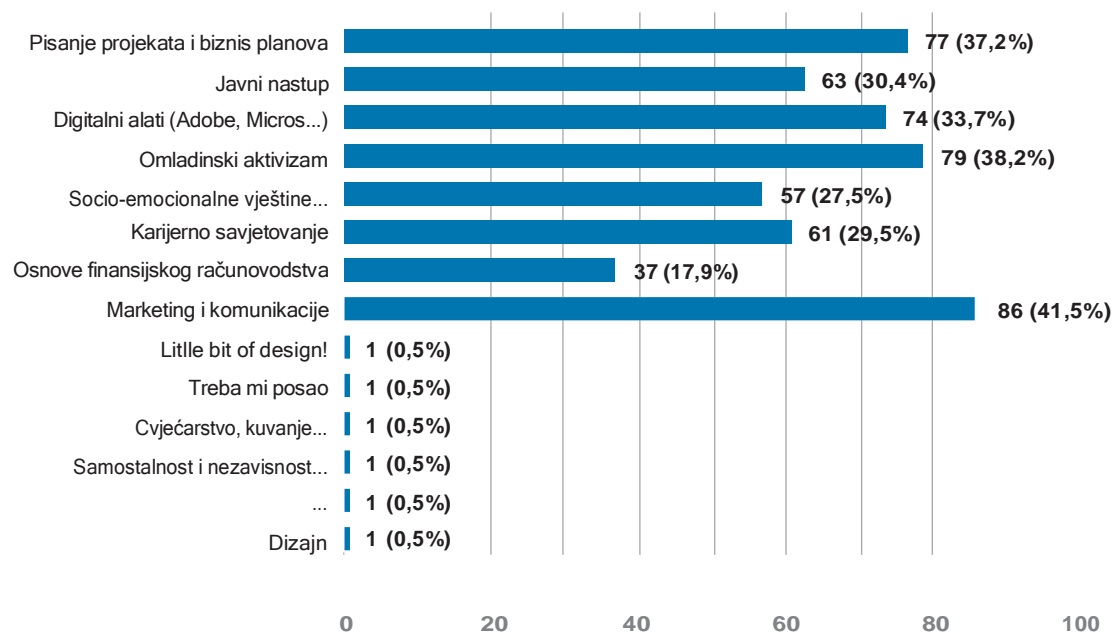

Grafik 24: Oblici podrške za pokretanje sopstvenog biznisa

Nadalje, mladi su akcenat stavili na promociju usluga preduzeća (38,7%) i konsultacije o funkcionisanju preduzeća (36,9%). Podršku za brendiranje preduzeća izabralo je 24,1% mladih, kao i obuke za radnike.

Evropska omladinska kartica podržava preduzetništvo mladih, gdje se posebno ističe organizacija i sprovođenje obuka mladih s ciljem da podstakne preduzetničke vještine mladih kako bi im pomogla da sebi stvore prilike za zapošljavanje.

Anketa iz marta 2022. godine ukazala je da mladi prepoznaju potrebu da, posredstvom korišćenja Evropske omladinske kartice (EYC, poseban akcenat bude stavljen na organizaciju obuka koje se odnose na razvoj vještina u oblasti marketinga i komunikacija, omladinskog aktivizma i vještina za pisanje projekata i biznis planova.

Grafik 25: Vrste obuka za sticanje radnih vještina koje mladi smatraju korisnim

Takođe, usmjeravanje i obuka studenata i diplomaca u pogledu najboljeg načina za korišćenje stečenih vještina predstavlja važan segment EYCA programa. S tim u vezi, važno je ukazati i na uspostavljena partnerstva s Univerzitetom Crne Gore, Univerzitetom Donja Gorica i Univerzitetom Mediteran, u cilju što veće dostupnosti EYCA kartice studentima. Ove saradnje su omogućile da po prvi put u Crnoj Gori, bruceši sva tri univerziteta na početku akademske godine dobiju ko-brendirane EYCA kartice uz koje mogu koristiti sve povoljnosti u Crnoj Gori i širom Evrope. Specifičnost u ovom segmentu je što kartice imaju validnost od četiri godine. Pored navedenog, značaj će biti pružen i jačanju saradnje sa zainteresovanim privrednim subjektima i razvoj međusektorskih inicijativa između kompanija, omladinskih organizacija i institucija u borbi protiv nezaposlenosti mladih. Potrebno je i nastaviti s organizacijom velikog broja radionica i zajedno stejkholderima organizovati i prvo EYCA StartUp takmičenje koje bi omogućilo fond za nagrade i značajna mentorstva, s ciljem da se otkriju i definišu kreativne „zelene“ i CSR ideje.

OPERATIVNI CILJ 1:	UNAPREĐENJE INFORMISANOSTI MLADIH I POVEĆAN PRISTUP KORISNIKA OMLADINSKE KARTICE U PRILIKAMA ZA ZAPOSŁJAVANJE, STAŽIRANJE I VOLONTIRANJE		
	2022.	2023.	2024.
Indikator učinka 1: Povećanje procenta korisnika EYCA kartice koji su zadovoljni dostupnim informacijama o prilikama za zapošljavanje (18–29 godina)	41,1% mladih zadovoljnih dostupnim informacijama o prilikama za zapošljavanje, stažiranje i volontiranje	55% mladih zadovoljnih dostupnim informacijama	65% mladih zadovoljnih dostupnim informacijama

Mobilnost mladih

Pod mobilnošću mladih podrazumijevamo mogućnosti u pogledu putovanja kako unutar zemlje tako i u inostranstvo, i to, osim u turističke i kulturne svrhe, u svrhe obrazovanja, zapošljivosti, preduzetništva, itd. Mobilnost, u najvećem broju slučajeva, predstavlja svaki boravak u inostranstvu u cilju sticanja novih znanja, sposobnosti i vještina, radnog iskustva i, na kraju, iskustva sa različitim kulturama. Kratkoročno ili dugoročno iskustvo sa boravkom u inostranstvu smatra se jednim od načina koji povećava primjenljivost budućih karijera i na crnogorskom tržištu rada. Mobilnost mladih ima pozitivne efekte na lični razvoj, na zapošljivost, na izgradnju građanskog osjećaja i na tolerantnost prema različitostima. Osim toga, mobilnost u velikoj mjeri doprinosi širenju ličnih horizonata mladih ljudi, stimuliše kreativnost i razvija neophodne kompetencije za interakciju u multikulturalnom društvu. Kvalitetna mobilnost je dobra za pojedince, društva i privrede. Kada govorimo o mobilnosti na unutrašnjem nivou, primarni akcenat je na mobilnosti mladih u oblastima obrazovanja i zapošljavanja. U okviru oblasti obrazovanja najveći broj mladih ljudi iz svih regiona Crne Gore koncentriše se u Glavnom Gradu Podgorici, kao univerzitetskom centru Crne Gore. Što se tiče oblasti zapošljivosti, evidentan je veći nivo mobilnosti mladih iz sjevernog regiona koji se, u potrazi za boljim ekonomskim uslovima i prilikama za zaposlenje, iseljavaju ka centralnom i južnom regionu. Pored navedenih oblika mobilnosti, omladinskom karticom se teži omogućiti svim korisnicima da na teritoriji Crne Gore ostvare popuste prilikom posjeta nacionalnim muzejima, pozorištima, bioskopima, kulturnim spomenicima i znamenitostima, kao i svim ostalim benefitima koje kartica omogućava u okviru oblasti mobilnosti.

Mobilnost je od ključnog značaja za obezbjeđivanje većeg nivoa zapošljivosti i razvoja preduzetništva mladih. Mladi ljudi moraju da imaju pristup alatima, vještinama i mogućnostima da se kreću ne samo geografski, već i kroz sticanje različitih vještina koje će im omogućiti bolju poziciju na tržištu rada. Inovativni pristupi i podrška mladima potrebni su sada više nego ikada, primarno kroz:

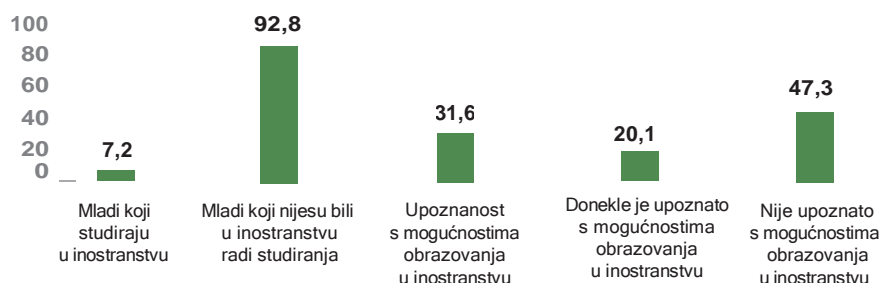
- razvoj novih talenata i vještina koje se moraju podsticati u najranijem uzrastu;
- mobilnost kao način razmišljanja - sticanje novih iskustava, otvorenost za doživotno učenje, rad u različitim organizacijama, sektorima, regionima ili zemljama;
- tehničke vještine i kompetencije koje mladi posjeduju, a za koje su zainteresovani poslodavci, ali sve veći značaj se stavlja na lične stavove i društvene vještine;
- zajedničko stvaranje društvene vrijednosti u partnerstvu s mladim ljudima, koje je od suštinskog značaja za budući uspjeh kompanija.

Takođe, mobilnost omogućava stvaranje prilika za mlade i razvija njihovu motivaciju za angažovanje u rješavanju izazova na globalnom, nacionalnom i lokalnom nivou kroz aktivizam mladih. U tom pogledu, Evropska omladinska kartica (EYCA) omogućava veći nivo mobilnosti mladih na regionalnom i evropskom nivou, odnosno, osnovni cilj kartice je da mobilnost treba da postane norma, a ne izuzetak kako bi se poboljšali izgledi za život svake mlade osobe, posebno onih iz sredina koje nemaju visok nivo mogućnosti kretanja van granica Crne Gore. Kartica omogućava mladima popuste na putovanja, prevoz i smještaj, kao opipljive oblike podrške koji mobilnost čine pristupačnijom i koji će pomoći mladim ljudima da maksimalno iskoriste svoje iskustvo. Pristup pravim informacijama u pravom trenutku podržava ravnopravniju raspodjelu mogućnosti mobilnosti.

Kada govorimo o podacima koji se odnose na mobilnost mladih, istraživanje NVO Centar za građansko obrazovanje „Studija o mladima 2018-2019”⁵⁴, pokazalo je da najveći procenat

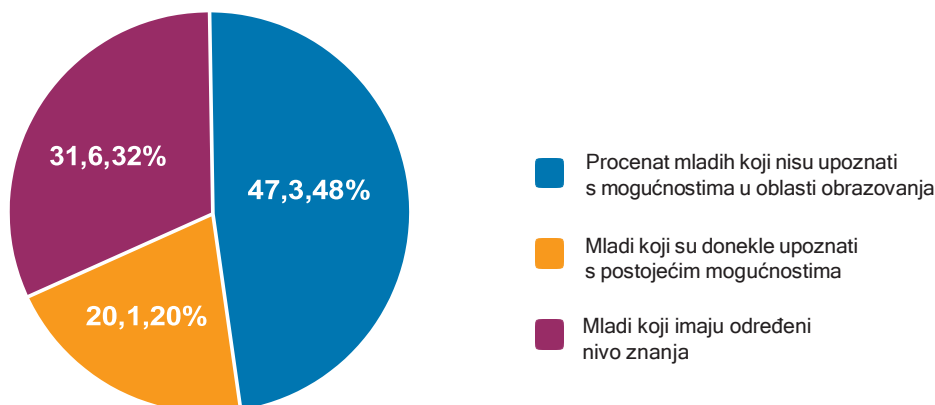
⁵⁴ Studija o mladima 2018-2019, <https://media.cgo-cce.org/2019/04/STUDIJA-mladi.pdf>

mladih u Crnoj Gori nije proveo u inostranstvu duže od pola godine, bilo da se radi o školovanju ili radu. Rijetki su i mladi koji su boravili u inostranstvu da bi studirali (samo 7,2% u poređenju sa 92,8% onih koji su odgovorili da nikada nisu živjeli van zemlje radi studiranja). Slična situacija je i s opštim visokim i stručnim obrazovanjem i obukom, pri čemu preko 90% mladih navodi da nikada nije živjelo van zemlje u vezi sa bilo kojim od ovih vidova obrazovanja.

Grafik 26: Prikaz nivoa mobilnosti mladih u Crnoj Gori

Znanje mladih o mogućnostima koje mladi imaju u u pogledu mobilnosti je na veoma niskom nivou. Na primjer, skoro polovina (47,3%) nije upoznata s mogućnostima u oblasti obrazovanja, jedna petina (20,1%) je donekle upoznata, a samo trećina (31,6%) tvrdi da ima određeni nivo ili dobro znanje.⁵⁵

Grafik 27: Nivo upoznatosti mladih s mogućnostima studiranja u inostranstvu

Fizička mobilnost i međunarodno iskustvo učenja/studiranja u drugoj državi ili gradu, doprinosie ličnom razvoju mladih ljudi, učenju jezika i razvoju interkulturalnih kompetencija i vještina, odnosno životu u drugačijem društvenom i kulturnom kontekstu. Svrha mobilnosti treba da bude unaprijeđenje kvaliteta obrazovanja i vještina mladih, izgradnja interkulturalnog razumijevanja, nezavisnosti i transverzalnih vještina kod mladih ljudi. Studija uticaja Erasmusa potvrđuje pozitivan uticaj Erasmus+ programa, poboljšavajući kvalitet života studenata i izgleda za karijeru, kao i izgradnju osjećaja evropskog identiteta i društvene kohezije.⁵⁶

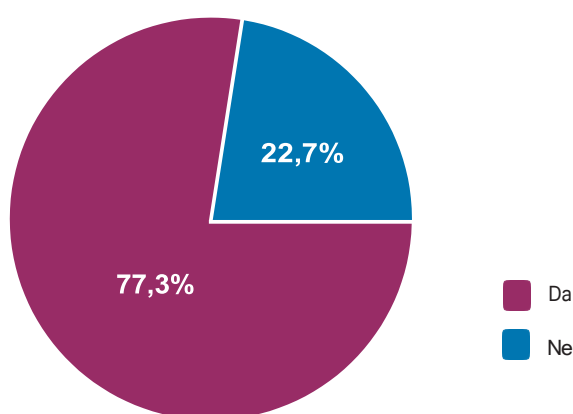
⁵⁵ Studija o mladima 2018-2019, <https://media.cgo-cce.org/2019/04/STUDIJA-mladi.pdf>

⁵⁶ Erasmus+ studija uticaja na visoko obrazovanje, file:///C:/Users/38269/Downloads/NC0219323ENN.en.pdf

Generalno, mladi ljudi imaju koristi od mobilnosti u različitim oblicima, među kojima su:

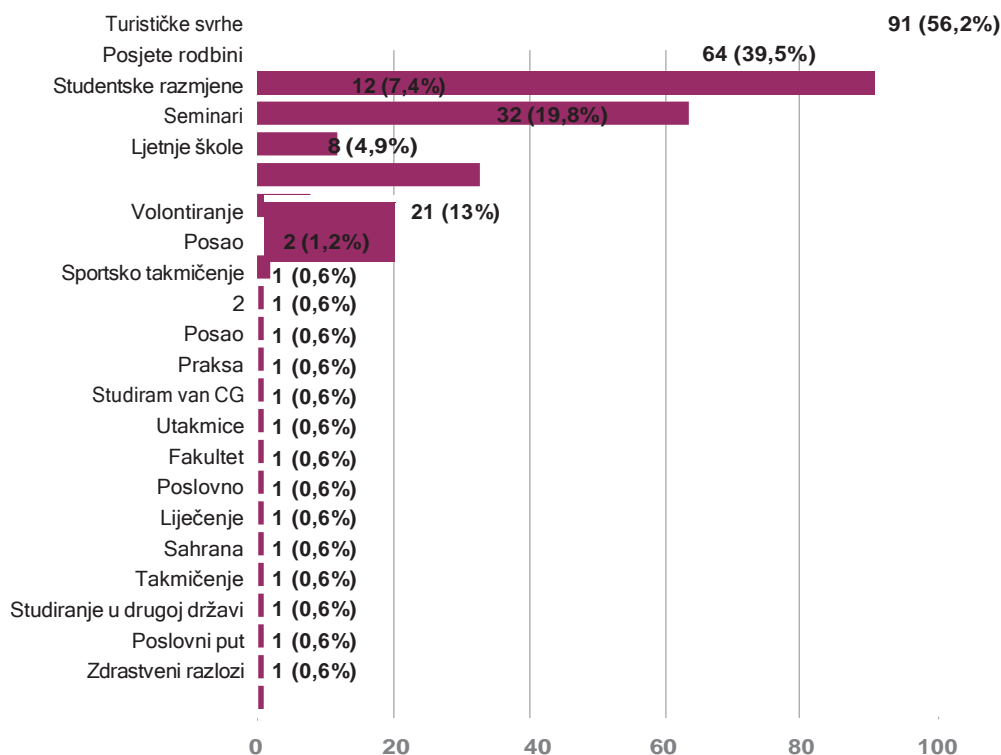
- postaju samostalniji i odgovorniji kao pojedinci i građani, čineći prelazak u odraslo doba lakšim,
- razvijaju kompetencije za interakciju, rad i život u multikulturalnom okruženju,
- njihove šanse da se zaposle su veće ako su iskusili život, rad ili studiranje u stranoj zemlji,
- veća je vjerovatnoća da će biti socijalno uključeni i da podržavaju društvenu inkluziju ljudi u nepovoljnom položaju ili osoba koje dolaze iz različitih i drugačijih kultura.

Anketa iz marta 2022. godine pokazala je da je velika većina korisnika EYCA kartice imala priliku da u prethodnom periodu putuje unutar ili van Crne Gore.

Grafik 28: Procenat mladih koji je u prethodnom periodu putovao unutar ili van Crne Gore

Kada govorimo o dominantnim razlozima za putovanje, tu se primarno ističu turistička putovanja, posjete rodbini, učešće na seminarima, pri čemu je važno istaći da je veoma mali procenat ispitanika imao priliku da putuje na osnovu studentskih razmjena, prilika za volontiranje ili drugih razloga koji doprinose jačanju obrazovanja i radnog iskustva mladih ljudi.

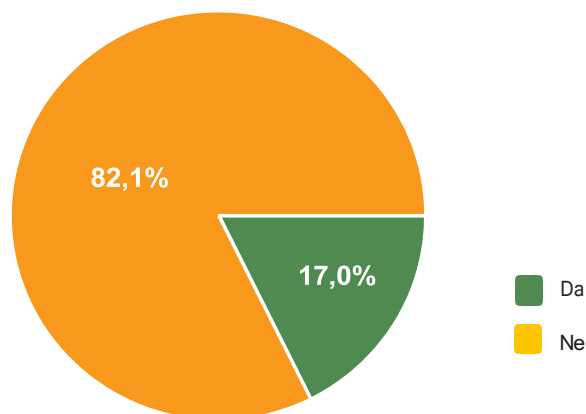
Grafik 29: Razlozi putovanja unutar i izvan Crme Gore

Evropska omladinska kartica (EYCA) omogućava stvaranje uslova za informisanost mladih tačnim i pouzdanim informacijama o prilikama za mobilnost, odnosno informacijama koje su prilagođene mladima i njihovim potrebama. Prednosti koje sama kartica omogućava ogledaju se na primjerima kao što su⁵⁷:

- popusti prilikom korišćenja javnog prevoza u mnogim evropskim gradovima,
- popusti na avionske i vozne karte,
- mogućnost korišćenja kartice kao elektronske ulaznice za pristup bibliotekama, kao i popusti prilikom ulaska u muzeje, zoološke vrtove, pozorišta, galerije, sportske događaje, kao i mnoge druge mogućnosti.

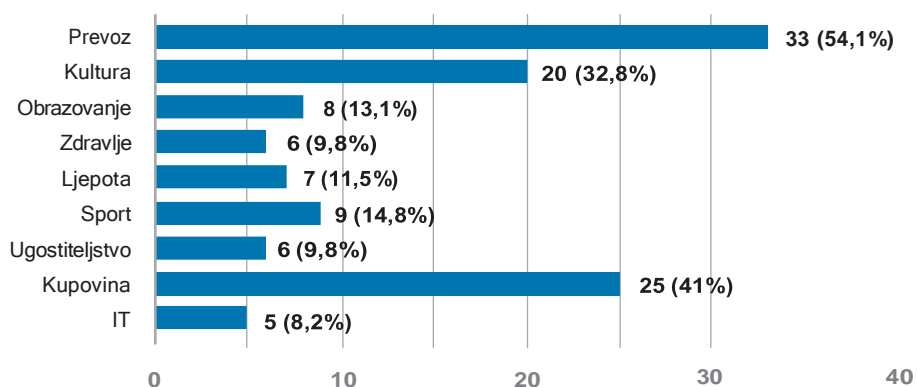
Navedene prilike koje omogućava kartica posebno su značajne kada se uzme u obzir podatak (anketa iz marta 2022. godine) da većina korisnika kartice nije koristila neke od dostupnih benefita prilikom boravka u inostranstvu.

⁵⁷ Evropska asocijacija za omladinsku karticu „Prilike za mobilnost mladih ljudi”, https://www.eyca.org/www_write/media/pages/gps/eyca-gps-4.pdf

Grafik 30: Procenat korisnika kartice koji su koristili benefiti prilikom boravka u inostranstvu

Anketa je pokazala da su učesnici najčešće koristili EYCA karticu za dobijanje benefita u oblasti prevoza, kupovine, kulture i sporta.

Grafik 31: Oblasti u kojima se najviše koriste benefiti EYCA kartice u inostranstvu

Zahvaljujući kartici i saradnji s partnerima iz 40 zemalja, Crna Gora je u prilici da pilotira različite programe mobilnosti i razmjena, u okviru kojih će biti uključeni mladi ljudi (13-29 godina) i omladinski radnici. Ovo na dugi rok može pomoći razmjenu znanja i iskustava između svih uključenih strana, ali i nesumnjivo ogromnu turističku promociju Crne Gore na tržištima EYCA zemalja-članica. U ovom dijelu, napravljeni su i prvi koraci, dogovorena je saradnja s partnerskim organizacijama iz Andore i Španije, a ubrzo se očekuje i potpisivanje Memoranduma o saradnji sa međunarodnim partnerima na ove i slične teme.

Uzimajući u obzir prethodno navedeno i sve u cilju stvaranja održive osnove za mobilnost mladih, u narednom periodu sprovođenja javnih politika koje se odnose na mlade, potrebno je staviti akcenat na:

- Razvijati projekte mobilnosti mladih u oblastima obrazovanja i rada, a posebno njihov uticaj na ciljne grupe pomoću razvijene metodologije za mjerenje kvaliteta i uticaja globalnog obrazovanja u formalnom i neformalnom obrazovanju.

- Razvijati ključne kompetencije mladih (kritičko mišljenje, ostvarivanje veze između sopstvenog djelovanja i globalnog uticaja, rad s informacijama, promjene stavova, kritička medijska refleksija, participacija, građanski angažman itd.), podsticanjem mobilnosti mladih na nacionalnom i međunarodnom nivou.
- Podsticati i prepoznavati doprinos mobilnosti mladih i omladinskih radnika i razvijati međunarodnu saradnju s ciljem da podrži tranziciju znanja iz drugih zemalja, poveća kvalitet omladinskog rada i poveća svijest o povezanosti lokalnih akcija i njihovih globalnih uticaja.
- Promovisati mobilnost kao dio obrazovnog procesa u formalnom i neformalnom obrazovanju.
- Podržati održivost i obezbijediti korišćenje grant programa u oblasti mobilnosti mladih.
- Stvarati uslove za institucije za efikasno korišćenje mobilnosti mladih.
- Razvijati mobilnosti kao alat za podsticanje otvorenosti, tolerancije i aktivnog građanstva (informisanje, obrazovanje, vršnjačke aktivnosti...).

OPERATIVNI CILJ 2:	POBOLJŠANJE NIVOVA MOBILNOSTI MLADIH LJUDI KROZ KORIŠĆENJE EVROPSKE OMLADINSKE KARTICE (EYCA) U SVIM OBLASTIMA OD NJIHOVOG INTERESA		
	2022.	2023.	2024.
Indikator učinka 1: Povećanje procenta korisnika EYCA kartice koji su koristili benefite/popuste prilikom boravka u inostranstvu	17,9% korisnika EYCA kartice koji su koristili neki od dostupnih benefita prilikom boravka u inostranstvu	25% korisnika EYCA kartice koji su koristili neki od dostupnih benefita prilikom boravka u inostranstvu	30% korisnika EYCA kartice koji su koristili neki od dostupnih benefita prilikom boravka u inostranstvu
Indikator učinka 2: Povećanje broja dostupnih povoljnosti za prevoz mladih unutar Crne Gore	10 dostupnih benefita/popusta za transport/prevoz mladih unutar Crne Gore	5 dodatnih transportnih popusta	5 dodatnih transportnih popusta

Informisanost mladih

Pod pojmom informisanje mladih podrazumijevaju se različite vrste usluga i aktivnosti (informisanje, savjetovanje, podrška, podučavanje i obuka, umrežavanje, vršnjačke aktivnosti, vršnjačka podrška/učenje, itd.) koje pokrivaju sve teme važne za mlade. Ove usluge i aktivnosti mogu pružati omladinski informacijski klubovi/centri i međusektorske omladinske službe, preko vršnjaka, licem u lice i/ili putem digitalnog okruženja koristeći širok spektar metoda i alata. U većini evropskih zemalja, informisanje mladih je prepoznato kao dio omladinskog rada i obezbjeđuju ga državne institucije, lokalne samouprave i različite organizacije. Informisanje mladih podržava rast, nezavisnost i blagostanje mladih.

Osigurati jednaku podršku i informisanje svim mladim ljudima, posebno mladim ljudima koji se nalaze u lošijem ekonomskom položaju, odnosno mladim ljudima koji imaju manju mogućnost izbora, predstavlja jedan od prioriteta informisanja ove ciljne grupe. Dobijene informacije treba da imaju kao osnovni cilj podršku mladim ljudima da dobiju pristup obrazovanju i zapošljavanju kroz mobilnost i preduzetništvo (programi, akcije, finansiranje). Informisanost mora imati cilj da podrži rast, samopouzdanje i upravljanje životom mladih ljudi, kao i da spriječi sve oblike socijalne isključenosti i marginalizacije mladih ljudi.

Informisanje mladih mora uzeti u obzir potrebe pojedinaca, gdje korišćene metode informisanja mladih moraju biti fleksibilne, dobrodošle i prilagodljive potrebama različitih vrsta mladih ljudi. Jedan od zadataka informisanja je da informiše mlade ljude o svim uslugama koje su im prilagođene, s ciljem da mladi ljudi ojačaju svoje znanje o njima kako bi mogli da shvate sve mogućnosti koje im stoje na raspolaganju. Ključni problem s kojim se mladi ljudi suočavaju jeste nedostatak ličnih kompetencija da upravljaju preopterećenošću informacijama koje nisu uvijek pouzdane, tačne i ne zadovoljavaju potrebe pojedinca.⁵⁸ Stoga je od suštinskog značaja da se mladim ljudima ponude tačne, pouzdane i informacije koje su prilagođene mladima i direktno usmjerene na njih.⁵⁹

U digitalnoj eri, kritički pristup informacijama postao je još važniji jer se značajan dio života mladih odvija u digitalnom svijetu. Mladi ljudi nisu samo korisnici informacija, oni takođe igraju ključnu ulogu u kreiranju i širenju informacija. Stoga, postoji hitna potreba da se po- boljša njihova sposobnost da ospore informacije kojima imaju pristup i da im se obezbijede neophodne vještine za proizvodnju i širenje informacija zasnovanih na istinitim i provjerenim činjenicama.

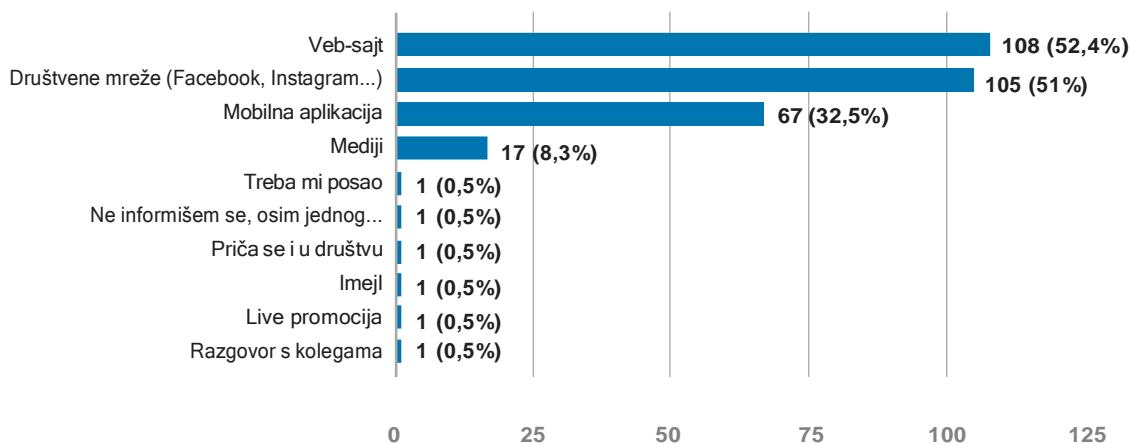
Oblast informisanja mladih predstavlja segment u kojem projekat Evropske omladinske kartice (EYCA) ostvaruje najbolje rezultate u prethodnom periodu. S razgranatom mrežom partnera, omladinska kartica je vidljiva i prepoznata, na svim značajnim internet platformama i javnim promocijama preko kojih se informišu mladi.

EYCA Website (Crna Gora)	600.000+ pregledanih stranica godišnje
Mjesečni newsletter	25.000+ adresa
Mjesečni SMS	25.000+ brojeva
Društvene mreže	Facebook (3.000+ pratilaca); Instagram (4.500+ pratilaca)
Mobilna aplikacija	3.500+ preuzimanja (za 4 mjeseca rada)
Mogućnost štampanja flajera	EYCA distributivna mjesta - univerziteti, lokalne samouprave, omladinski servisi
Fizička prisutnost	Promotivni događaji u Crnoj Gori i Evropi

⁵⁸ Smjernice za peti strukturni dijalog, Konferencija za mlade EU organizovana od strane holandskog predsjedavanja Savjetom EU u Amsterdamu, mart 2016, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017G0615\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017G0615(01)&from=EN)

⁵⁹ „Uključiti, informisati, ojačati“, Preporuke evropskih mreža za informisanje i mobilnost mladih za novu Evropsku omladinsku strategiju, https://www.youthworkireland.ie/images/uploads/general/Eurodesk-EYCA-ERYICA_position_paper_Youth-Strategy.pdf

Pored navedenog, anketa iz marta 2022. godine, pokazala je da se kao glavni izvori informisanja o benefitima koje pruža EYCA kartica najčešće koriste veb-sajt, društvene mreže, mobilna aplikacija i mediji.

Grafik 32: Izvori informisanja o benefitima koje pruža EYCA kartica

Uzimajući u obzir nivo zainteresovanosti mladih za prilike koje im pruža preduzetništvo i mobilnost, osnovni cilj Evropske omladinske kartice (EYCA) ogleda se u stvaranju uslova za dostupnost mladima svih potrebnih informacija (smjernica i savjeta) o različitim pitanjima i situacijama u životu/tranziciji mladih ljudi u odraslo doba. Sama kartica predstavlja osnovu za dobijanje potrebnih informacija i obezbjeđenje podrške mladima, gdje je u narednom periodu potrebno staviti akcenat na sljedeće segmente:

- Značajno je obezbijediti i potreban nivo kvaliteta dobijenih informacija, gdje je poseban značaj stavljen na izvorima informacija i načinu njihovog mjerenja. Akcenat je na pružanju pouzdanih, tačnih i razumljivih informacija, odnosno omogućavanju pristupa različitim izvorima i kanalima informacija.
- Mladi ljudi moraju biti upoznati s informacijama o mogućnostima mobilnosti. S tim u vezi, potrebno je obezbijediti vještine i kompetencije pružalaca informacija za mlade u vezi s pitanjima mobilnosti, kao i saznati informacijske potrebe mladih ljudi koji razmišljaju o različitim vrstama mobilnosti..
- Informacije o obukama za sticanje preduzetničkih vještina i o izvorima finansiranja na osnovu kojih mladi mogu aplicirati za finansiranje svojih preduzetničkih projekata.
- Pomoći mladim ljudima da prebrode preopterećenost informacijama s kojom se danas suočavaju.
- Osigurati da su mladi ljudi upoznati sa svim pravima i uslugama koje su im na raspolaganju i da znaju kako da im pristupe.
- Pomoći mladim ljudima u donošenju sopstvenih odluka i pronalaženju najboljih opcija koje su im na raspolaganju
- Omogućiti različite kanale komunikacije i dijaloga kako bi direktno podržali mlade u potrazi za informacijama i znanjem.
- Doprinijeti medijskoj i informatičkoj pismenosti mladih podržavajući ih u razvoju kritičkog mišljenja.

- Razviti istraživanja i studije na nacionalnom i evropskom nivou čiji je cilj da steknu dublje razumijevanje: informacionih potreba mladih ljudi, načina na koji pristupaju informacijama i komuniciraju, izvora kojima vjeruju, kako kreiraju i šire informacije i uloge profesionalaca i volontera u procesu informisanja mladih.

OPERATIVNI CILJ 3:	JAČANJE NIVOA PREPOZNTLJIVOSTI EVROPSKE OMLADINSKE KARTICE KAO SAVREMENE PLATFORME ZA INFORMISANJE MLADIH		
Indikator učinka 1:	2022.	2023.	2024.
Povećati broj pregledanih stranica na nacionalnom EYCA veb-sajtu	600.000 pregleda veb-sajta	650.000 pregleda veb-sajta	700.000 pregleda veb-sajta

Razvoj Programa EYCA na lokalnom nivou

Efektivno učešće mladih u životu lokalnih zajednica podrazumijeva stvaranje mogućnosti da mladi ljudi utiču i uključe se u planiranje i daju svoj doprinos lokalnoj politici i razvoju usluga i programa. Ovo je moguće ostvariti kroz razvoj niza formalnih i neformalnih mehanizama za učešće mladih. Jedan od tih mehanizama, čiji cilj se ogleda u jačanju nivoa uključenosti mladih u živote lokalnih zajednica, jeste i Evropska omladinska kartica (EYCA).

U prethodnom periodu implementacije omladinske kartice u Crnoj Gori ostvarena je saradnja sa sedam lokalnih samouprava (Tivat, Herceg Novi, Budva, Kotor, Bar, Ulcinj, Bijelo Polje) u cilju jače vidljivosti i dostupnosti EYCA kartice. Naime, kroz različite vidove komunikacije s korisnicima, donesen je zaključak da nisu sve mlade osobe u Crnoj Gori u mogućnosti da posjete Podgoricu ili neki od okolnih gradova i preuzmu karticu, te je to jedan od razloga zašto je potrebno uložiti vrijeme i resurse u izradnju održivih partnerstava s lokalnim samoupravama na teritoriji čitave Crne Gore.

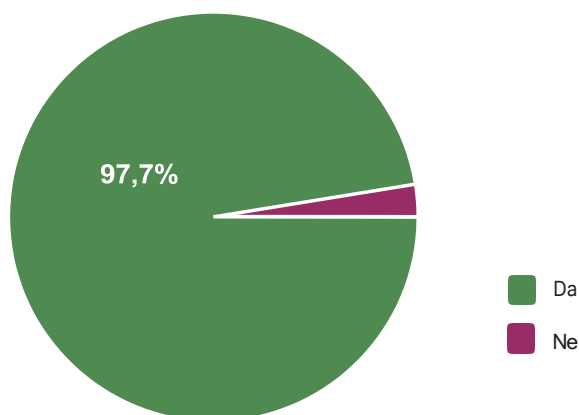
Dosadašnje saradnje omogućile su da mladi ljudi u svom gradu imaju priliku dobiti ko-brendirane EYCA kartice (preuzimaju se u opštinama ili omladinskim servisima), uz koje mogu koristiti sve povoljnosti u Crnoj Gori i širom Evrope. Dodatno, pored distribucije kartica, u saradnji s lokalnim samoupravama organizovano je i po minimum šest aktivnosti godišnje po gradu (radionice, obuke, mentorstva, filmske projekcije i sl.).

Kako bi se unaprijedio rad sa mladima na lokalnom nivou, na osnovu Zakona o mladima osnovano je 11 omladinskih servisa (omladinskih klubova i omladinskih centara) u 11 opština, i to: Mojkovac, Plav, Petnjica, Danilovgrad, Nikšić, Šavnik, Podgorica, Cetinje, Bar, Kotor i Pljevlja, dok u Podgorici postoji ranije uspostavljeni Omladinski centar. Nadležno ministarstvo obezbjeđuje prostorno-tehničke uslove za funkcionisanje servisa, kao i osoblje. Ministarstvo sporta i mladih u 2022. godini planira da podrži uspostavljanje novih servisa za mlade, kao i adaptaciju postojećih servisa kako bi isti bili prilagođeni osobama s invaliditetom. Međutim, u dosadašnjoj praksi, postojao je diskontinuitet u dostupnosti osoblja, kao i nedovoljno riješeno pitanje sprovođenja programa u samim servisima, za šta ne postoji uređeno finansiranje niti obezbjeđenje kvaliteta, obuhvata i efikasnosti. Zato je neophodno jačati kapacitete i obuhvat lokalnih servisa za mlade, kako bi se unaprijedilo sprovođenje programa od značaja za razvoj mladih na lokalnom nivou.

Saradnja s opštinama pruža lokalnim kancelarijama za mlade/sekretarijatima da na vrlo jednostavan način osjete potrebe mladih i realizuju istraživanja na različite teme (npr. na koji način bolje prepoznati potrebe mladih i uključiti ih u proces definisanja lokalnih akcionih planova). Posebno je značajno istaći da je svim lokalnim samoupravama na raspolaganju elektronska baza kontakata upravo u cilju komunikacije i promocije drugih omladinskih događaja, sa ciljem da projekat Evropske omladinske kartice (EYCA) bude pokretač i podrška svim drugim inicijativama. Dobra dosadašnja saradnja sa opštinama rezultirala je pojavom EYCA projekta kao neizostavnog segmenta u okviru lokalnih strategija za mlade i činjenicom da se na godišnjem/dvogodišnjem nivou obnavljaju ugovori o partnerstvu i realizuju novi programi.

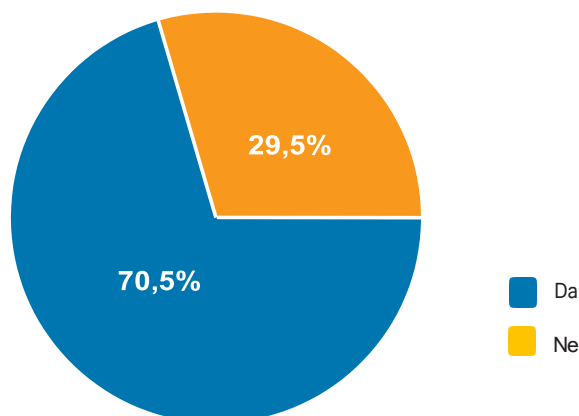
U tom pogledu, značajno je ukazati da istraživanje NVO Centar za omladinsku edukaciju, koje ističe da većina ispitanika smatra da lokalne samouprave moraju uzeti veće učešće u procesu obezbjeđivanja popusta na lokalnom nivou, što indirektno podrazumijeva i ostvarenje većeg nivoa saradnje sa omladinskim organizacijama koje zastupaju interese mladih ljudi.

Takođe, zadatak svake jedinice lokalne samouprave je da podržava mlade kroz organizacije mladih, ali i kroz podršku inicijativama mladih koji nemaju registrovano udruženje. Takođe, lokalne samouprave moraju podržati društveno osnaživanje mladih u skladu sa Zakonom o mladima, planskim dokumentima za mlade i drugim instrumentima omladinske politike.

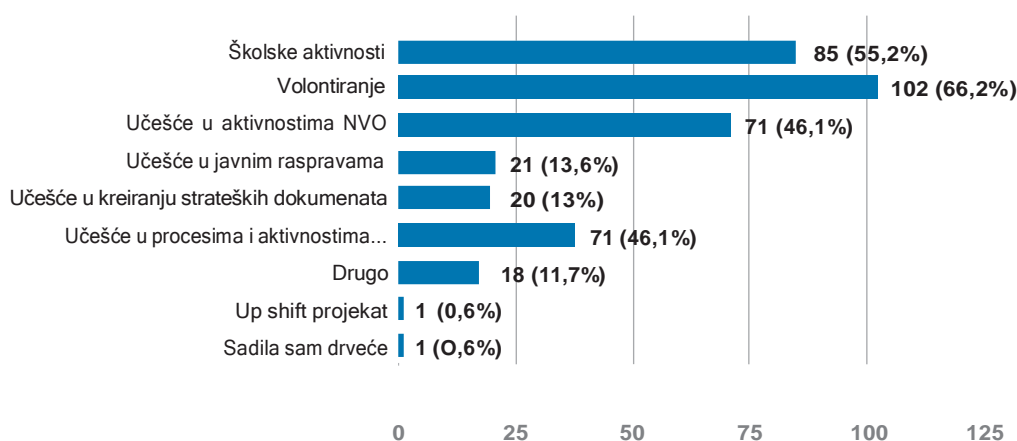
Grafik 33: Potreba za većim nivoom uključenosti lokalnih samouprava u omogućavanju popusta mladim ljudima

Kada govorimo o nivou uključenosti korisnika EYCA kartice u aktivnostima od značaja za razvoj lokalnih sredina u kojima ti mladi žive, anketa iz marta 2022. godine, pokazala je da je većina korisnika kartice u nekom obliku imala priliku da učestvuje u razvoju politika na lokalnom nivou.

Grafik 34: Procenat korisnika kartice koji je učestvovao u razvoju programa/aktivnosti na lokalnom nivou

Kao dominantne aktivnosti na lokalnom nivou u kojima su učesnici ankete participirali javljaju se volontiranje, školske akcije, učešće u aktivnostima NVO, itd.

Grafik 35: Aktivnosti u kojima su korisnici kartice uzeli učešće na lokalnom nivou

Pored navedenog, lokalne samouprave moraju da:

- Obezbijede da mladi imaju pravo na jednake šanse i učešće u svim oblastima društvenog života u skladu sa sopstvenim izborom i sposobnostima.
- Podstiču i podržavaju jačanje svijesti o značaju mladih i društvene uloge mladih kroz realizaciju omladinske politike, stvarajući podsticajno okruženje i pružajući aktivnu podršku u realizaciji omladinskih aktivnosti mladih. Akcentat je na preduzimanju inicijativa i njihovom smislenom uključivanju u procese donošenja i sprovođenja odluka, koje doprinose ličnom i društvenom razvoju.
- Budu otvorene prema mladima i stvaraju uslove da mladi imaju pravo na objektivno, prilagođeno i lako dostupno informisanje, kako bi se mladi razvijali i donosili odluke na osnovu pune obaviještenosti. Ovo uključuje i transparentnost informacija o djelovima opštinskog budžeta koji se odnosi na mlade, na dostupnost planskih politika koje se direktno odnose na mlade, najavu rasprava o propisima koji se tiču mladih i sl.

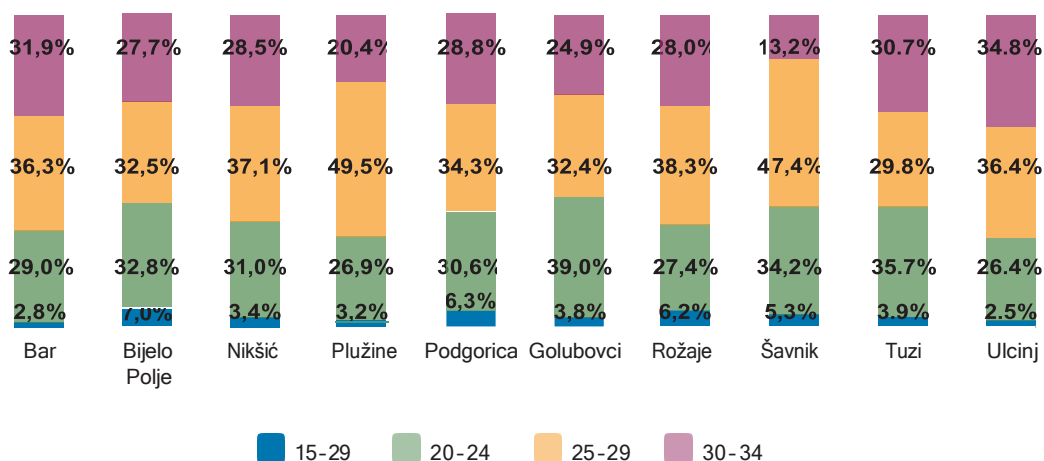
- Podstiču i razvijaju odgovornost i osposobljenost lica koja rade sa mladima, kao i odgovornost mladih u odnosu na njihove obaveze u društvu.

Poseban značaj trebalo bi dati stvaranju mogućnosti za zaposlenje i preduzetništvo mladih ljudi na lokalnom nivou. Postojeći podaci ukazuju da postoje različiti nivoi zaposlenosti mladih u Crnoj Gori, posebno u zavisnosti od regiona u kojem ti mladi ljudi žive.⁶⁰

Broj zaposlenih mladih ljudi prema starosti

	Bar	Bijelo Polje	Nikšić	Plužine	Podgorica	Rožaje	Šavnik	Tuzi	Ulcinj
15-19	15	34	20	3	154	15	0	5	13
20-24	98	171	126	9	641	75	4	26	57
25-29	156	265	235	16	1 042	155	2	28	125
Total	273	470	381	28	1837	245	15	59	195

Pored podataka o nivou zaposlenosti mladih po regionima, značajno je i ukazati na podatke koji govore o velikom nivou nezaposlenosti mladih, gdje se posebno ističe sjeverni region Crne Gore.⁶¹

Grafik 36: Struktura nezaposlenih mladih ljudi prema starosti

Na nivou čitave Evrope, u prethodnom periodu ostvaren je veoma visok nivo saradnje između nacionalnih EYCA članica (organizacija) i lokalnih samouprava, gdje se kao jedan od pozitivnih primjera saradnje javlja korišćenje infrastrukture omladinske kartice za komunikaciju s mladima, uključujući:

- Prenošenje i ažuriranje bezbjednosnih informacija mladim ljudima tokom krize javnog zdravlja za vrijeme pandemije kovida-19.
- Opštine su takođe iskoristile priliku da stimulišu lokalnu ekonomiju i podstaknu onlajn naručivanje od lokalnih proizvođača, kao i da mladim ljudima ponude različite mogućnosti lokalnog omladinskog rada.

⁶⁰ Tržište rada i (ne)zaposlenost mladih u Crnoj Gori, 2021, UNDP Crna Gora

⁶¹ Tržište rada i (ne)zaposlenost mladih u Crnoj Gori, 2021, UNDP Crna Gora

- Korišćenje EYCA kartice pogodno je za lokalne vlasti kada žele direktno da uključe mlade građane u participativno razvijanje lokalnih budžeta ili zajedničko kreiranje lokalnih usluga.
- Imajući u obzir da projektni tim EYCA kartice godinama gradi participativan i odnos pun povjerenja s korisnicima ove kartice, lokalnim vlastima je jednostavnije i pouzdanije da sve relevantne informacije iz domena omladinske politike prenesu kroz već izgrađene kanale komunikacije Evropske omladinske kartice (EYCA). Upravo je ovo suštinska razlika između posjedovanja liste kontakata i strateškog pristupa u komunikaciji ka mladim ljudima, koja je već uspostavljena i kao takva prepoznata.

Evropska omladinska kartica (EYCA) je alat za javne politike, čiji je jedan od ključnih ciljeva pružanje konkretnog doprinosa razvoju politika i programa koji direktno i odmah utiču na živote mladih na lokalnom nivou. Povezujući korisnike kartica sa lokalnim donosiocima odluka, kartica doprinosi osnaživanju mladih ljudi kao aktivnih građana koji imaju glas u svojim zajednicama. Cilj Evropske omladinske kartice (EYCA) je da postane dio lokalnog ekonomskog i društvenog ekosistema u svakoj opštini, jer tu mladi ljudi provode najviše vremena, odnosno to je prostor gdje se njihovi životi najviše odvijaju.

Prioritet ovog projekta jeste podsticanje mobilnosti mladih, odnosno mladi ljudi koji putuju mogu imati koristi od resursa, pristupa uslugama i na kraju od poznavanja specifičnosti različitih opština širom Evrope korišćenjem EYCA kartice. Ona je bazirana na principu reciprociteta, što znači da svako ko ima EYCA karticu može da koristi iste usluge kao i lokalni vlasnici kartica u opštini u koju putuju. Na taj način, otvara se i mogućnost da lokalne vlasti promovišu svoje turističke potencijale mladim turistima iz cijele Evrope.

Većina organizacija članica EYCA udružuje se sa opštinama da organizuju lokalne konsultacije ili ko-dizajniraju sesije o različitim lokalnim uslugama za mlade, implementiraju aktivnosti participativnog budžetiranja, održavaju izbore za lokalne predstavničke strukture mladih (npr. lokalni savjeti mladih, lokalni parlamenti, itd.) gdje je cilj uključiti mlade ljude i dati im vodeću ulogu u međunarodnim takmičenjima kao što su Evropska prijestonica mladih ili Evropska prijestonica kulture.

OPERATIVNI CILJ 4:	RAZVOJ DODATNIH BENEFITA ZA KORISNIKE EYCA KARTICE I JAČANJE NJIHOVOG UČEŠĆA U RAZVOJU JAVNIH POLITIKA NA LOKALNOM NIVOU		
	2022.	2023.	2024.
Indikator učinka 1: Povećati broj novih benefita/popusta dostupnih za korisnike EYCA kartice na lokalnom nivou	5 novih popusta/benefita dostupnih korisnicima EYCA kartice	10 novih benefita/popusta	Ukupno 15 novih benefita/popusta
Indikator učinka 2: Povećati procenat učešća korisnika EYCA kartice u kreiranju i razvoju javnih politika na lokalnom nivou	70,5% korisnika kartice anketiranih 2022. godine učestvovalo je u nekom vidu razvoja javnih politika na lokalnom nivou (u anketi je učestvovalo 10% korisnika kartice)	75% korisnika kartice	80% korisnika kartice

Digitalizacija

Digitalizacija i njeni različiti oblici predstavljaju noviju temu za društvo u cjelini, a posebno za omladinski sektor. Primarno se odnosi na upotrebu digitalnih alata i mogućnosti, ali i na društveni fenomen sve većeg značaja digitalne tehnologije, masovne komunikacije i onlajn prostora i zajednica. Sve digitalne strategije EU u protekloj deceniji, Digitalna agenda za Evropu,⁶² Jedinstveno digitalno tržište za Evropu⁶³ i Evropa prilagođena digitalnom dobu⁶⁴, imaju cilj da svaki građanin EU ima jednak pristup mogućnostima koje pruža digitalizacija. Međutim, brz rast pristupa internetu, povezanosti i oslanjanja na tehnologiju nije samo odredio brzi razvoj digitalnog svijeta, već je odredio i novi pejzaž za nejednakost, uzrokovanu različitim pristupom digitalnim alatima i instrumentima i nivoom uključenosti u digitalno područje. U savremenom kontekstu, digitalna sredstva socijalne inkluzije stoga se mogu shvatiti kao još jedna dimenzija „sigurnosnih mreža“. Crna Gora preduzima aktivne korake u ovoj oblasti, što se jasno vidi kroz razvoj javnih politika koje imaju za čiji je cilj jačanje nivoa digitalizacije, kao što su Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026, Strategije sajber bezbjednosti Crne Gore 2022-2026. i Program privlačenja digitalnih nomada u Crnoj Gori do 2025. Pored navedenog, važno je ukazati i na Program za zapošljavanje mladih za 2022. godinu, koji predviđa obuku 500 mladih ljudi za sticanje digitalnih vještina.

Tehnološke promjene zahtijevaju od mladih ljudi da brzo izgrade vještine i kompetencije potrebne za digitalnu eru. Ipak, biti digitalno kompetentan je više od mogućnosti da koristite najnoviji pametni telefon ili IT softver – radi se o mogućnosti da koristite takve digitalne tehnologije na kritičan, kolaborativni i kreativan način.

Kada govorimo o nivou dostupnosti digitalnih tehnologija u Crnoj Gori, prema istraživanju koje je sproveo MONSTAT u 2019. godini⁶⁵, u Crnoj Gori 74,3% anketiranih domaćinstava je izjavilo da ima pristup internetu kod kuće, što jasno govori o postojanju digitalnog jaza, gdje skoro jedna četvrtina (25,7%) domaćinstava nema pristup internetu. U domaćinstvima se pristup linternetu ostvaruje pomoću nekoliko uređaja, kao što su personalni računar (PC) 42,1% i prenosivi računar (laptop, netbook, tablet) 65,9%. Kada govorimo o godinama starosti i polu u pogledu korišćenja linterneta, mladi u rasponu 16-24 i 25-34 godine predstavljaju dvije grupacije koje najviše koriste internet, dok je veći procenat žena (88,5%) koje koriste internet u odnosu na muškarce (87,4%).

Korišćenje interneta	GODINE STAROSTI						POL		Ukupno
	16–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–74	Muški	Ženski	
Svakog dana ili skoro svakog dana	99,6	96,3	88,6	79,6	77,9	72,8	87,4	88,5	87,9
Najmanje jednom nedjeljno	0,4	3,7	10,3	17,3	21,0	20,1	11,7	9,3	10,7
Rjeđe nego jednom nedjeljno	0,0	0,0	1,1	3,1	1,1	7,1	0,9	2,2	1,4

Grafik 37: Godine starosti i pol

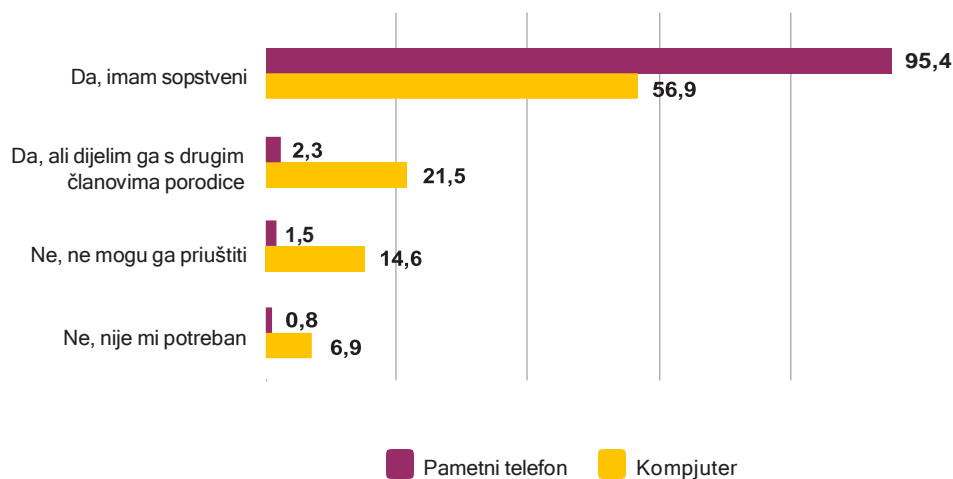
⁶² Digitalna agenda za Evropu, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF>

⁶³ Jedinstveno digitalno tržište za Evropu, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52015DC0192>

⁶⁴ Evropa prilagođena digitalnom dobu, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age_en

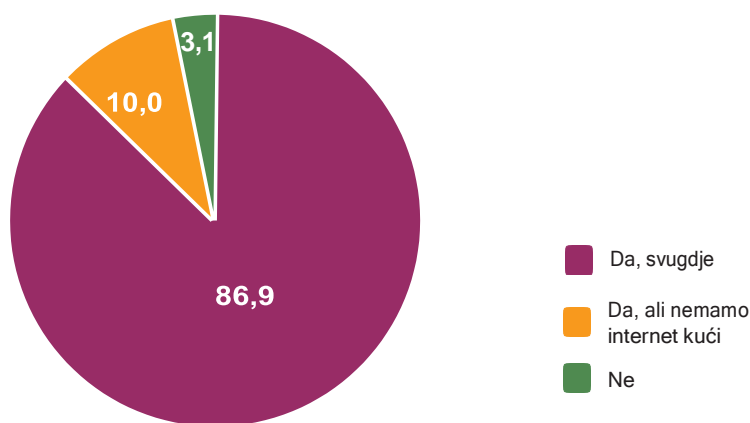
⁶⁵ MONSTAT, Upotreba informaciono-komunikacionih tehnologija u Crnoj Gori u 2019. godini, http://www.monstat.org/userfiles/file/ICT/2019/Upotreba%20IKT%20u%20domacinstvima%202019_Final.pdf

U pogledu nivoa pristupačnosti digitalnih tehnologija mladim ljudima u Crnoj Gori, istraživanje koje je sproveda Agencija DeFacto⁶⁶ pokazalo je da, kada govorimo o NEET populaciji, gotovo svaka mlada osoba tvrdi da ima sopstveni pametni telefon, dok u pogledu kompjutera istu tvrdnju saopštava preko polovine učesnika istraživanja. Skoro petina učesnika svoj kompjuter dijeli s drugim članovima porodice. Zabrinjava podatak da svaka peta osoba ne može sebi da priušti kompjuter ili da čak smatra da mu/joj kompjuter nije potreban.

Grafik 38: Nivo dostupnosti pametnih telefona i kompjutera

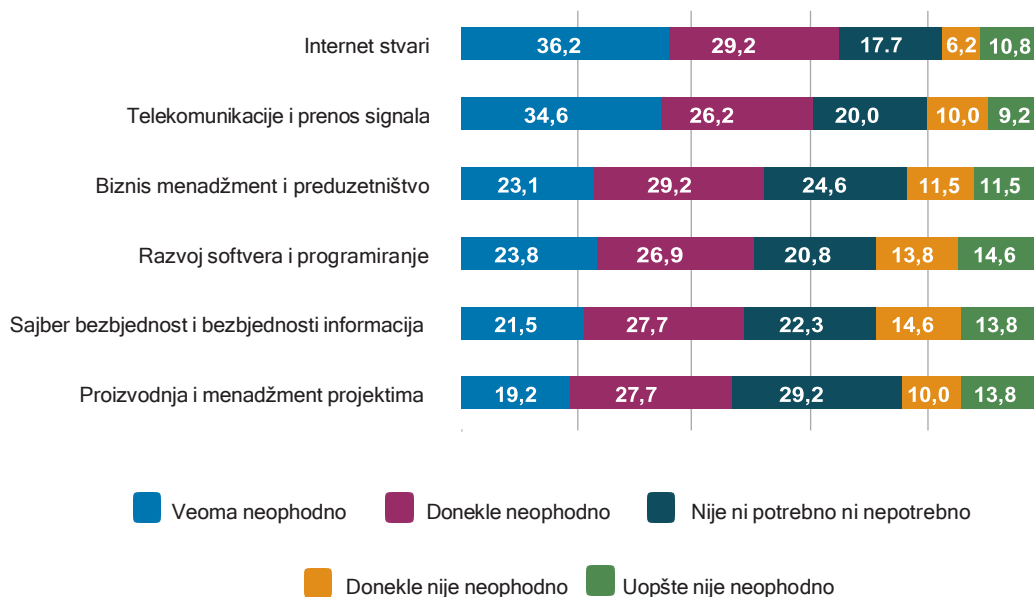
U pogledu nivoa korišćenja interneta, istraživanje je pokazalo da 86,9% njih tvrdi da koriste internet u svim prilikama, svaki deseti tvrdi da ga koristi, ali da kod kuće nema nezavisnu internet konekciju, dok 3,1% mladih iz NEET populacije ne koristi internet. Da posjeduje sopstvenu imejl adresu – tvrdi 96,2% učesnika.

Grafik 39: Procenat korišćenja interneta NEET populacije

⁶⁶ "Moja karijera na putu do heroja", <https://www.forum-mne.com/en/mdocs-posts/moja-karijera-na-putu-do-heroja/>

NEET osobe smatraju da će im obuke vezane za korišćenje Interneta biti najneophodnije kako bi se zaposlili u budućnosti – s ovim je kumulativno saglasno 65,4% ispitanika (36,2% smatra da će znanje iz ove materije biti veoma neophodno, a dodatnih 29,2% da će biti donekle neophodno). Nadalje, mladi ističu obuke vezane za telekomunikacije i prenos signala (60,8%) i biznis menadžment i preduzetništvo (52,3%).

Grafik 40: Najneophodnije oblasti obuke za NEET populaciju

U prethodnom periodu koji je bio obilježen uticajem krize izazvane pandemijom kovida-19 i krize javnog zdravlja, Evropska omladinska kartica (EYCA) nudila je različite i pravovremene odgovore mladim ljudima koji se suočavaju s različitim izazovima. Digitalizovana infrastruktura kartice na nivou Evrope pokazala se veoma efikasnom, počevši od pružanja i podrške vlasnicima kartica besplatnim pravnim savjetima u slučaju gubitka posla, do primjene onlajn/digitalnih usluga omladinskog rada i podrške mentalnom zdravlju mladih. Akcenat je bio i na nudi popusta mladim ljudima u različitim kulturnim i zabavnim oblastima. Na taj način je ojačano partnerstvo sa lokalnim vlastima, jer su se mnogi od njih obratili organizacijama koje učestvuju u projektu Evropske omladinske kartice (EYCA), na način da pruže relevantne i ažurirane informacije svim zainteresovanim mladim građanima. Pored navedenog, jedan od osnovnih ciljeva ovog projekta ogleda se u uspostavljanju EYCA digitalne platforme na kojoj će članovi omladinske kartice u svakoj zemlji moći da pristupe pogodnostima koje kartica omogućava.⁶⁷ To se primarno ogleda kroz omogućavanje mladima da pristupe onlajn popustima u svakoj zemlji u Evropi, izgradnji zajedničke baze podataka o karticama i unapređenju mobilne aplikacije u cilju pružanja boljih i kvalitetnijih usluga korisnicima omladinske kartice. Program je potrebno držati savremenim, modernim i usklađenim sa dominantnim trendovima i potrebama mladih.

Takođe, u prethodnom periodu, uz finansijsku podršku *OSCE Misije u Crnoj Gori*, izrađen je nov i moderan veb-sajt za potrebe ovog projekta u našoj zemlji, koji je dizajniran u skladu sa savremenim tehnologijama, ali koji je neophodno redovno ažurirati u skladu s dodatnim po-

⁶⁷ Strateški plan za razvoj EYCA kartice 2021-2025, <https://drive.google.com/file/d/1gUsrG85AGPTRB-np-x7bumdZotKeDvw4L/view>

trebama korisnika. Pored navedenog, podrška OSCE ogledala se i u obezbijedenom godišnjem tehničkom održavanju veb-sajta, doprinosu kroz štampanje EYCA kartica, organizaciji godišnjih promotivnih digitalnih kampanja (veb-sajt, društvene mreže, newsletteri itd.), kao i donaciji specijalizovanog štampača za izradu kartica.

Važno je istaći i finansijsku podršku kompanije *doMEn*, koja je omogućila izradu mobilne aplikacije (iOS & Android) koja omogućava korišćenje digitalne kartice koja ima identična prava i mogućnosti kao i fizička kartica. Jedan od značajnih prioriteta u narednom periodu funkcionisanja projekta Evropske omladinske kartice (EYCA) u Crnoj Gori i biće aktivna promocija mogućnosti za sticanje i unapređenje digitalnih vještina s ciljem opšteg jačanja kapaciteta mladih, a posebno radi unapređenja zapošljivosti.

OPERATIVNI CILJ 5:	POVEĆATI BROJ KORISNIKA DIGITALNE OMLADINSKE KARTICE KOJA ĆE OBEZBIJEDITI ONLINE BENEFITE MLADIM LJUDIMA NA NIVOU ČITAVE EVROPE		
Indikator učinka 1:	2022.	2023.	2024.
Povećanje broja aktivnih korisnika EYCA aplikacije	3.250 aktivnih korisnika EYCA aplikacije	4.500 aktivnih korisnika	5.500 aktivnih korisnika

FINANSIJSKI OKVIR

U sljedećoj tabeli dat je pregled finansiranja cjelokupnog strateškog dokumenta za naredni trogodišnji period, gdje se kao glavni izvori finansiranja javljaju:

- Budžet Crne Gore
- donatorska podrška
- sredstva dobijena iz EU fondova

Godina	Budžetska sredstva	Donatorska podrška	Kontribucija za prošireni parcijalni ugovor o mobilnosti mladih i omladinska kartica	Kontribucija za članstvo u Asocijaciji evropskih omladinskih kartica - EYCA	Ukupno
2022.	19.781,33 EUR	23.700,00 EUR	1.876,67 EUR	3.500,00 EUR	48.858,00 EUR
2023.	60.623,33 EUR	19.700,00 EUR	1.876,67 EUR	3.500,00 EUR	85.700,00 EUR
2024.	58.623,33 EUR	14.700,00 EUR	1.876,67 EUR	3.500,00 EUR	78.700,00 EUR
Ukupno	139.027,99 EUR	58.100,00 EUR	5.630,01 EUR	10.500,00 EUR	213.258,00 EUR

MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJA

Mehanizam za vršenje monitoringa i izvještavanja o sprovođenju Programa razvoja Evropske omladinske kartice 2022-2024. primarno je baziran na radu Radne grupe za izradu strateškog dokumenta, koja je transformisana u tijelo nadležno za praćenje njegovog sprovođenja i za izvještavanje o strateškom dokumentu.

Ministarstvo sporta i mladih predstavlja instituciju nadležnu za izradu programa, koordinaciju procesa realizacije aktivnosti i za izvještavanje o sprovođenju strateškog dokumenta. Predmetni strateški dokument prati Akcioni plan koji će biti pripremljen na period od tri godine i koji predstavlja sastavni dio strateškog dokumenta.

Programa razvoja Evropske omladinske kartice 2022-2024. predstavlja strateški dokument za čije je sprovođenje neophodno uključivanje svih zainteresovanih institucija, kako organa državne uprave, partnerskih NVO, lokalnih samouprava, udruženja poslodavaca, akademske zajednice, kao i regionalnih i međunarodnih organizacija koje imaju značajan uticaj na razvoj omladinskih politika. Shodno tome, predmetne institucije će biti u obavezi da dostavljaju informacije o aktivnostima koje realizuju u okviru akcionog plana, a radi blagovremenog i adekvatnog prikupljanja podataka za sačinjavanje godišnjih i završnog izvještaja, kao i mjerenja stepena ostvarenog učinka, ali i identifikovanja izazova koji se mogu javiti prilikom sprovođenja planiranih aktivnosti.

Osnovne nadležnosti operativnog tijela ogledaju se u pripremi dvije vrste izvještaja, i to:

Godišnji izvještaj o sprovođenju Akcionog plana

Završni izvještaj o sprovođenju strateškog dokumenta

Operativno tijelo će se sastajati najmanje četiri puta godišnje, odnosno održavaće minimum jedan sastanak u toku svakog kvartala, s obzirom na značaj, obuhvat i složenost oblasti koja zahtjeva češće održavanje sastanaka operativnog tijela. Na taj način će se blagovremeno i u kontinuitetu razmatrati proces sprovođenja, kao i moguće prepreke i izazovi sa kojima se institucije mogu suočavati prilikom implementacije aktivnosti. Podaci neophodni za sačinjavanje izvještaja prikupljaće se tokom cijele godine i biće kvartalno dostavljeni Ministarstvu sporta i mladih, kao koordinacionom organu rada operativnog tijela. Na posljednjem godišnjem sastanku navedeni podaci će biti razmotreni i eventualno dopunjeni kako bi se obezbijedio neophodan kvalitet izvještaja.

Ministarstvo sporta i mladih biće zaduženo za prikupljanje i objedinjavanje podataka relevantnih za sačinjavanje izvještaja, kao i za koordinaciju i rad operativnog tima. Osim toga, svi eventualni problemi i prepreke koji se mogu pojaviti prilikom realizacije strateškog dokumenta biće adresirani od strane nadležnog tijela na redovnim kvartalnim sastancima.

Proces izvještavanja, prolaziće nekoliko instanci, i to:

- članovi operativnog tijela dostavlja će izvještaje Ministarstvu sporta i mladih na kraju svakog kvartala, a Ministarstvo će objediniti iste i sačiniti izvještaj prije održavanja posljednjeg sastanka operativnog tima u predmetnoj godini;
- nakon usaglašavanja s ostalim članovima tijela, izvještaj (godišnji ili završni) biće upućen Generalnom sekretarijatu Vlade Crne Gore na mišljenje, nakon čijeg pozitivnog mišljenja će biti upućen Vladi Crne Gore na usvajanje.

U cilju obezbjeđenja transparentnosti procesa sprovođenja strategije, izvještaji će biti objavljeni na internet stranici Ministarstva sporta i mladih.

EVALUACIJA

Evaluacija strateškog dokumenta biće sprovedena ex post i od strane eksternih eksperata zbog složenosti i obuhvata, ali i zbog obezbjeđivanja većeg stepena objektivnosti. **Sredstva za sprovođenje biće obezbijeđena budžetom Ministarstva sporta i mladih u okviru posljednje godine (2024) u kojoj će se sprovoditi implementacija strateškog dokumenta.** Planirano je da ovaj proces otpočne u prvoj polovini 2024. godine i bude završen do oktobra iste godine, kako bi se pravovremeno obezbijedili nalazi evaluacije, koji će biti predstavljeni u završnom izvještaju, ali i u cilju obezbjeđivanja adekvatnih osnova za kreiranje potencijalno novog strateškog dokumenta. Nalazi evaluacije daće jasan i precizan prikaz uspješnosti razvijanja ove politike kroz unificiran strateški dokument.

AKCIONI PLAN ZA PERIOD 2022–2024.

Zapošljavanje

OPERATIVNI CILJ 1 UNAPREĐENJE INFORMISANOSTI MLADIH I POVEĆAN PRISTUP KORISNIKA OMLADINSKE KARTICE PRILIKAMA ZA ZAPOSŁJAVANJE, STAŽIRANJE I VOLONTIRANJE						
Indikator učinka 1: Povećanje procenta korisnika EYCA kartice koji su zadovoljni dostupnim informacijama o prilikama za zapošljavanje (18-29 godina)	2022. 41,1% mladih zadovoljnih dostupnim informacijama o prilikama za zapošljavanje i volontiranje	2023. 55% mladih zadovoljnih dostupnim informacijama	2024. 65% mladih zadovoljnih dostupnim informacijama			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
1.1. Formiranje baze podataka poslodavaca koji učestvuju u EYCA programu	Baza podataka će sadržati: – kontakt podatke o poslodavcima – prilike za zaposlenje – prilike za volontiranje i stažiranje	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	1.500,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška
1.2. Unapređenje nacionalnog veb-sajta Evropske omladinske kartice (EYCA) kroz kreiranje kategorije koja će sadržati informacije o prilikama za zapošljavanje, volontiranje i stažiranje korisnika EYCA kartice	Nacionalni veb-sajt Evropske omladinske kartice (EYCA) sadržati će kategoriju koja pruža prikaz dostupnih prilika za zapošljavanje, volontiranje i stažiranje	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	1.500,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška
1.3. Kreiranje baze dostupnih obuka za razvoj vještina za zapošljavanje korisnika kartice	Baza podataka će sadržati informacije o vrsti dostupnih obuka koje će jednostavno biti prikazane putem nacionalnog veb-sajta Evropske omladinske kartice (EYCA)	Zavod za zapošljavanje Crne Gore, CIPS, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, omladinski servisi, NVO, međunarodne organizacije	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	1.500,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška

1.4. Promocija programa za zapošljavanje mladih kroz prilike koje omogućava korišćenje EYCA	Organizovane najmanje dvije promotivne aktivnosti na godišnjem nivou koje podstiču veće uključivanje biznis zajednice i mladih u programe za zapošljavanje	NVO Centar za omladinsku edukaciju	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	1.000,00 EUR	Donatorska podrška
1.5. Organizacija studijskih posjeta partnerskim EYCA članicama u cilju razmjene dobrih praksi u oblasti zapošljavanja mladih	Organizovana najmanje jedna studijska posjeta ka EYCA članicama na godišnjem nivou	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	4.500,00 EUR	Donatorska podrška
1.6. Organizacija start-up takmičenja za korisnike EYCA	Razvoj inovativnih biznis ideja i omogućavanje finansijske podrške njihovoj realizaciji (kroz EYCA ili partnerski program)	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, lokalne samouprave, Privredna komora Crne Gore, akademska zajednica	III kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	7.500,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška
1.7. Informisanje mladih ljudi (do 29 godina) koji su nezaposleni i koji se nalaze na evidenciji Zavoza za zapošljavanje Crne Gore o prilikama koje omogućava EYCA	Zavod za zapošljavanje Crne Gore će informisati mlade nezaposlene ljude o prilikama koje omogućava EYCA	Zavod za zapošljavanje Crne Gore	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	1.500,00 EUR	Donatorska podrška

Mobilnost

OPERATIVNI CILJ 2:		POBOLJŠANJE NIVOA MOBILNOSTI MLADIH LJUDI KROZ KORIŠĆENJE EVROPSKE OMLADINSKE KARTICE U SVIM OBLASTIMA OD NJIHOVOG INTERESA				
Indikator učinka 1:	2022.	2023.		2024.		
Povećanje procenta korisnika EYCA koji su koristili benefite/ popuste prilikom boravka u inostranstvu	17,9% korisnika EYCA koji su koristili neki od dostupnih benefita prilikom boravka u inostranstvu	25% korisnika EYCA koji su koristili neki od dostupnih benefita prilikom boravka u inostranstvu		30% korisnika EYCA koji su koristili neki od dostupnih benefita prilikom boravka u inostranstvu		
Indikator učinka 2:	10 dostupnih benefita/popusta za transport/prevoz mladih unutar Crne Gore	5 dodatnih transportnih popusta		5 dodatnih transportnih popusta		
Povećanje broja dostupnih benefita za transport/prevoz mladih unutar Crne Gore						
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
2.1. Organizacija studijskih posjeta partnerskim EYCA članicama u cilju razmjene dobrih praksi u oblasti mobilnosti mladih	Organizovana najmanje jedna studijska posjeta na godišnjem nivou	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	4.500,00 EUR	Donatorska podrška
2.2. Organizacija edukativnog događaja/ seminara/kampa namijenjenog promociji neformalne edukacije među mladima u oblasti mobilnosti	Najmanje jedan EYCA događaj/ seminar/kamp organizovan na godišnjem nivou Najmanje 30 učesnika na godišnjem nivou	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	15.000,00 EUR	Donatorska podrška
2.3. Zaključivanje ugovora o dobijanju popusta za prevoz korisnika EYCA unutar Crne Gore	10 novih ugovora o prevozu mladih zaključeno do kraja 2024. godine	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo kapitalnih investicija, Unija poslodavaca Crne Gore, Privredna komora Crne Gore	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/
2.4. Imenovanje EYCA ambasadora u cilju promocije prilika za mobilnost mladih	Imenovano 10 EYCA ambasadora	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	IV kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/
2.5. Organizacija volonterskih akcija u cilju unapređenja mobilnosti mladih unutar CG	Minimum četiri volonterske akcije na godišnjem nivou	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	3.000,00 EUR	Donatorska podrška
2.6. Podsticanje mladih sportista, umjetnika, naučnika, preduzetnika, učenika i studenata, da budu korisnici i promoteri EYCA kartice	50 uspješnih mladih ljudi koji su korisnici EYCA	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, Crnogorski olimpijski komitet, Paraolimpijski komitet Crne Gore, NVO sektor, međunarodne organizacije	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/

2.7. Podsticanje uspješnih mladih ljudi iz osjetljivih kategorija stanovništva da budu korisnici i promoteri EYCA (RE populacija, lica s invaliditetom, LGBTIQ)	20 uspješnih mladih ljudi koji će promovisati karticu	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, NVO sektor, međunarodne organizacije	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/
2.8. Podsticanje uspješnih mladih žena kao korisnica EYCA kartice	20 uspješnih mladih žena koje će promovisati EYCA	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, NVO sektor, međunarodne organizacije	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/
2.9. Organizacija obuka za korisnike EYCA o značaju rodne ravnopravnosti	Organizovana jedna obuka na godišnjem nivou	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, NVO sektor, međunarodne organizacije	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	2.500,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška
2.10. Obezbjediti benefite za korisnike EYCA u cilju podizanja kulturne mobilnosti na nacionalnom i evropskom nivou	Najmanje dva dodatna benefita/popusta u oblasti kulturne mobilnosti obezbijedena za korisnike EYCA	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo kulture i medija	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/
2.11. Promovisati obrazovnu mobilnost za korisnike EYCA	Učešće u događajima/sajmovima obrazovanja koji promovišu obrazovnu mobilnost van Crne Gore (formalna i neformalna obrazovna mobilnost)	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, nacionalni i EU programi mobilnosti	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	2.000,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška
2.12. Povezivanje EYCA programa s međunarodnim inicijativama koje promovišu mobilnost mladih	Ostvarena saradnja s minimum dvije partnerske organizacije na međunarodnom nivou u cilju jačanja mobilnosti mladih	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/

Informisanje

OPERATIVNI CILJ 3:		JAČANJE NIVOVA PREPOZNTLJIVOSTI EVROPSKE OMLADINSKE KARTICE (EYCA) KAO SAVREMENE PLATFORME ZA INFORMISANJE MLADIH				
Indikator učinka 1: Povećati broj pregledanih stranica na nacionalnom EYCA veb-sajtu	2022. 600.000 pregleda veb-sajta	2023. 650.000 pregleda veb-sajta	2024. 700.000 pregleda veb-sajta			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
3.1. Promocija projekta Evropske omladinske kartice (EYCA) kroz kreiranje i objavu većeg broja tekstova na nacionalnom veb-sajtu i društvenim mrežama (3 objave na veb-sajtu i 10 objava na društvenim mrežama mjesečno)	Broj objava na nacionalnom veb- sajtu povećan za 15% na godišnjem nivou. Povećanje broja objava na društvenim mrežama koje promoviraju EYCA povoljnosti i prilike za najmanje 25%	NVO Centar za omladinsku edukaciju	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/
3.2. Kreiranje najmanje jedne newsletter i SMS kampanje na mjesečnom nivou	Minimalno 12 newsletter i SMS kampanja na godišnjem nivou	NVO Centar za omladinsku edukaciju	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/
3.3. Štampanje EYCA kartica i promotivnog materijala za predstavljanje povoljnosti koje EYCA nudi korisnicima	Štampanje minimum 12.000 EYCA kartica na godišnjem nivou. Minimum 12.000 flajera na godišnjem nivou. Odštampane kartice svakom učeniku/ ci srednje škole u prvom razredu u Crnoj Gori.	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, Ministarstvo prosvjete	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	43.000,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška
3.4. Definisanje marketing plana koji sadrži komunikacionu strategiju promocije EYCA	Marketinški plan je definisan za cjelokupni period važenja strateškog dokumenta. Angažovanje konsultanta za izradu plana.	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	1.600,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška
3.5. Jačanje vidljivosti promotivnih aktivnosti EYCA na društvenim mrežama	Najmanje 60 objava na godišnjem nivou na društvenim mrežama čija vidljivost je ojačana kroz targetiranu i plaćenu promociju (boost)	NVO Centar za omladinsku edukaciju	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	3.600,00 EUR	NVO Centar za omladinsku edukaciju, donatorska podrška
3.6. Učešće na nacionalnim i regionalnim događajima koji promoviraju EYCA	Minimum četiri nacionalna i regionalna događaja na godišnjem nivou	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	2.000,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, NVO Centar za omladinsku edukaciju, donatorska podrška

3.7. Jačanje kapaciteta nacionalnog projektnog tima za sprovođenje EYCA programa	Angažovanje četiri stručna lica za realizaciju trogodišnjeg EYCA programa	Ministarstvo sporta i mladih	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	56.000,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška
3.8. Organizacija obuke za članove EYCA tima u cilju sticanja vještina za bolje informisanje mladih	Ukupno dvije obuke organizovane do 2024. godine	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	2.000,00 EUR	Donatorska podrška
3.9. Organizacija obuke za članove EYCA tima u cilju sticanja vještina za efikasnije upravljanje projektom	Ukupno dvije obuke organizovane do 2024. godine	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	2.000,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih

Razvoj programa EYCA na lokalnom nivou

OPERATIVNI CILJ 4:		RAZVOJ DODATNIH BENEFITA ZA KORISNIKE EYCA I JAČANJE NJIHOVOG UČEŠĆA U RAZVOJU JAVNIH POLITIKA NA LOKALNOM NIVOU				
Indikator učinka 1: Povećati broj novih benefita/popusta dostupnih za korisnike EYCA na lokalnom nivou	2022. 5 novih popusta/benefita dostupnih korisnicima EYCA	2023. 10 novih benefita/popusta dostupnih korisnicima EYCA	2024. Ukupno 15 novih benefita/popusta dostupnih korisnicima EYCA			
Indikator učinka 2: Povećati procenat učešća korisnika EYCA u kreiranju i razvoju javnih politika na lokalnom nivou	2022. 70,5% korisnika kartice anketiranih 2022. godine učestvovalo je u nekom vidu razvoja javnih politika na lokalnom nivou (u anketi je učestvovalo 10% korisnika kartice)	2023. 75% korisnika kartice	2024. 80% korisnika kartice			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
4.1. Jačanje ravnomjerne zastupljenosti EYCA u svim regionima Crne Gore, s posebnim fokusom na sjeverni region	Potpisivanje dodatnih ugovora o saradnji s najmanje tri lokalne samouprave	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, omladinski servisi, lokalne NVO	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/
4.2. Organizacija konsultacija s mladima na lokalnom nivou u oblastima od interesa za mlade	Sprovođenje anketa, organizacija Dana otvorene platforme za mlade, organizacija info dana, sprovođenje istraživanja o potrebama mladih na lokalnom nivou	Lokalne samouprave, NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, omladinski servisi, lokalne NVO	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/
4.3. Organizacija konsultacija s lokalnim samoupravama u cilju jačanja koordinacije između svih subjekata koji učestvuju u sprovođenju EYCA programa	Organizacija minimum jednog okruglog stola godišnje u lokalnim samoupravama koje sprovode EYCA program	Lokalne samouprave, NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih, omladinski servisi, lokalne NVO	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/
4.4. Jačanje saradnje s omladinskim servisima Ministarstva sporta i mladih u cilju većeg nivoa distribucije kartica na lokalnom nivou	U lokalnim samoupravama s kojima ne postoji potpisani ugovor o saradnji omogućiti omladinskim servisima distribuciju EYCA kartica	Ministarstvo sporta i mladih, omladinski servisi Ministarstva sporta i mladih, NVO Centar za omladinsku edukaciju, omladinski servisi, lokalne NVO	II kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	0,00 EUR	/

<p>4.5. Distribucija kartice i uključivanje u aktivnosti EYCA programa mladih u nepovoljnom socijalnom položaju</p>	<p>Uspostavljena saradnja s centrima za socijalni rad i Zavodom za zapošljavanje. Minimum 200 novih korisnika/ca kartice, korisnika prava iz dječje i socijalne zaštite i mladih koji su nezaposleni, nisu u obrazovanju ni obuci (NEET).</p>	<p>NVO Centar za omladinsku edukaciju, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, centri za socijalni rad, Ministarstvo sporta i mladih, omladinski servisi, lokalne NVO</p>	<p>III kvartal 2022.</p>	<p>IV kvartal 2024.</p>	<p>0,00 EUR</p>	<p>/</p>
--	---	---	--------------------------	-------------------------	-----------------	----------

Digitalizacija

OPERATIVNI CILJ 5:		POVEĆATI BROJ KORISNIKA DIGITALNE EYCA KARTICE KOJA ĆE OBEZBIJEDITI ONLINE BENEFITE MLADIM LJUDIMA NA NIVOU CRNE GORI I ČITAVE EVROPE				
Indikator učinka 1: Povećanje broja aktivnih korisnika EYCA aplikacije	2022. 3.250 aktivnih korisnika EYCA aplikacije	2023. 4.500 aktivnih korisnika EYCA aplikacije			2024. 5.500 aktivnih korisnika EYCA aplikacije	
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
5.1. Organizacija obuka za jačanje digitalne pismenosti korisnika EYCA	Organizovana minimum jedna obuka na godišnjem nivou	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	3.000,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška
5.2. Tehničko održavanje nacionalnog veb-sajta Evropske omladinske kartice (EYCA)	Nacionalni veb-sajt Evropske omladinske kartice (EYCA) redovno se tehnički održava na mjesečnom odnosno godišnjem nivou	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	7.222,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih
5.3. Unapređenje EYCA mobilne aplikacije (Android, IOS)	Dodavanje novih modula/funkcionalnosti (push notifikacije) u cilju olakšanja korišćenja digitalne EYCA kartice	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	4.356,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška
5.4. Promocija korišćenja mobilne EYCA aplikacije	Organizacija: – okruglih stolova – info dana – Štampanje promotivnog materijala	NVO Centar za omladinsku edukaciju, Ministarstvo sporta i mladih	III kvartal 2022.	IV kvartal 2024.	3.000,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška
5.5. Nabavka specijalizovane opreme namijenjene za personalizaciju EYCA kartice	Nabavljen jedan specijalizovani štampač i prateći softver za štampanje ličnih podataka korisnika kartice	Ministarstvo sporta i mladih	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	2.200,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih
5.6. Nabavka dodatne opreme neophodne za funkcionisanje specijalizovanog štampača	Nabavljeni čistači za štampač i neophodni toneri	Ministarstvo sporta i mladih	I kvartal 2023.	IV kvartal 2024.	1.000,00 EUR	Budžet Ministarstva sporta i mladih, donatorska podrška

IZVJEŠTAJ O SPROVEDENOJ ANALIZI PROCJENE UTICAJA PROPISA	
PREDLAGAČ	MINISTARSTVO SPORTA I MLADIH
NAZIV PROPISA	PROGRAM RAZVOJA EVROPSKE OMLADINSKE KARTICE (EYCA) ZA PERIOD 2022-2024
<p>1. Definisane probleme</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koje probleme treba da riješi predloženi akt? • Koji su uzroci problema? • Koje su posljedice problema? • Koji su subjekti oštećeni, na koji način i u kojoj mjeri? • Kako bi problem evoluirao bez promjene propisa ("status quo" opcija)? 	
<p>Program razvoja Evropske omladinske kartice (EYCA) za period 2022-2024 predstavlja strateški dokument namijenjen daljem razvoju i implementaciji politika koje imaju za cilj unapređenje sveukupnog društvenog i socijalnog položaja mladih u Crnoj Gori. Vlada Crne Gore je Zaključkom br.04-4379/2 od 30. septembra 2021. godine usvojila informaciju o aktivnostima na pripremi Programa za unapređenje Evropske omladinske kartice (EYCA) za period 2022-2024.</p> <p>Evropska omladinska kartica je nastala kao rezultat potpisivanja Parcijalnog sporazuma o mobilnosti mladih, čiji je jedan od ciljeva da kroz ovaj projekat predstavi značaj interne i eksterne mobilnosti mladih na evropskom nivou. Kao članica Savjeta Evrope Crna Gora je 2006. godine, nakon obnove nezavisnosti, pristupila Parcijalnom sporazumu. Na osnovu pomenutog Sporazuma, vodeći se ključnim principima mobilnosti, aktivizma i umrežavanja mladih na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou, Ministarstvo sporta i mladih je od aprila 2018. godine počelo sa pružanjem kontinuirane podrške implementaciji projekta Evropska omladinska kartica (EYCA).</p> <p>Među najčešćim izazovima sa kojima su se suočavali mladi u Crnoj Gori, a kojima se Program razvoja Evropske omladinske kartice bavi, su nezaposlenost, nedostatak radnog iskustva i vještina, neefikasno uvezivanje poslodavaca sa nezaposlenim mladima; preopterećenost informacijama koje nisu uvijek pouzdane i prilagođene mladima; nedostatak mogućnosti za kretanje van granica Crne Gore; nedovoljno učešće mladih u životu lokalnih zajednica i kreiranju politika koje se tiču ove ciljane grupe; nedostatak digitalnih vještina i drugo.</p> <p>Istraživanje IPSOS-a iz 2019. godine je pokazalo da se kao najznačajniji problemi sa kojima se suočavaju mladi u Crnoj Gori javljaju primarno pitanje nezaposlenosti, različiti oblici zavisnosti, ekonomski status, visok nivo korupcije i kriminala u društvu koji ima negativan uticaj na mlade, kao i neadekvatnost obrazovnog sistema. Istraživanje je ukazalo da mladi smatraju da su zapošljavanje i ulaganje u obrazovanje ključne oblasti na koje je potrebno staviti akcenat. Trećina mlade populacije u Crnoj Gori navodi da je otvaranje novih radnih mjesta nešto čime bi se oni bavili u budućnosti, zatim ulaganje u obrazovanje 12%, ulaganje u sportske terene i aktivnosti 6%.</p> <p>Konsultacije iz 2021. godine sa akterima u oblasti omladinske politike, koje su realizovali UNDP i Ministarstvo sporta i mladih, pokazale su da je neophodno raditi na programima karijernog savjetovanja i zapošljavanja mladih, naročito imajući u vidu posebno osjetljive grupe mladih, kao i savremena kretanja na tržištu rada i potrebnih vještina. Takođe, usljed pandemije izazvane COVID – 19 virusom, programi interkulturalnih razmjena i mobilnosti mladih se nisu implementirali u dovoljnoj mjeri što je značajno uticalo na pad mobilnosti i omladinskog aktivizma. Pandemijom su naročito ugroženi mladi ljudi koji su osjetljivi na promjene, a naročito mladi koji pripadaju različitim društvenim grupama koje su u riziku od</p>	

diskriminacije. Prema podacima istraživanja iz 2019. godine koje je sprovela Westminsterška fondacija, oko 70% mladih ljudi želi da napusti Crnu Goru, što je alarmantan podatak koji ukazuje na potrebu da država mora ozbiljno da se pozabavi ovim pitanjem i ulaže sredstva u projekte koji imaju za cilj osnaživanje mladih i povećanje senzibilisanosti svih institucija sistema u radu sa mladima i za mlade.

Neophodno je uložiti dodatne napore kako bi država, u saradnji sa svim akterima omladinske politike, intenzivirala rad na konkretnim projektima i aktivnostima usmjerenim na podizanje kapaciteta mladih kroz programe neformalnog obrazovanja, kako bi isti dobili podršku u procesu osamostaljivanja i prelaska u odraslo doba. Ovaj projekat svakako predstavlja odličnu priliku da mladi, kroz umrežavanje sa mladima iz drugih, razvijenih zemalja, prošire svoja znanja i kapacitete i kroz primjere dobre prakse i razvijaju mehanizme veće socijalne uključenosti mladih koji pripadaju različitim grupama.

2. Ciljevi

- **Koji ciljevi se postižu predloženim propisom?**
- **Navesti usklađenost ovih ciljeva sa postojećim strategijama ili programima Vlade, ako je primjenljivo.**

Trajanje programa: Početak realizacije je predviđen za III kvartal 2022. godine, dok je završetak planiran za IV kvartal 2024. godine.

Osnovni cilj programa se ogleda u motivisanju što većeg broja mladih ljudi da budu socijalno, kulturno, obrazovno i ekonomski mobilni, pružanjem velikog broja benefita i pogodnosti u okviru Evropske omladinske kartice EYCA i doprinosom razvoju važnih javnih politika namijenjenih unapređenju društvenog položaja mladih ljudi.

Operativni ciljevi Programa su:

- Unapređenje informisanosti mladih i povećan pristup korisnika omladinske kartice prilikama za zapošljavanje, stažiranje i volontiranje;
- Poboljšanje nivoa mobilnosti mladih ljudi kroz korišćenje Evropske omladinske kartice EYCA u svim oblastima od njihovog interesa;
- Jačanje nivoa prepoznatljivosti Evropske omladinske kartice EYCA kao savremene platforme za informisanje mladih;
- Razvoj dodatnih benefita za korisnike Evropske omladinske kartice EYCA i jačanje njihovog učešća u razvoju javnih politika na lokalnom nivou;
- Povećati broj korisnika digitalne omladinske kartice koja će obezbijediti online benefite mladim ljudima na nivou čitave Evrope.

Ciljna grupa: lica uzrasne dobi 13-29 godina.

Program je u skladu sa Srednjoročnim programom rada Vlade Crne Gore 2022-2024, nacionalnom Strategijom za mlade 2017-2021, Nacionalnom strategijom održivog razvoja do 2030, Nacionalnom strategijom zapošljavanja 2021-2025, Strategijom digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026 i Strategijom za cjeloživotno preduzetničko učenje 2020-2024.

Međunarodni okvir: Parcijalni sporazum o mobilnosti mladih putem Evropske omladinske kartice EYCA, Strategija razvoja Evropske omladinske kartice za period 2021-2025, Strategija za mlade Evropske unije 2019-2027, Zaključci Savjeta i Ministara EU o Evropskoj omladinskoj kartici EYCA, Rezolucija Savjeta i predstavnika vlada država o sprovođenju zajedničkih ciljeva o informisanju mladih, Izveštaj Evropske komisije za Crnu Goru iz 2021. godine, Poglavlje 26 „Obrazovanje i kultura“, Strategija Ujedinjenih nacija za mlade do 2030, UN Ciljevi održivog razvoja.

3. Opcije

- Koje su moguće opcije za ispunjavanje ciljeva i rješavanje problema? (uvijek treba razmatrati "status quo" opciju i preporučljivo je uključiti i neregulatornu opciju, osim ako postoji obaveza donošenja predloženog propisa).
- Obrazložiti preferiranu opciju?

Predmetni dokument predviđa intenziviranje saradnje u polju omladinske politike, a koji se odnosi na: obezbjeđivanje dodatnih popusta za mlade u Crnoj Gori, veći stepen informisanosti mladih, veću mobilnost mladih na nivou Crne Gore i Evrope, mogućnost za sticanje dodatnih znanja i vještina u okviru neformalnog obrazovanja, umrežavanje mladih sa biznis sektorom i univerzitetima i dr. Takođe, Programom je predviđeno i učešće crnogorskog sektora nadležnog za pitanja mladih na referentnim sastancima koje organizuju drugi predstavnici Asocijacije Evropskih omladinskih kartica, predstavnici Savjeta Evrope, manifestacijama i festivalima iz oblasti koje se odnose na omladinsku politiku, kao i učešće pomenutih relevantnih zemalja i Saveta Evrope na našim događajima koji imaju međunarodni značaj. Osim navedenog, predviđeno je i jačanje saradnje sa drugim zemljama članicama Asocijacije koja se odnosi na mobilnost i informisanost mladih, sa posebnim akcentom na razmjenu iskustava i dobrih praksi u ovim oblastima. Program saradnje dodatno osnažuje i zajedničko učešće institucija i nevladinog sektora u Crnoj Gori, što bi značajno doprinijelo jačanju međuresorske i međusektorske saradnje.

4. Analiza uticaja

- Na koga će i kako će najvjerojatnije uticati rješenja u propisu - nabrojati pozitivne i negativne uticaje, direktne i indirektne.
- Koje troškove će primjena propisa izazvati građanima i privredi (naročito malim i srednjim preduzećima)
- Da li pozitivne posljedice donošenja propisa opravdavaju troškove koje će on stvoriti,
- Da li se propisom podržava stvaranje novih privrednih subjekata na tržištu i tržišna konkurencija;
- Uključiti procjenu administrativnih opterećenja i biznis barijera.

Program će direktno uticati na mlade koji su navedeni kao ciljna grupa, a biće realizovan u okviru nekoliko komponenti.

ZAPOŠLJAVANJE

Mladi ljudi predstavljaju rizičnu grupu na tržištu rada imajući u vidu da se suočavaju sa specifičnim problemima, bez obzira na njihove kvalifikacije. Jedna od glavnih prepreka u njihovom pronalaženju posla je nedostatak radnog iskustva. Evropska omladinska kartica EYCA predstavlja jedan od alata kojim država, u saradnji sa partnerima, želi da omogući bolji uslove i prilike za mlade ljude da steknu radno iskustvo i zaposlenje uvezujući poslodavce i nezaposlene mlade.

MOBILNOST

Evropska omladinska kartica EYCA omogućava veći nivo mobilnosti mladih na regionalnom i evropskom nivou. Naime, osnovni cilj kartice je da mobilnost treba da postane norma, a ne izuzetak kako bi se poboljšali izgledi za život svake mlade osobe, posebno onih iz sredina koje nemaju visok nivo mogućnosti kretanja van granica Crne Gore. Kartica u svojoj osnovi omogućava mladima popuste na putovanja, prevoz i smještaj, kao opipljive oblike podrške koji mobilnost čine pristupačnijom i koji će pomoći mladim ljudima da maksimalno iskoriste svoje iskustvo i primijene ga u svojoj zemlji. Pored omogućavanja popusta, programom je predviđeno i organizovanje edukativnih događaja namijenjenih promociji neformalne edukacije među mladima u oblasti mobilnosti.

INFORMISANJE

Jedan od zadataka programa je da informiše mlade ljude o uslugama koje su im dostupne, sa ciljem da mladi ljudi ojačaju svoje znanje o njima kako bi mogli da shvate sve mogućnosti koje im stoje na raspolaganju. Ključni problem sa kojim se mladi ljudi suočavaju jeste nedostatak ličnih kompetencija da upravljaju preopterećenošću informacijama koje nisu uvijek pouzdane, tačne i ne zadovoljavaju potrebe pojedinca. Uzimajući u obzir nivo zainteresovanosti mladih za prilike koje im pruža preduzetništvo i mobilnost, osnovni cilj Evropske omladinske kartice EYCA se ogleda u stvaranju uslova za dostupnost mladima svih potrebnih informacija (smjernica i savjeta) o različitim pitanjima i situacijama u životu/tranziciji mladih ljudi u odraslo doba. Sama kartica predstavlja osnovu za dobijanje potrebnih informacija i obezbjeđenje podrške mladima.

LOKALNA SAMOUPRAVA

Evropska omladinska kartica EYCA je alat za javne politike, čiji je jedan od ključnih ciljeva pružanje konkretnog doprinosa razvoju politika i programa koji direktno i odmah utiču na živote mladih na lokalnom nivou, pored obezbjeđivanja popusta. Efektivno učešće mladih u životu lokalnih zajednica podrazumijeva stvaranje mogućnosti da mladi ljudi utiču i uključe se u planiranje i daju svoj doprinos lokalnoj politici i razvoju usluga i programa. Povezujući korisnike kartice sa lokalnim donosiocima odluka, kartica doprinosi osnaživanju mladih ljudi kao aktivnih građana koji imaju glas u svojim zajednicama. Cilj Evropske omladinske kartice EYCA je da postane dio lokalnog ekonomskog i društvenog ekosistema u svakoj opštini, jer tu mladi ljudi provode najviše vremena, odnosno, to je proces gdje se njihovi životi najviše odvijaju.

DIGITALIZACIJA

Digitalizacija i njeni različiti oblici predstavljaju prilično skorašnju temu za društvo u cjelini, a posebno za omladinski sektor. Primarno se odnosi na upotrebi digitlnih alata i mogućnosti, ali i na društveni fenomen sve većeg značaja digitalne tehnologije, masovne komunikacije i online prostora i zajednica.

U prethodnom periodu koji je bio obilježen uticajem krize COVID-19 i krize javnog zdravlja, Evropska omladinska kartica EYCA je nudila različite i pravovremene odgovore mladim ljudima koji se suočavaju sa različitim izazovima. Digitalizovana infrastruktura kartice na nivou Evrope se pokazala veoma efikasnom počevši od pružanja i podrške vlasnicima kartica besplatnim pravnim savjetima u slučaju gubitka posla, do primjene online/digitalnih usluga omladinskog rada i podrške mentalnom zdravlju mladih. Intencija ovog programa je primjenjivanje ovakvog modela i u Crnoj Gori. Pored navedenog, Program je potrebno držati savremenim, modernim i usklađenim sa dominantnim trendovima i potrebama mladih.

Budžet za implementaciju cjelovitog strateškog dokumenta za naredni trogodišnji period, predviđa finansijska izdvajanja iz Budžeta Crne Gore, donatorske podrške, sredstva dobijena iz EU fondova. Realizacija ovog programa neće stvoriti dodatne troškove građanima i privrednicima, a njegovom realizacijom se ne stvaraju dodatna administrativna opterećenja ili barijere.

5. Procjena fiskalnog uticaja

- Da li je potrebno obezbjeđenje finansijskih sredstava iz budžeta Crne Gore za implementaciju propisa i u kom iznosu?;
- Da li je obezbjeđenje finansijskih sredstava jednokratno, ili tokom određenog vremenskog perioda? Obrazložiti;
- Da li implementacijom propisa proizilaze međunarodne finansijske obaveze? Obrazložiti;
- Da li su neophodna finansijska sredstva obezbijeđena u budžetu za tekuću fiskalnu godinu, odnosno da li su planirana u budžetu za narednu fiskalnu godinu?;
- Da li je usvajanjem propisa predviđeno donošenje podzakonskih akata iz kojih će proisteći finansijske obaveze?;
- Da li će se implementacijom propisa ostvariti prihod za budžet Crne Gore?;
- Obrazložiti metodologiju koja je korišćena prilikom obračuna finansijskih izdataka/prihoda;
- Da li su postojali problemi u preciznom obračunu finansijskih izdataka/prihoda? Obrazložiti;
- Da li su postojale sugestije Ministarstva finansija na nacrt/predlog propisa?;
- Da li su dobijene primjedbe implementirane u tekst propisa? Obrazložiti.

Za potrebe realizacije ovog Programa za period 2023-2024 iz budžeta je potrebno obezbijediti

ukupno 130.000,00 EUR, od čega za 2023. godinu 66.000,00 EUR, a za 2024. godinu 64.000,00 EUR. Ovi troškovi se odnose na troškove zarada i naknada koordinatorima programa iz NVO Centar za omladinsku edukaciju koji je prepoznat kao implementator pomenutog Programa; formiranje baze podataka poslodavaca koji učestvuju u EYCA programu; unapređenje nacionalnog web sajta Evropske omladinske kartice EYCA kroz kreiranje kategorije koja će sadržati informacije o prilikama za zapošljavanje, volontiranje i stažiranje korisnika EYCA kartice; kreiranje baze dostupnih obuka za razvoj vještina za zapošljavanje korisnika kartice, promocija programa za zapošljavanje mladih kroz prilike koje im omogućava korišćenje EYCA kartice; organizacija studijskih posjeta partnerskim EYCA članicama u cilju razmjene dobrih praksi u oblasti zapošljavanja mladih; organizacija start-up takmičenja za korisnike EYCA kartice; informisanje mladih ljudi (do 29 godina) koji su nezaposleni i koji se nalaze na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore o prilikama koje omogućava EYCA kartica; organizacija studijskih posjeta partnerskim EYCA članicama u cilju razmjene dobrih praksi u oblasti mobilnosti mladih; organizacija edukativnih događaja/seminara/kampova namijenjenih promociji neformalne edukacije mladih u oblasti mobilnosti; organizacija volonterskih akcija u cilju unapređenja mobilnosti mladih u CG; obezbjeđivanje benefita za korisnike EYCA kartica u cilju podizanja kulturne mobilnosti na nacionalnom i evropskom nivou; promociju obrazovne mobilnosti za korisnike EYCA kartice, štampanje EYCA kartica i promotivnog materijala za predstavljanje povoljnosti koje EYCA kartica nudi korisnicima; učešće na nacionalnim i regionalnim događajima koji promovišu EYCA karticu; organizaciju obuka za jačanje digitalne pismenosti korisnika EYCA kartice; tehničko održavanje nacionalnog web sajta Evropske omladinske kartice; unapređenje EYCA mobilne aplikacije (Android, IOS); promociju korišćenja mobilne EYCA aplikacije; nabavka specijalizovane opreme namijenjene za personalizaciju EYCA kartice i dodatne opreme i dr.

Projekcija finansijskih sredstava odnosi se na period od dvije godine 2023-2024. Sredstva za realizaciju aktivnosti iz Programa u 2022. godini obezbijeđena su u tekućoj fiskalnoj godini. Dok su sredstva za realizaciju aktivnosti iz Programa za narednu godinu planirana budžetom za 2023 i to na sledećim pozicijama:

414-9 Ostale usluge

431-4 Transferi nevladinim organizacijama

419-5 Kontribucije za članstvo u domaćim i međunarodnim organizacijama

Iz realizacije ovog programa proizilaze i godišnje međunarodne finansijske obaveze Prošireni parcijalni ugovor o mobilnosti mladih i omladinska kartica i kontribucije za članstvo u Asocijaciji Evropskih omladinskih kartica - EYCA koje su sadržane u gorenavedom ukupnom iznosu. Pored navedenog, za realizaciju planiranih aktivnosti neophodno je obezbijediti dodatnih 34.400,00 EUR donatorske podrške i sredstava iz EU fondova.

Realizacijom ovog Programa nije predviđeno usvajanje podzakonskih akata, a nije planiran ni prihod za Budžet Crne Gore.

Za potrebe pripreme Budžeta ovog programa i procjenu potrebnih finansijskih izdataka koristilo se dosadašnje iskustvo u realizaciji sličnih aktivnosti, te direktnom provjerom cijena usluga kod potencijalnih dobavljača.

6. Konsultacije zainteresovanih strana

- **Naznačiti da li je korišćena eksterna ekspertiza i ako da, kako;**
- **Naznačiti koje su grupe zainteresovanih strana konsultovane, u kojoj fazi RIA procesa i kako (javne ili ciljane konsultacije);**
- **Naznačiti glavne rezultate konsultacija, i koji su predlozi i sugestije zainteresovanih strana prihvaćeni odnosno nijesu prihvaćeni, Obrazložiti**

Ministarstvo sporta i mladih je u procesu pripreme Programa formiralo Radnu grupu za izradu Nacrta programa razvoja Evropske omladinske kartice EYCA za period 2022-2024 koja je osmislila i programske aktivnosti. U procesu pripreme koncepta Programa konsultovane su relevantne institucije, kao i zainteresovana javnost putem javnih konsultacija. U procesu izrade

dokumenta, kancelarija UNDP u Crnoj Gori obezbijedila je ekspertsku podršku angažovanjem nezavisnog konsultanta.

7. Monitoring i evaluacija

- **Koje su potencijalne prepreke za implementaciju propisa?**
- **Koje će mjere biti preduzete tokom primjene propisa da bi se ispunili ciljevi?**
- **Koji su glavni indikatori prema kojima će se mjeriti ispunjenje ciljeva?**
- **Ko će biti zadužen za sprovođenje monitoringa i evaluacije primjene propisa?**

Potencijalne prepreke u pogledu sprovođenja aktivnosti u okviru Programa je mogućnost uvođenja dodatnih mjera u borbi protiv COVID 19 pandemije.

Mjere i indikatori učinka prema kojima će se mjeriti ispunjenje ciljeva:

- Povećanje procenta korisnika EYCA kartice koji su zadovoljni dostupnim informacijama o prilikama za zapošljavanje (18-29 godina);
- Povećanje procenta korisnika EYCA kartice koji su koristili benefite/popuste prilikom boravka u inostranstvu;
- Povećanje broja dostupnih benefita za transport/prevoz mladih unutar Crne Gore;
- Povećanje broja pregledanih stranica na nacionalnom EYCA web sajtu;
- Povećanje broja novih benefita/popusta dostupnih za korisnike EYCA kartice na lokalnom nivou;
- Povećanje procenta učešća korisnika EYCA kartice u kreiranju i razvoju politika na lokalnom nivou;
- Povećanje broja aktivnih korisnika EYCA aplikacije.

Mehanizam za vršenje **monitoringa i izvještavanja** o sprovođenju Programa razvoja Evropske omladinske kartice 2022-2024 je baziran primarno na radu radne grupe za izradu strateškog dokumenta koja je transformisana u tijelo nadležno za praćenje sprovođenja i izvještavanje o strateškom dokumentu.

Ministarstvo sporta i mladih predstavlja instituciju nadležnu za izradu Programa, koordinaciju procesa realizacije aktivnosti i izvještavanje o sprovođenju strateškog dokumenta. Predmetni strateški dokument prati akcioni plan za period od 3 godine i predstavlja sastavni dio Programa.

U cilju efikasnog sprovođenja premetnog Programa, neophodno je uključivanje svih zainteresovanih institucija, kako organa državne uprave, partnerskih NVO, lokalnih samouprava, udruženja poslodavaca, akademske zajednice, kao i regionalnih i međunarodnih organizacija koje imaju značajan uticaj na razvoj omladinskih politika. Shodno tome, predmetne institucije će biti u obavezi da dostavljaju informacije o aktivnosti koje realizuju u okviru akcionog plana, a radi blagovremenog i adekvatnog prikupljanja podataka za sačinjavanje godišnjih i završnog izvještaja, kao i mjerenja stepena ostvarenog učinka, ali i identifikovanja izazova koji se mogu javiti prilikom sprovođenja planiranih aktivnosti.

Operativno tijelo će se sastajati najmanje četiri puta godišnje, odnosno, održavaće minimum jedan sastanak u toku svakog kvartala, imajući u vidu značaj, obuhvat i složenost oblasti koja zahtijeva češće održavanje sastanaka operativnog tijela. Na taj način će se blagovremeno i u kontinuitetu razmatrati proces sprovođenja kao i moguće prepreke i izazovi sa kojima se institucije mogu suočavati prilikom implementacije aktivnosti. Podaci neophodni za sačinjavanje izvještaja prikupljaće se tokom cijele godine, i biće kvartalno dostavljani Ministarstvu sporta i mladih, kao koordinacionom organu rada Operativnog tijela. Na poslednjem godišnjem sastanku navedeni podaci će biti razmotreni i eventualno dopunjeni kako bi se obezbijedio neohodan kvalitet izvještaja.

Ministarstvo sporta i mladih biće zaduženo za prikupljanje i objednjavanje podataka relevantnih za sačinjavanje izvještaja, kao i za koordinaciju i rad operativnog tima.

Evaluacija strateškog dokumenta biće sprovedena ex post i od strane eksternih eksperata zbog složenosti i obuhvata, ali i zbog obezbjeđivanja većeg stepena objektivnosti. Sredstva za sprovođenje biće obezbijeđena budžetom Ministarstva sporta i mladih u toku poslednje fiskalne godine u kojoj će se sprovesti implementacija strateškog dokumenta (2024). Nalazi evaluacije daće jasan i precizan prikaz uspjehnosti razvijanja ove politike kroz unificiran strateški dokument.

Podgorica, 28. oktobar 2022. godine

MINISTAR
Vasilije Lalošević